

ПЕДАГОГІКА, ПСИХОЛОГІЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

**Збірник
наукових
праць**

ТА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

№ 2 2004

**Харківська державна академія дизайну і мистецтв
(Харківський художньо-промисловий інститут)**

**фізичне виховання і спорт
біологічні та педагогічні науки**

**Зареєстровано постановою президії ВАК України від
09.06.1999р. №1-05/7, 11.10.2000р. №2-03/8, 11.04.2001р. №5-05/4.**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ
(ХАРКІВСЬКИЙ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВИЙ ІНСТИТУТ)

Видається з січня 1998 року

№2

ПЕДАГОГІКА, ПСИХОЛОГІЯ ТА
МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

ХАРКІВ 2004

Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (ХХП), 2004. - №2. - 112 с.
(Укр., рос., англ. мов.)

У збірку вміщено статті, що висвітлюють нові технології фізичного виховання молоді і підготовки спортсменів.

Збірник розрахований на вчителів і викладачів фізичного виховання, тренерів, спортсменів, докторантів, аспірантів.

Видається за рішенням Вченої ради Харківської державної академії дизайну і мистецтв (Харківського художньо-промислового інституту) [протокол № 7 від 28.04.2003 р.].

Збірник затверджено ВАК України і входить до переліку наукових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт:

«**Фізичне виховання і спорт**» - постанова ВАК України від 09.06.1999р. №1-05/7. - Бюл. ВАК України, 1999. - №4. - С. 59;

«**Педагогічні науки**» - додаток до постанови президії ВАК України від 11.04.2001р. №5-05/4. - Бюл. ВАК України, 2001. - №3. - С. 6;

«**Біологічні науки**» - постанова президії ВАК України від 11.10.2000р. №2-03/8. - Бюл. ВАК України, 2000. - №6. - С. 7.

Редакційна колегія:

1. Бізін В.П.	доктор педагогічних наук, професор;
2. Бобін В.В.	доктор медичних наук, професор;
3. Богуславський В.М.	доктор філософських наук, професор;
4. Бойченко С.Д.	доктор педагогічних наук, професор;
5. Бутова О.К.	доктор філософських наук, професор;
6. Вороніна Л.М.	доктор біологічних наук, професор;
7. Давиденко Д.М.	доктор біологічних наук, професор;
8. Дмитриєв С.В.	доктор педагогічних наук, професор;
9. Друзь В.А.	доктор біологічних наук, професор;
10. Єрмаков С.С. (гол.ред.)	доктор педагогічних наук, професор;
11. Камаєв О.І.	доктор педагогічних наук, професор;
12. Лапутін А.М.	доктор біологічних наук, професор;
13. Ложкін Г.В.	доктор психологічних наук, професор;
14. Ткачук В.Г.	доктор біологічних наук, професор.

©С.С. Єрмаков, 2004;
©Харківська державна академія
дизайну і мистецтв, 2004

ПЕДАГОГІЧНА АНТРОПОЛОГІЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Аносов І.П.

Мелітопольський педагогічний університет

Анотація. Розглядається питання варіативності системи навчання, яка сформувався в сучасних освітніх установах і на порядок денний поставила проблему формування професійної моделі підвищення кваліфікації педагога як особистості у контексті антропологічних факторів освіти.

Ключові слова: педагогічна антропологія, антропологічний фактор, педагогічна майстерність.

Аннотация. Аносов И.П. Педагогическая антропология в системе подготовки будущего учителя. Рассматривается вопрос вариативности системы обучения, которая сформировалась в современных образовательных учреждениях и на повестку дня выдвинула проблему формирования профессиональной модели повышения квалификации педагога как личности в контексте антропологических факторов образования.

Ключевые слова: педагогическая антропология, антропологический фактор, педагогическое мастерство.

Annotation. Anosov I.P. Pedagogical anthropology is in the system of preparation of future teacher. The question is about the variation of the educational system that had formed in the modern educational establishments and the problem of the professional model forming pedagogue qualification improvement, as the personality teacher was included into the agent.

Key words: pedagogical anthropology, anthropological factor, pedagogical skill.

Постановка проблеми. Від педагога, що працює в системі оновленої освіти, у нових навчальних планах і програмах передбачено посилення економіко-правової освіти на гуманітарних курсах в системі загальної і професійної освіти, вимагається глибоке знання змістовних аспектів, нових наукових концепцій матеріалу, що викладається, а також високий рівень методичної майстерності. Саме педагогічна майстерність є надзвичайно важливим фактором, який впливає на формування належного рівня загальної культури суспільства, а відтак і особистості. Варіативність системи навчання, яка сформувалася в сучасних освітніх установах, на порядок денний поставила проблему формування професійної моделі підвищення професійної кваліфікації педагога як особистості у контексті антропологічних факторів освіти. Це питання надзвичайно актуальне для підготовки викладача будь-якої навчальної дисципліни, оскільки його значимість в нашому суспільстві зростає. Тому в дослідженнях вчених актуалізуються питання професійної компетентності педагогів і враховуються антропологічні фактори у її формуванні. Викладач має бути обізнаний з новими освітніми технологіями у нашій країні

та за її межами. Сучасні освітні технології на першому місці передбачають вивчення особистості, її особливостей з позиції біосоціальних характеристик, які необхідно врахувати на практиці.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дослідження виконано згідно загального плану науково-дослідної роботи Мелітопольського педагогічного університету та практичних завдань по створенню атмосфери в навчально-виховному закладі, яка забезпечувала б гармонійне поєднання фізичної, розумової і моральної складової розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчать про те, в країнах СНД останнім часом багато дослідників (Б. Бім-Бад, Б. Битикас, В. Бондар, І. Вільш, С. Гончаренко, Д. Дубровський, М. Євтух, І. Зязюн, Г. Кабакова, С. Клепко, С. Кулешов, В. Лугай, Л. Нечепоренко, М. -Окса, С. Пуйман, Л. Рахлевська, С. Сегеда, Т. Троїцька, Ю. Федоров, М. Ярмаченко та ін.) розглядають питання педагогічної антропології. Аналіз психолого-педагогічної літератури також свідчить про зацікавлення дослідників проблемами педагогічної антропології в системі майбутнього вчителя. Однак ці публікації не дають загальної картини про впровадження педагогічної антропології в практику роботи педагогічних вузів України.

Мета дослідження. Розглянути питання основних методологічних принципів сучасного антропологізму, змісту та головних завдань впровадження педагогічної антропології в систему підготовки вчителя.

Результати дослідження та їх обговорення. Серед антропологічних проблем освітнього процесу особливого значення набуває питання про наукову організацію праці самої особистості. Розглядаючи такий підхід, більшість учених вважають, що в першу чергу слід звернути увагу на особистість педагога, педагогічна діяльність якого має особливий характер і не може обмежуватися тільки навчальними заняттями. Однак бажання кожного професіонала – досягти максимальних результатів навчання за мінімальної витрати власних сил, засобів і часу. Намагання скористатися науковими принципами в організації освіти з'явилися в нашій країні нещодавно.

Важливою умовою ефективності наукової організації праці є стимулювання пізнавальних інтересів тих, хто вчиться. Актуалізація питань про підходи до створення знань у системі людинознавчих підходів до освіти привернула увагу до особистості самого педагога і деяких антропологічних факторів його буття у сфері освітньої парадигми.

Викладач – один з визначальних суб'єктів навчального процесу, від якого залежить, наскільки грамотно і правильно буде організоване

навчання і виховання. Отже, прагнення батьків знайти для своєї дитини гарного вчителя не випадкове, бо саме він помітно впливає на долю людини, хоч наслідки його зусиль помітні бувають не відразу. Серед учених існує немало дискусій щодо того, яким має бути сучасний педагог і як має здійснюватися процес формування його професійних рис. Деполяризацію всіх суджень можна подати позиціями А. Макаренка та В. - Сухомлинського. Перший вважав, що педагогом може стати “кожен, хто має досвід і не лінується”, а другий заперечив йому: “педагогом треба народитися”.

Аналіз дослідно-експериментальної роботи освітніх закладів початку ХХІ століття доводить вплив чотирьох факторів на формування особистості вчителя. До них належать: спадковість, виховання, соціальне середовище і особисте прагнення педагога до самовдосконалення [1, 74-75]. На кінець ХХ століття сталися значні зміни особистісної професійної характеристики вчителя. Значну роль відіграла у цьому державно-правова політика в освіті, яка визначила юридичний статус учителя. У ХІХ ст. учителі вважались державними службовцями і повинні були мати університетську освіту. Існували жорсткі вимоги до професійного образу педагога. При вступі на службу він давав присягу і підписував присяжного листа, який зберігався у Сенаті. Великий вплив на особистість вчителя мав посилений контроль директорів та інспекторів гімназій (штатний розклад за Статутом 1871 р. передбачав у школі 12 вчителів).

Минули десятиліття і стало очевидно, що інноваційні процеси, пов’язані з модернізацією всієї освітньої системи, висувають інші вимоги до діяльності педагогів. Важливого значення почали надавати питанням антропології освітньої парадигми. Діяльність сучасних освітніх закладів, які приділяють особливу увагу антропологічному фактору в освіті, дала можливість виявити особистісні і професійно необхідні риси педагога-майстра, здатного працювати в освітніх закладах нового типу. Розглянемо ці риси, враховуючи деякі антропологічні фактори освітніх взаємодій. Оскільки основною формою діяльності вчителя є організація навчальних занять, ми характеризуємо педагога-майстра через призму системи організації навчально-виховної діяльності вчителя в єдності з навчально-пізнавальною діяльністю учнів. Важливою ознакою професійності учителя-майстра є знання предмета та ерудиція. Важливим є не просто відтворення визначеної програмою інформації, а здатність переносити цю інформацію у нестандартну ситуацію. Авторитарна педагогіка орієнтувала все дидактичне забезпечення навчального процесу на типову освіту, починаючи з мети, змісту і методичної побудови навчаль-

ного процесу. В інноваційній школі не можна не враховувати, що потреби і настанови людини визначають вибірковість сприйняття і мислення. Цінності, заради яких живе людина, мета, до якої вона прагне, входять у простір феноменів психології особистості. Особистісно-орієнтована освітня концепція, про яку говорять сучасні вчені, вимагає від педагога високого рівня знань, у тому числі і з різних аспектів психології особистості. Особливістю нової школи є наявність дослідницького компонента в системі навчання і науково-методичної діяльності вчителя. Більшість вчених вважають, що дослідників-педагогів створюють у власному колективі. Цьому сприяють методичні об'єднання, предметні асоціації, залучення учителів до вирішення шкільних проблем, педради з актуальних питань тощо. Вчитель повинен мати високий рівень методичної і педагогічної майстерності. Під цим поняттям ми розуміємо такі характеристики педагога: уміння донести навчальний матеріал до рівня сприйняття кожним учнем; уміння створити сприятливий психологічний клімат під час занять, уміння керувати настроєм аудиторії; мати почуття гумору. Слід пам'ятати, що гумор та оптимізм мають позитивний вплив у певних ситуаціях, якщо дотримуватись таких правил: не висміювати особистість людини, не сміятися з того, чого людина не може виправити, не припускати банальних і непристойних дотепів.

Педагог повинен володіти різними стилями керівництва дитячим колективом і уміло застосовувати у конкретній ситуації відповідний рівень вимог. Досвід довів, що найвищий результат навчання досягається там, де панівним є демократичний стиль спілкування педагога з учнями. Демократичний стиль спілкування характеризується доступністю вчителя, зразковим виконанням усіх його вимог, відсутністю наказового способу в розмові, врахуванням думки колективу при заохоченні або покаранні його членів. Замість наказів вживаються пропозиції, поради, прохання, враховуються індивідуальні особливості членів колективу. Поява цих особливостей є закономірною. Відтворити це можна в таблиці:

Таблиця 1

Врахування темпераменту учнів в процесі роботи вчителя

Темперамент	Можна підвищити голос	Швидко оволодіває новим навчальним матеріалом	Любить одноманітну роботу
1. Сангвінік	+	+	-
2. Флегматик	+	-	+
3. Холерик	-	+	-
4. Меланхолік	-	-	+

Учені довели, що темперамент самого педагога не зумовлює фатально стиль керівництва, а тільки сприяє формуванню того чи іншого стилю. Свідомість, воля, самовиховання дозволяють будь-якому вчителю виробити найбільш ефективний демократичний стиль керівництва. Досвід показав, що прихильники демократичного стилю краще орієнтуються у міжособистісних стосунках учнів. У групах, де працюють такі вчителі, максимальні коефіцієнти згуртованості колективу. Отже, взаємини учнів як суб'єктів освітнього процесу формуються під безпосереднім впливом особистості педагога та стилю керівництва, який він застосовує, а оволодіння стилем керівництва – відповідальний і тривалий процес самовиховання. Це явище не можна не враховувати в процесі модернізації освітньої парадигми на основі її антропологізації [2, 180]. Універсальним засобом комунікації є мовлення. Для викладача як особистості воно набуває особливої ваги. На результативність навчального процесу впливають такі параметри, як темп, дикція, інтенсивність, образність, правильність, емоційність мовлення. Темп визначається кількістю сказаних слів за хвилину, дикція забезпечує чіткість вимови навчальної інформації з обов'язковим написанням кожного нового терміну. Інтенсивність мовлення – це його сила. Вона визначається умінням зосереджувати увагу на найголовнішому. Важливою характеристикою мовлення є його образність, тобто вміння вчителя говорити, вживаючи порівняння, метафори. Правильне, красиве мовлення є необхідною рисою характеристики вчителя.

Риси особистості педагога-майстра зумовлені обставинами його професійної діяльності. В основі масової освітньої системи лежить знаменитий принцип Я. Коменського: “навчання всіх і всьому”. Це, на наш погляд, спричиняє відсутність у педагога традиційної системи навчання власної освітньої мети. В основі виникнення педагогічної майстерності лежить інший принцип: “учити тому, що вмєш робити сам”. У цьому розумінні педагог-майстер транслює учневі норми своєї культури у спільній діяльності і комунікації. Соціально-культурне самовизначення відповідає новій системі освіти, а культурно-ціннісне самовизначення реалізується в закладеному освітньому середовищі і педагогічній майстерності. Відомо, що елітна освітня установа потребує виконання підвищеного стандарту освіти, а самовизначення особистості педагога в даному випадку полягає у відмові від навчання всіх, і за рахунок цього досягається підвищення рівня складності норм, які задаються не ним самим. Викладач традиційної системи освіти стає професіоналом, який не відповідає за мету навчання, але володіє засобами її досягнення. Основний шлях розвитку особистості педагога – рефлексія засобів власної

діяльності.

Останнім часом в освітніх системах з'являються нові (елітні) заклади освіти, які сприяють прискореному соціально-культурному самовизначенню учня як суб'єкта освітнього процесу. Звичайний навчальний заклад передбачає відтворення способу життя, тобто трансляцію педагогом всім учням життєвих і дієвих норм поведінки, цінностей та настанов. Тут педагог знаходиться всередині певної традиції (наукової, професійної). Знання особистості учня визначають поведінку вчителя. На наш погляд, поява звичайних та елітних освітніх систем у межах конкретних освітніх закладів – це два стратегічні напрямки руху до одного – майстерного освітнього соціуму з урахуванням антропології освіти. Елітний навчальний заклад передбачає нарощування педагогічних засобів, а звичайний – актуалізацію освітніх цінностей [3, 30]. Намагаючись науково оцінити професійно значимі якості та вміння сучасного викладача як особистості у контексті досліджуваної проблеми, ми дійшли висновку про перевагу таких рис у педагога-майстра: доброзичливість, справедливість, моральна відповідальність, професійна відповідальність, емпатія, толерантність, ерудиція, вміння зрозуміти учня, зрозуміло пояснити матеріал, культура мовлення, педагогічний оптимізм, організаторські здібності, емоційність, вміння володіти собою, знання сучасних технологій навчання. Всі вищезазначені якості не є статичними. Професіоналізм особистості педагога постійно удосконалюється, а це означає, що з'являються нові вимоги до його особистості і професійної діяльності.

У педагогічних університетах останнім часом підготовка спеціалістів посилюється введенням нових методологічних курсів, яким є “Педагогічна антропологія”, який дозволяє інтегрувати усі знання про людину та використати їх у процесі навчання і виховання. Цей курс повинен перетворити педагогіку з “зібрання правил для виховання” (К. Ушинський) в педагогіку розвитку. Саме тому колектив нашого університету педагогічну антропологію, яка будується на пізнанні фізичної, духовної природи людини, її психологічних та фізичних характеристик, і яка повинна містити в собі дані про цілісну природу людини під впливом антропологічних змінних: спадкоємності, середовища та виховання, розглядає в широкому контексті усіх галузей сучасного антропологічного знання.

Ми пропонуємо курс, який має таку структуру:

Розділ I. Методолого-освітні проблеми сучасної антропології.

Трирівневий характер соціально-антропологічного знання. Соціально-антропологічні принципи природовідповідності, культуровідповідності

і синергетизму в освітніх процесах. Активність соціально-антропологічного суб'єкту і її основні форми. Проблема багатоаспектності природи людини. Міждисциплінарність соціально-антропологічного дослідження. Антропологічні пошуки у вітчизняній соціальній думці. Антропологічна експертиза освітніх відносин.

Розділ II. Педагогічна антропологія як галузь сучасного людинознавства. Специфіка педагогічної антропології як знання про природу людини. Предмет і завдання педагогічної антропології. Homo educandus як головне поняття педагогічної антропології. Людина як жива, біоенергетична істота. Роль людини в природі. Зв'язок педагогічної антропології з іншими науками і педагогікою. Філософська, соціальна і культурна антропологія в педагогічному вимірі. Інтерактивний і цілісний характер педагогічної антропології.

Розділ III. Антропогенетика в педагогічному знанні. Спадковість і її природа. ДНК – матеріальний носій спадковості. Дискретна природа спадковості. Ген, його структура, властивості і функції. Онтогенез і антропогенез. Генетика і індивідуальний розвиток. Основні характеристики розвитку дитини. Дитина як представник людського роду. Особливості прояву дитинною суттєвих людських властивостей. Антропологічне відношення до дитини – основа гуманістичних педагогічних систем. К.Д. Ушинський про вікові зміни людини. Місце людини у тваринному світі. Філогенія, філогенез і філема людини. Взаємозв'язок отногенезу і філогенезу. Історико-еволюційна теорія розвитку людини. Соматологія. Мінливість людини. Поняття про антропометрію і біометрію. Показники варіації: ліміти, дисперсія, стандарт відхилення, коефіцієнт варіації. Педагогічні висновки з даних про антропологію і біометрію.

Розділ IV. Філософська антропологія. Буття людини у світі природи. Специфіка людського буття. Природа як об'єктивне начало в самій людині. Буття людини як реальний процес її існування. Матеріальні основи буття людини. Буттєвість, свобода і творчість – сутнісні характеристики людини. Творчо-трансцендентальна природа людського буття. Свобода, вибір, відповідальність – сутнісні засоби реалізації творчої життєдіяльності людського ества в процесі становлення людської особистості. Цілепокладання як спосіб людської життєдіяльності, “неантезація світу” і практика. Антропосоціогенез. Проблема людського начала. Основні детермінанти її появи. Філософська проблема взаємовідношення душі і тіла людини. Плотська і духовна людина. Феномен тілесності. Тіло як носій бутійних змістів. Подолання бінарної опозиції духу та тіла. “Мова тіла”. Духовнотворчі перлини тіла. Тенденції до перетворення

праці в гру. Орієнтація на тілесність сучасної цивілізації – вияв посилення міфологічного елементу в культурі. Воля, віра, почуття як прояви людського ества. Тема життя і смерті у філософії. Кінечність індивідуального існування людини. Сенс життя людини і людства. Соціальне буття людини як єдність індивідуального і суспільного буття. Людина і особистість. Філософія особистості. Особистість як продукт соціального середовища, особливості її історичного розвитку. Типи особистості. Суспільна позиція особи, її соціальна роль і взаємодія із соціальною нормою. Історичні типи взаємовідносин особи і суспільства. Відчуження людини в сучасному суспільстві. Проблема оптимізації форм самореалізації людини. Людське буття як “співбуття”. Проблема людської “самості”. “Я” та “інші”. Проблема інтерсуб’єктивності. Індивідуально-особистісне і соціально-спільнотнісне. Етноантропология. Етнонаціональні спільноти: етнос, народ, нація, їх духовна природа. Національний характер, національний дух, національна ідея. Національний менталітет. Проблема національного і загальнолюдського (націоналізм, інтернаціоналізм, космополітизм). Нація і національна мова. Антропология українського народу. Расові ознаки (за Ф. Вовком). Українські типи людей: гоголівська людина, сквородинська людина, шевченківська людина (М. Шлемкевич). Українська вдача. Проблеми гуманізму. Гуманізм античний, гуманізм ренесансний, гуманізм сучасний.

Розділ V. Соціально-антропологічне знання в сучасному людинознавстві. Сучасне антропологічне знання як системна цілісність. Соціальна антропология як вчення про внутрішній світ людини в природо-соціо-культурній реальності. Головні проблеми соціальної антропологии. Основні особливості сучасного антропологізму. Єдність людини і природи – головний постулат класичного антропологізму. Духовний світ людини як імманентна логіка її розвитку. Родова природа людини як цілісність і значущість в соціальній антропологии XX ст. Діалектика соціальнолюдського і індивідуального в сучасній антропологічній інтерпретації.

Розділ VI. Культурна антропология в педагогічному вимірі. Культура як антропологічний феномен. Культура як багатозначне поняття і предмет наукового вивчення. Структура культури як явища. Цілісність і протиріччя культури. Залежність людини від культури. Культура як умова розвитку людини. Функції людини в культурі. Оптимальна взаємодія людини і культури. Духовність людини як здатність орієнтуватися на найвищі цінності. Виховання і культура. Культурна варіативність у вихованні дитини.

Розділ VII. Виховання як вияв людського буття і професійна

діяльність. Протиріччя виховання як об'єктивного явища. Людина як суб'єкт виховання. Динаміка потреби і здатності людини у вихованні. Сучасні цілі, завдання і концепції виховання. Гуманістична парадигма навчання і виховання. Антропологічно відповідні умови виховання: діалог, гра, співробітництво, і допомога дорослих дітям, спільна творча і соціально-значуща діяльність, інтенсивна міжгрупової комунікація, стимуляція групової і індивідуальної рефлексії. Взаємозалежність виховання і людини.

Значний блок питань, запропонований для осмислення студентам, міститься в семінарських заняттях і в самостійній роботі: сутність людини в античному космоцентризмі; проблема людини у вимірах теософії; доля питання про співвідношення біологічного і соціального в людині у XX столітті; антропоцентричні концепції людини; людина в предметно-діяльнісній парадигмі; виникнення соціальної антропології як результат диференціації антропологічного знання; активність людини як творця соціокультурної реальності; значення художньо-творчих моделей людини в з'ясуванні його природи; діалектика раціонального і емпіричного пізнання; наукові і позанаукові пізнавальні процедури; відчуження як історично змінний феномен об'єктивізації; проблема сенсу життя в філософських і антропологічних концепціях; природність, індивідуальність і соціальність сенсу життя; антропологічні детермінанти пошуку сенсу життя (вік, стать, культурно-духовна орієнтація тощо); сенсожиттєвий пошук і фізіологічна смерть людини та інші.

Позитивне значення впровадження антропологічного знання в освітнє середовище майбутнього педагога і насамперед введення курсу "Педагогічна антропологія" можна розглядати в двох аспектах. По-перше, антропологічно спрямована підготовка вчителя сприяє розвитку людиноцентристського світогляду, складовими якого можна вважати:

- органічну орієнтованість на кожну людину як на людину, що являє собою велику цінність і яка має невід'ємні права і обов'язки;
- визнання антропологічних цінностей (життя, фізичне і психічне здоров'я дитини, дотримання її прав і свобод та ін.) в якості пріоритетних;
- формування ціннісного ставлення до кожного дня і періоду життя, до дитинства як найціннішого часу в розвитку людини;
- визнання і органічне прийняття гуманістичних цілей виховання (цілісного розвитку дитини як особистості, гармонія дитини з природою, суспільством, собою, створення комфортних емоційних умов в освітніх закладах тощо);
- спрямованість на виховання як на важливу компоненту педагогіч-

ного процесу, а також як на взаємодію, діалог, взаємний рух дорослого і дитини на зустріч друг другу;

- усвідомлення того, що успішно виховувати можна тільки при збігові уявлень дорослого і дитини про досконалу людину та ін.

Визначилися головні завдання, які формулюються так:

- постійне удосконалення методів і прийомів навчання засобами нових комп'ютерних технологій, аудіо- і відеоматеріалів, систем для прискороного запам'ятовування певної інформації, практичної діяльності з удосконалення набутих навичок правового характеру;
- зміцнення дисципліни навчальної діяльності, починаючи з раціонального використання навчального часу і систематичної підготовки до занять того, хто навчається;
- виховання на прикладі чіткої наукової організації праці викладачів.

Розглянемо основні принципи наукової організації праці педагога як особистості в контексті його антропологічної складової.

1. Принцип оптимальності. Зазвичай він виявляється за схемою І.І. Трубно́ї у створенні максимально сприятливих умов для проведення конкретного навчального заняття. Для чіткої організації такого процесу ті, хто навчається, заздалегідь попереджаються про місце і час проведення занять, про необхідне обладнання. Педагог наперед готує навчальну аудиторію, наочні матеріали, повідомляє тему для вивчення.
2. Принцип гуманізації. Такий принцип пов'язаний з усуненням негативного впливу на того, хто навчається. Для цього важливо створити обстановку довірливого спілкування, користуючись тільки позитивними емоціями. Не можна примушувати особистість виконувати певні дії, бо це призводить до несприйняття потрібної навчальної інформації.
3. Принцип економії сил, засобів і часу на організацію конкретного навчання. Для реалізації саме цього принципу доцільно проводити системну підготовку до занять, прогножуючи певний результат навчання.
4. Принцип індивідуальності і конкретності доручень. Під час організації процесу навчання в освітньому закладі педагог повинен диференційовано підходити до кожного учня, спираючись на його природні здібності та потенційні можливості. Висувати однакові вимоги до всіх недоцільно, бо тільки індивідуальний підхід до кожного учня дасть бажані результати.
5. Принцип планування доводить, що стихійно-емпіричні, розрізнені

методи навчання, хаотично застосовувані в навчанні, не спроможні вирішити головні завдання освіти і виховання сучасної людини. Тому для навчального закладу важливим є планування в системі освіти, яке передбачає проведення не лише навчальних дисциплін, але й позааудиторних заходів.

6. Принцип єдності теорії і практики навчання. Зміст будь-якої теми навчального заняття повинен бути орієнтований на практичне застосування набутих знань. Отже, особистість як суб'єкт освітнього процесу усвідомлює необхідність отриманих знань у подальшому житті.
7. Принцип постійного і доброзичливого контролю за системою засвоєння понять і набутих вмій. Проведення поточного та підсумкового контролю знань і вмій учнів дає змогу систематизувати отриману інформацію, вчасно виявити недоліки і усунути їх, а також переконатись у доцільності обраних методів навчання.

Висновки. Ознайомлення з основними методологічними принципами сучасного антропологізму в освіті дає підстави стверджувати:

1. Людинознавство створює широку методологічну перспективу для зміни людського буття саме в освіті і за допомогою освіти, оскільки антропологічна рефлексія дозволяє по-новому зрозуміти сутність культурних, освітніх процесів, у центрі яких стоїть людина в усіх аспектах її буття.

2. Антропологічний підхід дає можливість подолати жорсткі аналітичні розтини, які детермінують дихотомію “біологічного” і “соціального”, і висвітлює автономний феномен людського буття – духовність особистості, надаючи можливість розглянути цілісну суть людини-educandus.

3. Головним критерієм життєздатності педагогічних інновацій є реалізація в процесі їх упровадження антропологічного підходу щодо змісту інновацій та методів їх використання, який розглядає людину в конкретному соціальному середовищі.

4. Національні системи освіти, що організують процес навчання і виховання, повинні створити для людини, яка навчається, оптимальні умови для активності як у фізичному, так і в соціальному, і в духовному плані і саме антропологічна орієнтація освіти допомагає людині, яка відчужена від природи, від людей і власної самості, зорганізувати хаос у собі.

5. Навчання, яке націлене на пізнання людиною самої себе, потребує нетрадиційних методик навчання, форм навчання і організаційних заходів, щоб знайти, підтримати і розвинути людину в людині, як

цього вимагає антропологізм, повинна змінитися свідомість вчителя, здатного створити зовсім нові умови навчання і виховання.

Напрямки подальших досліджень. В результаті подальших досліджень повинні будуть розроблені питання про можливість і кордонні застосовності різних ідеалів наукової раціональності до аналізу і проєктування освітніх систем; про доповнення традиційних методів педагогічного дослідження новими, “м’якими” методами гуманітарного пізнання; синергетичної взаємодії у педагогіці природничонаукових і гуманітарних підходів гендерної та антрепренерської освіти; ролі антропологічного фактору в освітньому процесі з урахуванням сучасних інформаційних технологій.

Література

1. Окса М.М. Основні проблеми сучасної філософії освіти у викладанні загальнопедагогічних дисциплін // Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2002. - № 22. – С. 73-85.
2. Сіднев Л.М., Аносов І.П. До питання про антропологічну сутність змісту освіти // Постметодика. – 2002. - № 7-8. – С. 178-181.
3. Троїцька Т.С. Право і свобода в антропологічних складових освіти // Постметодика. – 2002. - № 7-8. – С. 29-32.

Надійшла до редакції 24.01.2004р.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ПІДГОТОВКИ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ ФАРМАЦЕВТІВ ЗА КОРДОНОМ

Буданова Л.Г.

Національний фармацевтичний університет України, м. Харків

Анотація. Стаття присвячена системі вищої фармацевтичної освіти Великобританії, Німеччини, Канади, Сполучених Штатів Америки та Франції. Наголошено, що, тестування – є найбільш ефективним методом контролю знань та умінь майбутніх провізорів.

Ключові слова: система підготовки, фармацевтична освіта, професійні досягнення, знання, уміння, тестування, провізори.

Аннотация. Буданова Л.Г. Сравнительный анализ систем подготовки и оценивания профессиональных знаний фармацевтов за рубежом. Статья посвящена системе фармацевтического высшего образования Великобритании, Германии, Канады, США и Франции. Подчеркнуто, что тестирование – является наиболее эффективным методом контроля знаний и умений будущих провизоров за рубежом.

Ключевые слова: система подготовки, фармацевтическое образование, профессиональные достижения, знания, умения, провизоры, тестирование.

Annotation. Budanova L.G., Contemporary analysis of education and diagnostics for pharmacists' professional knowledge and skills in foreign countries. The article is dedicated to the system of higher pharmaceutical education in Great Britain, Germany,

Canada, United States of America and France. It has been that, testing is the most effective method of future pharmacists' knowledge and skills control in foreign countries.

Key words: system of education, pharmaceutical education, professional knowledge, skills, testing, pharmacists.

Постановка проблеми. З кожним роком поширюється коло аспектів діяльності провізора. Поява нових структур, тісно пов'язаних з фармацією, вимагає для ефективної роботи виховання спеціалістів із новим типом мислення та вмінням вирішувати складні проблеми.

Робота виконана за планом НДР Національного фармацевтичного університету України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток фармації вимагатиме появи нових форм та методів навчання. Стан фармацевтичної освіти сьогодні свідчить про її гнучкість і готовність вищих навчальних закладів фармацевтичного спрямування забезпечити найрізноманітніші вимоги і потреби своєї галузі з підготовки фахівців [4, 7].

В умовах розбудови незалежної української держави, яка прагне до інтеграції в Європейську і світову співдружність, перед вищою фармацевтичною освітою стоять складні й відповідальні завдання. Реформа освіти передбачає пошук, розробку та реалізацію нових форм і методів професійної підготовки спеціалістів для фармації [1].

Підготовка провізорів має свої специфічні особливості, принципи та ознаки, оскільки саме ця професія є соціально важливою і спрямована на збереження та зміцнення здоров'я людини [2, 6]. Провізор безпосередньо не лікує хворого, а надає йому допомогу і ця допомога повинна бути високоякісною. Медичне обслуговування, яким займаються провізори, активно впливає на здоров'я та діяльність людини, сприяє збереженню працездатності та продуктивності праці [3, 5].

До фармацевтичної освіти виявляється великий інтерес не тільки в нас, але і за кордоном.

Формування цілей статті. Провести аналіз та узагальнити досвід фармацевтичної освіти в цих країнах, аналізуючи і порівнюючи її окремі складові (навчальні плани, порядок одержання освіти, видачі дипломів, методи оцінювання знань.) у ведучих країнах світу – США, Великобританії, Канади, Німеччині, Франції.

Результати дослідження. Проаналізована система фармацевтичної освіти, плани навчання 74 університетів Великобританії, Німеччини, Канаді США та Франції.

Канада: Факультет фармації і фармацевтичних наук, університет Альберта (Faculty of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences, University

of Alberta). Факультет фармації, університет Монтреал (Faculty of Pharmacy, University of Montreal). та ін. *Франція*: факультет фармації, університет Ліль (Faculty of Pharmacy, University of Lille). Факультет фармації, університет Ненси (Faculty of Pharmacy, University of Nancy). та ін. *Німеччина*: Фармацевтичний інститут, університет Гамбургу (Pharmacy Institute, University of Hamburg). Факультет фармації, університет Хайдельберг (Faculty of Pharmacy, University of Heidelberg). та ін. *Великобританія*: Школа фармації і фармакології, університет Батт (School of Pharmacy and Pharmacology, University of Bath). Школа фармації, Лондонський університет (School of Pharmacy, University of London) та ін. *США*: Коледж фармації, університет Аризони (College of Pharmacy, University of Arizona). Коледж фармації, університет Цинциннаті (College of Pharmacy, University of Cincinnati). та ін.

Загальні відомості щодо отримання фармацевтичної освіти за кордоном наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Загальні відомості щодо отримання фармацевтичної освіти за кордоном

Країна	Населення	Кількість фармацевтичних вузів, шкіл	Кількість іноземних студентів	Кваліфікації	Метод контролю знань	Місце роботи
Великобританія	58.550.000	19	30%	Бакалавр Магістр Доктор	Письмові тестові іспити, автоматизований тестовий контроль	аптека, клініка, фармацевтична промисловість, академічна діяльність
Німеччина	83.870.000	22	25%	Магістр Доктор	Тестовий контроль	аптека, госпіталь, фармацевтична промисловість, науково – дослідна лабораторія та інститути
Канада	28.975.000	9	20	Бакалавр Магістр Доктор	Письмові тестові іспити, автоматизований тестовий контроль, усні іспити	аптека, клініка, фармацевтична промисловість
США	266.890.000	82	27%	Бакалавр Магістр Доктор	Письмові тестові іспити, автоматизований тестовий контроль	аптека, клініка, медичний центр, академічна діяльність
Франція	58.160.000	20	28,5%	Бакалавр Магістр Доктор	іспити, автоматизований тестовий контроль	аптека, клініка, фармацевтична промисловість, академічна діяльність

Системи вищої освіти, у тому числі фармацевтичної, у представлених країнах, мають відмітні риси з багатьох складових. У їх числі порядок одержання освіти, навчання іноземних студентів, вартість навчання, ступені підготовки, навчальні плани і програми, організація навчального процесу, практика та ін. Але усіх поєднує потреба постійного підвищення рівня професійної підготовки фармацевтичних кадрів шляхом освоєння спеціальних освітніх програм, що адекватно відбиває зміни, які відбуваються, у фармацевтичній галузі і методи діагностування професійних умінь та навичок.

У розглянутих країнах фармацевтична діяльність відповідно до чинного законодавства може здійснюватися тільки фахівцями з вищою і середньою фармацевтичною освітою. У зв'язку з цим проблема фармацевтичної освіти на рубежі століть знову набула світової актуальності і одержала інтенсивний розвиток принципу безперервності в професійній освіті, введення багаторівневої системи підготовки фахівців. Вважається, що навчання може бути варіативним, але зміст професійних знань повинен цілком відповідати якісним і кількісним запитам сучасного фармацевтичного ринку.

Усі викладені складові фармацевтичної освіти у Великобританії, Німеччині, Канаді, США і Франції дозволяють провести порівняльний аналіз системи підготовки фармацевтичних кадрів в Україні. Його результати вказують на високий рівень вітчизняної системи фармацевтичної освіти, його концентрацію у ведучих вузах країни, фармацевтичних факультетах, ряді медичних університетів. Про державну значимість фармацевтичної освіти в Україні свідчить те, що вона, в основному, зосереджена в національних вузах.

В системі вищої фармацевтичної освіти закордонних країн чітко просліджується присутність тестової форми перевірки професійних знань і умінь майбутніх провізорів, тому що тільки цей вид діагностики знань не тільки контролює навчальні досягнення студентів, а й надає викладачеві інформацію, яка допомагає аналізувати успіхи студента та недоліки у викладанні навчальної дисципліни, надає змогу вносити корективи в процес навчання.

Висновки. Педагогічне тестування – один із найбільш стандартизованих та об'єктивних методів контролю й оцінювання знань, умінь і навичок учня, яке позбавлене таких традиційних недоліків інших засобів оцінювання знань, як неоднорідність вимог, суб'єктивність екзаменаторів, невизначеність системи оцінок і т.п.

Упровадження тестового контролю знань на всіх ступенях навчання провізорів закордоном дозволяє всім учасникам процесу навчан-

ня і діагностики знань:

- розробляти педагогічні тести як вимірювальні інструменти;
- застосовувати готові тести для об'єктивного стандартизованого контролю знань, умінь і навичок учнів;
- визначати стартовий рівень підготовки студента для інших освітніх цілей;
- об'єктивно проводити порівняння результатів навчання в різних освітніх закладах і організаціях поза залежністю від використовуваних ними різних методів і засобів навчання;
- забезпечувати органи керування освітою будь-якого рівня достовірною інформацією про результати навчання;
- надає можливість учням та їх батькам одержувати об'єктивну інформацію про рівень навчальних досягнень.

Подальше дослідження: провести порівняльний аналіз дисциплін, які викладаються в вищих фармацевтичних закладах закордоном та на Україні

Література:

1. Черных В.П. О реформе фармацевтического образования и деятельности вуза в новых социально – экономических условиях // Фармация. – М. 1991. - №4. – С. 55-59.
2. American College Testing Program. Research and Development. Technical Report for ACT assessment program. The Assessment student on the way to college. Iowa city, Iowa, 1973. – 402pp.
3. Bloom B.S. Handbook on formative and summative evaluation of student learning. N-Y. McGraw-Hill, 1977. pp 34-923.
4. James W. Popnam. Educational Evaluation. – 1991 Prentice – Hall, 1 nc, New Jersey, 1975.
5. International pharmacy. Official journal of FIP. The Hague, the Netherlands, 2000. – Vol. 12, No 8. – 30 с.
6. International pharmacy. Official journal of FIP. The Hague, the Netherlands, 2001. – Vol. 12, No 5. – 32 с.
7. Mathieu, Mark: New Drug Development: A Regulatory Overview. 4th ed. Waltham, PAREXEL International Corp, 1997.

Надійшла до редакції 26.01.2004р.

ЗВ'ЯЗОК СТАНУ HLA-СИСТЕМИ ЛІМФОЦИТІВ З ЧАСТОТОЮ ВИНИКНЕННЯ ЗАСТУДНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У БОРЦІВ

Гайдаш І.С., Ляпин В.П.

Луганський державний медичний університет

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Анотація. В статті наведені результати вивчення стану HLA-системи лімфоцитів

у борців та зроблений висновок про існування зв'язку захворюваності спортсменів з генетичним станом В-лімфоцитів.

Ключові слова: борці, HLA-система, застудні захворювання.

Аннотация. Гайдаш И.С., Ляпин В.П. Связь состояния HLA-системы лимфоцитов с частотой возникновения простудных заболеваний у борцов. В статье приведены результаты изучения состояния HLA-системы лимфоцитов у борцов и сделан вывод о существовании связи заболеваемости спортсменов с генетическим статусом В-лимфоцитов.

Ключевые слова: борцы, HLA-система, простудные заболевания.

Annotation. Gaidash I.S., Lyapin V.P. Connection of lymphocyte HLA-system status with frequency of chill diseases in wrestlers. In the article the outcomes of analysis of HLA-system in lymphocytes in wrestlers depending on frequency of chill diseases are adduced and the conclusion about connection between morbidity and genetic state of В-lymphocytes is made.

Keywords: wrestlers, HLA-system, chills.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний тренувальний процес і змагальна діяльність спортсменів високих кваліфікацій пов'язані з високим обсягом і рівнем фізичних навантажень, що знаходяться на межі функціональних можливостей організму [5, 6]. Часті фізичні перевантаження приводять до перенапруги локомоторного апарата і до різних передпатологічних і патологічних станів. Це має місце в тих випадках, коли організація тренувального процесу не відповідає науковим вимогам і навантаження не відповідають віковим і індивідуальним можливостям (особливостям) спортсменів [7]. Коли мова йде про патологію в спортсменів, істотна роль відводиться інфекційній захворюваності, особливо застудним захворюванням [8]. У виникненні і перебігу цих захворювань певне значення має стан не тільки Т- і В-систем імунітету, але і неспецифічних факторів захисту [5].

Зв'язок проблеми з важливими науковими чи практичними завданнями. Тема роботи є фрагментом планової наукової теми Луганського державного медичного університету «Фізіологічні показники оцінки рівня здоров'я різних груп населення» (номер державної реєстрації 0100U001111).

Метою даного дослідження було вивчення зв'язку стану HLA-системи лімфоцитів з частотою виникнення застудних захворювань у борців.

Результати дослідження. Нами були обстежені 517 борців (вік 14-18 років). Типування антигенів системи HLA лімфоцитів локусів А, В, С, DR проводили мікролімфоцитотоксичним методом [1, 3, 4]. Тестовано 10 антигенів локусу А, 18 антигенів локусу В, 6 антигенів локусу С й 10 антигенів локусу DR. Підраховували: частоту гена (Р), коректовану

частоту (Pc), частоту антигену (F), критерій відповідності (χ^2), відносний ризик (RR), етіологічну фракцію (EF), превентивну фракцію (PF). За частотою виникнення застудних захворювань усі борці були розділені на 3 групи: група А - особи, що рідко хворіють, 307 осіб (захворювання виникали 1-2 рази на рік), група В - 108 борців (виникнення захворювань 3-4 рази на рік) і група С - спортсмени, що часто хворіють, 102 чол (кількість захворювань на рік - 5 і більш). Контрольну групу склали 215 практично здорових юнаків у віці 14-16 років, що не займалися спортом систематично. Статистичну обробку результатів проводили методом варіаційної статистики на персональному комп'ютері з допомогою Microsoft Excel.

Встановлено, що загальна популяція борців характеризувалася відсутністю значимих накопичень HLA-антигенів і достовірного зниження носійства деяких специфічностей локусу А (табл. 1). Так, в загальній групі борців показник F для A10 і Aw19 був зниженим в 1,8 і 2,4 разів порівняно з контролем. Очевидно, дані специфічності носили захисний характер, що узгодилося з підвищеними показниками PF: 0,99 і 1,47 відповідно для A10 і Aw19. Зниження виявлення останніх супроводжувалося також зниженням розрахункової частоти сегрегованих з ними генів. Більш низькими порівняно з контролем були також F для A1 і B7 ($p < 0,01$).

Одночасно відзначене підвищення носійства антигенів A11, B5, B12, Bw35. RR захворюваності при наявності у фенотипі цих маркерів підвищувався, хитаючись від 1,6 до 2,2 ($p < 0,01$). Водночас, при аналізі розподілу тканинних антигенів HLA-системи залежно від кратності виникнення застудних захворювань відзначений ряд відмінностей, що стосуються переважно А і В локусів (табл. 2). Так, у борців групи А було значуще накопичення лише антигену A11. Підвищеною більш ніж у 2 рази виявилася і P (0,1213) проти 0,0571 у контролі. В той же час, F алелей A10 і Aw19 мала тенденцію до зниження. Найбільш виражені асоціації імуногенетичних маркерів з кратністю застудних захворювань зареєстровані в групі С: істотно частіше, ніж в інших групах, визначалися HLA-антигени A5, B5, B12, Bw35 і вірогідно рідше - A1, Aw19, B7 і B8 ($p < 0,001$). Відповідно частоті виявлення даних специфічностей змінювалися і показники P, RR, EF, PF.

Їх сукупний аналіз дозволив вважати, що алелі A1, Aw19, B7, B8 і A1 носять протективний характер, тоді як специфічності A2, B5, B12, Bw35 грають істотну роль у патогенезі застудних захворювань. У групі В відзначені лише поодинокі тенденції змін алелей локусів HLA-A і HLA-B, що мали місце в групі С.

Таблиця 1

Частота виявлення антигенів і генів HLA-системи в загальній популяції борців

Специфічність	Контроль (n=215)		Борці (n=517)		
	F(%) / P	F(%) / P	RR / χ^2	P / Pc	EF / RF
A1	32,5/0,1784	23,01/0,1225	0,62/7,72	<0,01/0,43	-0,14/0,537
A2	42,7/0,2430	52,2/0,3086	1,46/5,04	<0,05/0,164	0,164/-0,377
A3	26,0/0,1397	24,4/0,1305	0,915	>0,05/2,15	
A9	21,8/0,1156	27,85/0,1506	1,38/2,5	>0,05/2,15	0,076/-0,299
A10	21,3/0,1128	11,41/0,0587	0,47/13,13	0,001/0,043	-0,128/0,99
A11	11,1/0,0571	21,47/0,1138	2,18/10,05	<0,01/0,43	0,116/-0,612
Aw19	11,1/0,0571	4,64/0,0234	0,39/11,6	<0,001/0,043	-0,072/1,47
A25	4,6/0,0232	3,09/0,0156	0,65		
A26	5,1/0,0258	2,32/0,0116	0,44		
A28	5,5/0,0278	2,5/0,0126	0,44		
B5	23,4/0,1247	33,5/0,1845	1,64/7,04	<0,01/0,43	0,130/-0,447
B7	31,3/0,1711	22,2/0,1179	0,62/7,5	<0,01/0,43	-0,136/0,539
B8	21,7/0,1151	15,47/0,0806	0,65/4,79	<0,05/2,15	-0,083/0,496
B12	17,8/0,0933	26,7/0,1438	1,68/6,39	<0,05/2,15	0,108/-0,454
B13	17,4/0,0911	12,5/0,0646	0,68		
B14	2,1/0,0105	1,93/0,0096	0,88		
B15	1,3/0,0065	1,35/0,0067	1,04		
B16	0,86/0,0043	0,96/0,0048	1,1		
B17	13,9/0,0720	10,25/0,0526	0,70		
B18	1,7/0,0085	1,16/0,0058	0,66		
B21	0,86/0,0043	0,96/0,0048	1,11		
B22	1,3/0,0065	1,55/0,0078	1,18		
B27	6,0/0,0304	4,6/0,0232	0,75		
Bw35	13,0/0,0672	23,4/0,1247	2,03/9,9	<0,01/0,43	0,118/-0,575
B37	1,3/0,0065	1,54/0,0077	1,19		
B40	0,43/0,0021	0,39/0,0019	0,89		
B56	0,86/0,0043	0,58/0,0029	0,66		
B54	0,43/0,0021	0,19/0,009	0,44		
Cw1	17,97/0,0942	15,08/0,0784	0,81		
Cw2	33,17/0,1825	33,26/0,1830	1,0		
Cw3	29,0/0,1573	31,3/0,1711	1,1		
Cw4	25,8/0,1386	22,05/0,1171	0,81		
Cw5	20,27/0,1070	20,7/0,1095	1,03		
Cw6	16,58/0,0866	19,1/0,1005	1,19		
DR1	24,88/0,1332	17,8/0,0933	0,65/5,27	<0,05/2,15	-0,095/0,49
DR2	35,9/0,19993	39,4/0,2215	1,16/0,65	>0,05/>2,15	0,054/-0,145
DR3	24,4/0,1305	22,8/0,1213	0,91/0,3	>0,05/>2,15	-0,022/0,096
DR4	29,49/0,1602	31,1/0,1699	1,08		
DR5	22,1/0,1173	28,2/0,1526	0,94		
DR6	5,99/0,0304	6,6/0,0335	1,1		
DR7	19,3/0,1016	22,2/0,1179	1,19		
DR8	2,76/0,0138	2,3/0,0115	0,84		
DR9	1,84/0,0092	1,93/0,0096	1,05		
DR10	2,3/0,0115	2,3/0,0115	1,07		

Примітка. Через дріб у колонці 4 і в колонках 5-6 приведені показники антигенів, що мають помітні розходження з показниками контрольної групи.

Таблиця 2

Частота виявлення антигенів і генів HLA-системи залежно від кратності захворювання борців

Специ- фічність	Контроль F(%)P	Група А		Група В		Група С	
		F(%)P	RR	F(%)P	RR	F(%)P	RR
A1	32,5/0,1784	28,01/0,1515	0,80	17,59/0,0922	0,442	13,73/0,0711	0,329
A2	42,7/0,2430	46,6/0,2692	1,21	57,4/0,3473	0,801	63,7/0,3975	2,348
A3	26,0/0,1397	25,4/0,1362	0,97	23,14/0,1233	0,85	22,54/0,1198	0,826
A9	21,8/0,1156	24,1/0,1288	1,13	31,48/0,1722	1,642	35,3/0,1956	1,94
A10	21,3/0,1128	13,03/0,0674	0,35	9,25/0,0473	0,374	8,82/0,0451	0,355
A11	11,1/0,0571	22,8/0,1213	2,35	21,29/0,1128	2,15	17,6/0,0922	1,7
Aw19	11,1/0,0571	6,18/0,0314	0,525	3,70/0,0186	0,306	0,98/0,0049	0,078
A25	4,6/0,0232	1,63/0,0081	0,34	6,48/0,0329	1,42	3,92/0,0196	0,83
A26	5,1/0,0258	0,98/0,0502	0,18	5,55/0,0281	1,09	2,9/0,0146	0,56
A28	5,5/0,0278	1,3/0,065	0,22	5,55/0,0281	1,09	2,9/0,0146	0,512
B5	23,4/0,1247	28,0/0,1515	1,27	38,9/0,2182	2,07	44,1/0,2523	2,57
B7	31,3/0,1711	27,4/0,1479	0,83	0,1024	0,529	9,8/0,0502	0,238
B8	21,7/0,1151	19,86/0,1047	0,89	12,03/0,062	0,49	5,88/0,0298	0,225
B12	17,8/0,0933	20,8/0,1100	1,2	32,4/0,1778	2,21	38,2/0,2138	2,85
B13	17,4/0,0911	12,7/0,0656	0,69	12,0/0,0619	0,65	12,3/0,06635	0,69
B14	2,1/0,0105	2,3/0,0115	1,05	1,85/0,0093	0,849	0,98/0,0049	0,44
B15	1,3/0,0065	1,3/0,0065	0,99	1,85/0,0092	0,85	0,98/0,0049	0,75
B16	0,86/0,0043	1,3/0,0065	0,99	0/0	0,095	0,98/0,0049	1,13
B17	13,9/0,0720	11,07/0,0569	0,77	9,25/0,0473	0,63	8,82/0,0451	0,598
B18	1,7/0,0085	1,3/0,0065	0,99	0,92/0,0046	0,53	0,98/0,0049	0,56
B21	0,86/0,0043	0,97/0,0048	1,12	0,92/0,0046	1,06	0,98/0,0049	1,13
B22	1,3/0,0065	1,63/0,0082	1,25	1,85/0,0092	1,43	0,98/0,0049	0,75
B27	6,0/0,0304	3,9/0,0196	0,63	5,55/0,0281	0,94	5,88/0,0298	0,96
Bw35	13,0/0,0672	20,5/0,1083	1,72	24,07/0,1286	2,11	31,4/0,1715	3,04
B37	1,3/0,0065	1,95/0,0097	1,5	0,92/0,0046	0,70	0,98/0,0049	0,79
B40	0,43/0,0021	0,65/0,0032	1,5	0/0	0,70	0/0	0,74
B56	0,86/0,0043	0,65/0,0032	0,75	0,92/0,0046	1,06	0/0	0,445
B54	0,43/0,0021	0,32/0,0016	0,75	0/0	0,70	0/0	0,74
Cw1	17,97/0,0942	13,03/0,0674	0,68	15,7/0,0818	0,852	20,5/0,1083	1,07
Cw2	33,17/0,1825	31,6/0,1729	0,93	35,18/0,1948	1,09	36,27/0,2016	1,16
Cw3	29,0/0,1573	32,2/0,1765	1,16	30,55/0,1666	1,30	29,4/0,1597	1,02
Cw4	25,8/0,1386	21,8/0,1156	0,8	21,3/0,1128	0,77	23,5/0,1253	0,866
Cw5	20,27/0,1070	21,17/0,1121	1,05	19,4/0,1022	1,17	20,5/0,1083	1,18
Cw6	16,58/0,0866	18,5/0,0972	1,14	20,4/0,1078	1,43	19,6/0,1033	1,41
DR1	24,88/0,1332	19,2/0,1011	0,72	17,59/0,0922	0,644	13,7/0,0710	0,48
DR2	35,9/0,1993	36,8/0,2050	1,04	39,8/0,2241	1,18	47,05/0,2723	1,58
DR3	24,4/0,1305	28,01/0,1515	1,2	17,6/0,0922	0,66	12,7/0,0656	0,45
DR4	29,49/0,1602	32,2/0,1765	1,13	31,48/0,1722	1,09	27,45/0,1482	0,9
DR5	22,1/0,1173	25,7/0,1380	1,21	29,6/0,1609	1,48	34,2/0,1894	1,83
DR6	5,99/0,0304	6,2/0,0315	1,04	6,48/0,0329	1,08	7,8/0,0397	1,33
DR7	19,3/0,1016	21,2/0,1123	1,1	20,4/0,1078	1,07	27,45/0,1482	1,57
DR8	2,76/0,0138	2,28/0,0114	0,82	2,77/0,0139	1,0	1,96/0,0098	0,7
DR9	1,84/0,0092	1,95/0,0097	1,06	1,85/0,0093	1,0	1,96/0,0098	1,06
DR10	2,3/0,0115	2,6/0,0130	1,13	1,85/0,0093	0,8	1,96/0,0098	0,85

Проте, достовірних відмінностей у накопиченні специфічностей A2, B5, B12, Bw35 і зниженні A1, Aw19, B7, B8 у групі В не виявлено ($p < 0,01$). Аналіз розподілу антигенів HLA-A10 і HLA-Aw19 залежно від кратності захворювань показав, що F Aw19 мала чітку тенденцію до зниження зі збільшенням частоти застудних захворювань при менш вираженій аналогічній закономірності для A10 (табл. 3-4). Водночас, значення PF в групі С для HLA-A10 хоча і було істотно нижчим такого ж показника для Aw19, підвищувалося порівняно з групою А більш, ніж у 2 рази. Вивчення F локусу DR, картованого в безпосередній близькості до локусу В, статистично значущих змін не виявило. У той же час, у групі С відзначене зниження DR1, DR3 і накопичення DR2 антигенів. У локусі С достовірних асоціативних зв'язків з застудними захворюваннями виявити не вдалося.

Таблиця 3

Сила асоціації HLA-антигенів з частотою виникнення застудних захворювань у борців груп А та В

Специфічність	Група А			Група В		
	χ^2/P	R_c/EF	PF	χ^2/P	R_c/EF	PF
A1	1,47/>0,05	>2,25/-0,067	0,225	8,89/<0,01	0,43/-0,220	1,034
A2	0,99/>0,05	>2,2/0,080	-0,189	5,58/<0,05	2,15/0,025	-0,597
A3	0,07/>0,05	>2,15	-	-	-	-
A9	0,24/>0,05	>2,15/0,028	-0,122	3,05/>0,05	>2,15/0,122	-0,445
A10	7,06/<0,01	0,43/-0,106	0,739	8,2/<0,01	0,43/-0,153	1,45
A11	10,81/<0,001	0,043/0,131	-0,661	5,15/<0,01	0,43/0,113	-0,603
Aw19	4,8/<0,05	>2,15/-0,054	0,858	9,3/<0,01	0,43/-0,068	2,12
B5	1,18/>0,05	>2,15/0,059	-0,226	7,84/<0,01	0,43/0,200	-0,646
B7	1,19/>0,05	>2,15/-0,057	0,199	5,79/<0,05	2,15/-0,172	0,759
B8	0,4/>0,05	>2,15/-0,024	0,120	5,22/<0,05	2,15/-0,124	0,925
B12	0,58/>0,05	2,15/0,035	-0,172	8,13/<0,01	0,43/0,177	-0,665
Bw35	4,6/<0,05	>2,15/0,085	-0,457	5,7/<0,05	2,15/0,126	-0,602
DR1	2,76/>0,05	>2,15/-0,074	0,361	2,64/>0,05	>2,15/-0,096	0,504
DR2	0/>0,05	>2,15/0,014	-0,039	0,3/>0,05	>2,15/0,060	-0,162
DR3	0,7/>0,05	>2,15/0,046	-0,174	2,5/>0,05	>2,15/-0,09	0,472

Певний інтерес подавало вивчення зиготності фенотипів як у загальній популяції обстежених спортсменів, так і залежно від кратності виникнення застуд (табл. 5). Так, у загальній групі борців збільшення кількості гомозиготних осіб майже в 2 рази відзначено лише по локусу С при істотному зниженні осіб з нульовим фенотипом по локусу DR. Частота зустрічаємості гетерозигот по іншим вивченим локусам HLA-системи істотних відмінностей не мала.

Таблиця 4

Сила асоціації HLA-антигенів з частотою виникнення застудних захворювань у борців групи С

Специфічність	X ² /P	Pc/EF	PF	Специфічність	X ² /P	Pc/EF	PF
A1	13,56/<0,001	0,043/-0,279	1,594	B7	18,77/<0,001	0,043/-0,313	2,437
A2	11,3/<0,001	0,043/0,365	-0,905	B8	13,82/<0,001	0,043/-0,199	2,87
A9	5,78/<0,05	2,15/0,170	-0,584	B12	14,99/<0,001	0,043/0,247	-0,863
A10	8,5/<0,01	0,43/-0,159	1,56	Bw35	14,47/<0,001	0,043/0,21	-0,849
A11	2,0/>0,05	>2,15/0,072	-0,443	DR1	5,85/<0,05	2,15/-0,148	0,943
Aw19	11,3/<0,001	0,043/-0,106	10,68	DR2	3,1/>0,05	>2,15/0,172	-0,443
B5	13,42/<0,001	0,043/0,269	-0,836	DR3	6,5/<0,05	2,15/-0,155	1,057

Таблиця 5

Частота зустрічаємості гомо- і гетерозиготних осіб у борців (%)

Локус	Група	Контроль (%)	Всі борці (n=517)	Група А (n=307)	Група В (n=108)	Група С (n=102)
А	1 АГ	17,67	16,6	12,4	20,4	27,45
	2 АГ	82,33	83,4	87,6	80,6	72,55
	0 АГ	-	-	-	-	-
В	1 АГ	43,9	40,8	43,3	38,9	35,3
	2 АГ	56,1	59,2	56,7	61,1	64,7
	0 АГ	-	-	-	-	-
С	1 АГ	7,4	13,5	12,05	16,6	14,7
	2 АГ	67,7	63,3	61,2	63,9	68,6
	0 АГ	24,9	23,2	26,7	19,5	16,6
DR	1 АГ	20,7	19,3	22,1	20,4	15,7
	2 АГ	74,2	79,9	77,9	74,1	80,4
	0 АГ	5,1	0,8	-	5,5	3,92

Найбільш виражені зміни в зиготності фенотипів виявлені в групі С. Так, кількість гомозиготних осіб по локусам А та С у ній була істотно вищою в порівнянні з аналогічними показниками контрольної групи і спортсменів групи А ($p < 0,05$). Вивчення локусу В виявило тенденцію до зниження гомозигот і підвищення гетерозигот. У групі А істотних відмінностей кількості гомозигот порівняно з контролем виявлено не було. У спортсменів групи В відзначені тенденції змін зиготності фенотипів, характерні для борців групи С.

Вивчення зиготності по повноті фенотипів HLA-системи залежно від кратності виникнення «застудних» захворювань дозволило відзначити такі особливості (рис. 1). В міру зростання кратності виникнення захворювань відзначалося зниження частки спортсменів, гомозиготних лише по 1 локусу HLA-системи і збільшення частоти гомозигот по 2 і більш локусам. Так, у групі спортсменів С зустрічаємість гомозигот по

1 локусу була на 17,5 % нижчою, ніж у групі А, а по 2 локусам - на 16, 4 % вищою. Осіб, гомозиготних по всім 4 групам HLA-системи, у жодній з груп виявлено не було. Отримані результати свідчили про більш високий ступінь гетерозиготності по маркерах HLA-системи спортсменів групи А й В порівняно з групою С.

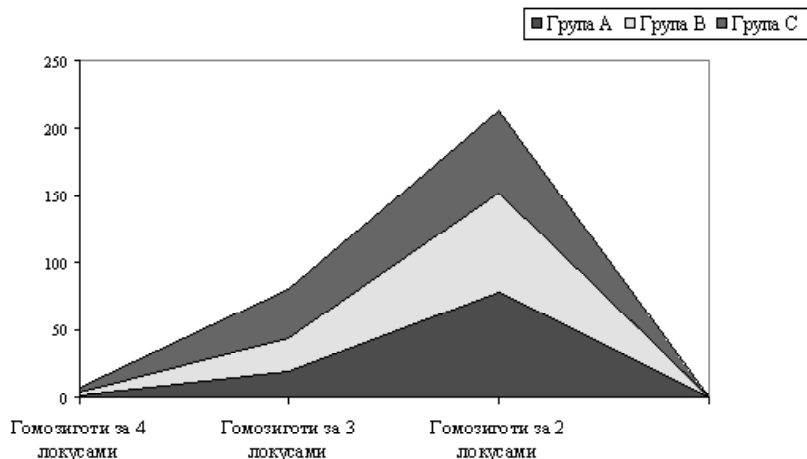

Рис. 1. Повнота фенотипів HLA-системи (%) у борців залежно від частоти виникнення застудних захворювань.

Висновок та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Частота виникнення застудних захворювань у спортсменів генетично обумовлена, що виявлялося у взаємозв'язку частоти захворювань протягом року з тканинними антигенами HLA-системи. Схильність до частих застудних захворювань мала полігенну природу, що виражалося в позитивній асоціації захворюваності з антигенами HLA-A2, B5, B12, Bw35 і негативній асоціації з антигенами HLA-B7 і B8. Отримані результати дослідження є підставою для розробки методів педагогічного контролю за станом борців в ході тренувального процесу з урахуванням їх імуногенетичного статусу.

Література

1. Аклев А.В., Дёгтева М.О., Косенко М.М., Сулова Т.А. Иммунологический дисбаланс у носителей антигена В8 системы HLA // Гематология и трансфузиология. – 1987. - № 12. – С. 34-37.
2. Алексеев Л.П. Биологическая роль системы HLA // Иммунология. – 1985. - № 3. – С. 5-10.
3. Алексеев Л.П., Хаитов Н.М., Яздовский В.В. Ассоциированная с HLA предрасположенность к заболеваниям и некоторые механизмы её реализации // Вестник АМН

- СССР. – 1988. - № 1. – С. 30-38.
4. Зарецкая Ю.М. Клиническая иммуногенетика. –М.: Медицина, 1983. – 208 с.
 5. Ляпин В.П. Реакции системы крови у борцов. – Луганск, 2003. – 160 с.
 6. Ляпин В.П. Состояние клеточного иммунитета у борцов разных квалификационных категорий в течение тренировочного цикла // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2003. - № 14. – С. 77-81.
 7. Ляпин В.П., Сероштан В.М., Лаптинова Т.В., Шиян В.Н. Механизм изменений иммунной системы у спортсменов в ходе тренировочного процесса // Материалы 2-й Всеукраинской научно-методической конференции «Здоровье и образование: проблемы и перспективы». - Донецк, 2002. – С. 165-168.
 8. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. – К.: Олімпійська література, 1999. – 317 с.

Надійшла до редакції 26.01.2004р.

ЗАСОБИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (ЗА М. ПЛАТЕНОМ “НОВЫЙ СПОСОБ ЛЬЧЕНІЯ”)

Дорошенко Е.Ю.

Запорізький державний університет

Анотація. В роботі проаналізовано засоби фізичного виховання та оздоровлення кінця ХІХ – початку ХХ століття за матеріалами твору М. Платена. Наголошено на важливу роль цих чинників у життєдіяльності людини.

Ключові слова: історичні аспекти, засоби фізичного виховання, оздоровлення
Аннотация. Дорошенко Е.Ю. Средства физического воспитания и оздоровление в конце ХІХ – начала ХХ столетия (за М. Платеном “Новый способ льчення”). В работе изучены средства физического воспитания и оздоровления конца ХІХ – начала ХХ века (по сочинению М. Платена). Показана важность этих факторов для жизнедеятельности современного человека.

Ключевые слова: исторические аспекты, средства физического воспитания, оздоровление.

Annotation. Doroshenko Y.U. Agent of physical training and environmental sanitation at the end of X I X - beginning XX centuries (for M. Platen “ a New method of treatment ”). The means of physical training and sanitation of the second half of the ХІХth century and the beginning of the ХХth one (for materials by M. Platen) were studied in this work. The impotence of this factors for living activity of modern man was shawn in this article.

Key words: historical aspects, means of physical training, sanitation.

Постановка проблеми. Сутність будь-якого явища у суспільному житті неможливо зрозуміти без усвідомлення зовнішніх і внутрішніх умов, які його спричинили. Ця закономірність у повній мірі відноситься також і до передумов виникнення, становлення і розвитку системи фізичного виховання та оздоровлення в Україні, яка в той час

існувала як складова частина Російської імперії. Його слід розглядати у широкому історичному контексті з урахуванням усіх факторів, які мали той чи інший вплив на його протікання і розвиток.

Це зумовлюється цілим рядом об'єктивних і суб'єктивних причин: надзвичайно несприятливою екологічною ситуацією в Україні, що веде до погіршення здоров'я нації; зниження життєвого рівня населення держави; недостатнє використання навчальними закладами способів та засобів зміцнення здоров'я школярів; незацікавленість проблемами фізичного виховання дітей у сім'ї; відсутність стереотипів, що вели б до втілення здорового способу життя української молоді тощо.

Кризовий стан суспільства накладав відбиток на сім'ю, що є найважливішою ланкою процесу виховання. Економічні негаразди значно змістили акценти виховання, відсунувши проблеми фізичного виховання на останній план. Сучасна школа, через перевантаження навчальних програм і матеріальні проблеми, не в змозі успішно здійснювати процес фізичного виховання учнів. Громадські організації, переживаючи процес становлення, відійшли від гімнастичної, спортивно-масової традиції, що не могло не відбитися на загальному стані здоров'я українського народу і рівні розвитку фізичного виховання в Україні.

Такий стан речей вимагає негайного розгляду та обґрунтування проблеми фізичного виховання, пошуку реальних шляхів її вирішення та втілення результатів теоретичних досліджень у практику сімейного та родинного виховання, діяльність навчальних закладів різних типів, громадських організацій та об'єднань.

Розв'язання даної проблеми в Україні ведеться шляхом реформування системи освіти, розробки та впровадження державних цільових комплексних програм, посилення уваги з боку держави до сім'ї та виховання дітей, що знаходяться поза її межами, удосконалення підготовки фахівців для системи фізичного виховання в рамках вищої школи, післядипломної педагогічної освіти тощо.

Вагому роль у цьому процесі покликані відіграти інші науки – медицина, гігієна, фізіологія, психологія, оскільки саме вони є теоретичним підґрунтям розвитку теорії та практики фізичного виховання. Опір педагогіки на дані цих наук забезпечить високий теоретичний рівень фізичної культури та значущість практичних результатів. Зусилля сучасної педагогічної науки спрямовуються на розробку теоретичних і практичних засад фізичного виховання та оздоровлення, пошуки його мети, змісту, методів, форм і засобів. Важливим аспектом цієї проблеми є вивчення та узагальнення вітчизняного і світового історичного досвіду фізичного виховання та оздоровлення, оскільки наукове вирішення су-

часних освітніх проблем неможливе без знання того, як розвивалася теорія і практика фізичного виховання в минулому, без нового осмислення і переосмислення вітчизняного та закордонного педагогічного досвіду.

Зв'язок проблеми з важливими науковими чи практичними завданнями. Важливим завданням є звернення до педагогіки кінця XIX – початку XX століття, оскільки саме в ній зосереджено чимало наукових педагогічних знань у галузі фізичної культури і фізичного виховання. Можливо педагогічні паралелі наукових досліджень на зламі століть, їх порівняльний аспект допоможе успішно здійснити реформу української освітньої системи і вивести її на передові світові рубежі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики фізичного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX століття) досить детально висвітлені у вітчизняній науковій та педагогічній літературі. В дисертаційних дослідженнях І.Т. Янків [1], А.О. Кухтій [2], Е.Ю. Дорошенка [3], А.М. Окопного [4], В.В. Томашевського [5] досить детально проаналізовано різні аспекти даної проблеми. Навчальний посібник Е.Ю.Дорошенка, Л.В. Потапової [6] містить матеріал, який поглиблює розуміння цієї проблеми і розрахований в першу чергу на студентів які вивчають дисципліни “Історія фізичної культури” та “Історія педагогіки”. Твір М. Платена “Новый способ лѣченія” [7] в доступній нам науково-педагогічній літературі детально проаналізовано вперше.

Формулювання цілей статті. Завдання дослідження полягає в тому, щоб доповнити історико-педагогічний досвід з питань фізичного виховання та оздоровлення людини наприкінці XIX – початку XX століття та проаналізувати твір М. Платена “Новый способ лѣченія” з точки зору використання його основних положень в сучасних умовах життєдіяльності людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Новый способ лѣченія». Настольная книга для здоровыхъ и больныхъ. Сочинение М. Платена, преподавателя и практическаго представителя системы лѣченія цѣлебными силами природы, бывшаго завѣдующаго различными санаторіями” – так представлений автор цього унікального твору німецький фахівець в галузі оздоровлення людини. Унікальність твору не викликає сумнівів – робота була перевидана 38 разів! І все це в наприкінці XIX – початку XX століття, коли розвиток промисловості та друкарських технологій перебував на початковому, досить примітивному рівні.

В передмові А.П. Зеленкова наголошено на відношенні відомого вченого-медика, доктора медицини до автора - людини, яка не має медичної освіти. Його погляди, засоби природного оздоровлення та фізичного виховання (загартування, різні види масажу та рухової актив-

ності), які М. Платен рекомендував до використання не могли не викликати поваги. Результативність цих засобів А.П. Зеленков перевірів на собі: “Заболѣвъ тяжкой формой неврастеніи и потерявъ практическую трудоспособность, я сначала годами обращался за совѣтами къ выдающимся товарищамъ. Но безуспѣшность моихъ стараній современемъ заставила меня искать здоровья на новыхъ путяхъ, разрабатываемыхъ не въ клиникахъ, а на лоне природы, не патентоваными медиками, а неучеными знахарями. Изучивши на мѣстѣ, в Германіи, главные отступнически-врачебные и честные знахарскіе методы лѣченія, я начал примѣнять ихъ на самомъ себѣ и въ теченіе года возстановилъ давно потерянное здоровье настолько, что сталъ опять способенъ къ умственному труду. ... Мало того, съ тѣхъ поръ я убѣдился на практикѣ въ громадномъ значеніи этихъ методовъ для членові моей семи и для всехъ моихъ пациентовъ....

Въ сказаннѣяхъ кроются вѣскія причины моего теплаго отношенія къ предлагаемой русскимъ читателямъ книгѣ г. Платена, т.е. не-врача.

Хотя я и не могу вполне согласиться съ авторомъ въ нѣкоторыхъ пунктахъ, но, найдя въ этой книгѣ громадную эрудицію автора, общепонятное, талантливое изложеніе врачебныхъ вопросовъ, интересующихъ всякаго интеллигента, и основные взгляды на діететику и гигиену, совпадающіе съ моими собственными, я со спокойной совѣстью рекомендую ее моимъ соотечественникамъ для самообразования, съ цѣлью оздоровленія настоящего и будущихъ поколений....”

Книга складена з двох частин. Перша частина “Ученіе о здоровьѣ” [7, С.1-424]. містить наступні розділи: 1. “Причины болѣзней”; 2. “Что мы должны ѣсть?”; 3. “Что мы должны пить?”; 4. “Когда сколько и какъ мы должны ѣсть и пить?”; 5. “Потребленіе табака”; 6. “Воздухъ”; 7. “Свѣтъ”; 8. “Теплота”; 9. “Вода”; 10. “Обмѣнъ веществъ”; 11. “Какъ мы должны одеваться?”; 12. “Какъ мы должны спать?”; 13. “Какъ мы должны жить?”; 14. “Работа и движеніе”; 15. “Отдыхъ и покой”; 16. “Закаленіе и изнѣженность”; 17. “Какъ мы должны закаливать нашихъ детей?”; 18. “Уходъ за кожей и купанье здоровыхъ и больныхъ”; 19. “Краткія указанія относительно нѣкоторыхъ формъ примененія воды и употребленія различныхъ ваннъ”; 20. “Здоровье и болѣзнь”; 21. “Какъ мы должны ограждать себя отъ болѣзней?”; 22. “Общія правила гигиены”; 23. “Естественный способъ лѣченія, его значеніе и примѣненіе”; 24. “Методъ Приснитца”; 25. “Методъ Шрота”; 26. “Методъ Рикли”; 27. “Методъ Кнейпа”; 28. “Возстановляющее лѣченіе (лѣченіе голоданіемъ и жаждой)”; 29. “Общее укрѣпляющее лѣченіе или лѣченіе отдыхомъ”; 30. “Различ-

ные другіе методы лѣченія”; 31.”Лихорадка и ея лѣченіе”; 32.”Простудныя болѣзни и ихъ причины”; 33.”Болѣзнъ нашего вѣка, нервность”; 34.”Меры предосторожности и защиты при появленіи эпидемій”; 35.”Уходъ за больными”. 36.”Діета больныхъ”; 37.”Пшеничный хлѣбъ изъ муки съ отрубями и его значеніе”. Перелік висвітлених в першій частині питань дозволяє сформуванати досить детальне уявлення про погляди автори на проблему здоров’я та хвороби, на чинники, які детермінують фізичне, психічне та соціальне здоров’я людини. Окремі розділи (14,15,16,17 та ін.) майже повністю присвячені питанням використання засобів фізичного виховання в процесі оздоровлення людини.

В розділі 14 “Работа и движеніе” М. Платен наголошує на важливу роль фізичних вправ та рухової діяльності для здоров’я людини. Для підтримання оптимального рівня функціонування органів та систем організму людині потрібен визначений рівень рухової діяльності. Дефіцит рухової діяльності призводить до патологічних змін в організмі людини і, як наслідок, до тяжких захворювань різного характеру: “... условия, противныя природѣ въ смысле отсутствія достаточнаго движенія на открытомъ воздухѣ, не могутъ не отозваться весьма неблагоприятно на здоровьѣ челоуѣка”. Въ предыдущей главѣ, озаглавленной “Какъ мы должны жить?”, я уже упомянулъ, что большая часть людей “осуждена” вѣчно вести сидячій образъ жизни, да еще въ закрытыхъ помѣщеніяхъ; если же иныя профессии и требуютъ движенія и физической работы, то все-таки это движеніе, совершаемое в мастерскихъ, на фабрикахъ и пр., не выдерживаетъ никакого сравненія съ работой и движеніемъ на открытомъ, свежемъ, богатомъ кислородомъ воздухѣ” [7, С.145].

Сучасні наукові концепції кондиційного тренування різних верств населення базуються на засадах гармонійного поєднання занять фізичною культурою та спортом з відпочинком і мають багато спільних рис з поглядами М. Платена: “Работа, движеніе и покой представляютъ собою необыкновенно важные факторы для поддержанія здоровья, при условии, конечно, что мы ихъ применяемъ такъ, чтобы наши умственныя и физическія силы находились постоянно въ гармоническомъ взаимодействіи” [7, С.146].

Друга частина носить назву “Приемы лѣченія” і містить інструктивні матеріали суго медичного характеру [7, С.425-647].

Висновки.

1. Твір М. Платена “Новый способ лѣченія” вперше проаналізовано в доступній науково-педагогічній літературі. В роботі комплексно проаналізовано проблему здоров’я та хвороби людини з позицій здорового способу життя і оптимального використання засобів фізич-

ного виховання та оздоровлення.

2. Твір М. Платена “Новый способ лѣченія“ містить змістовний матеріал, який дозволяє уточнити погляди дослідників про становлення і розвиток теорії та практики фізичного виховання в Україні як складової частини Російської імперії кінця ХІХ - початку ХХ століття. Наголошено на важливу роль природних чинників оздоровлення людини: прогулянок на свіжому повітрі, раціонального режиму праці та відпочинку, загартування, оптимальної рухової діяльності, збалансованого харчування.
3. Твір М. Платена “Новый способ лѣченія“ одна з перших робіт комплексного характеру в якій детально аналізується залежність здоров'я людини (фізичного, соціального, психічного) від чинників способу життя в широкому розумінні цього поняття (рухової активності, занять фізичною культурою, харчування та ін.).

Подальші дослідження слід спрямувати на вивчення інших засобів фізичного виховання та оздоровлення наприкінці ХІХ – початку ХХ століття.

Література:

1. Янків І. Т. Українська спортивна термінологія (історико- методологічний аналіз): Автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання і спорту. - Луцьк, 2000. – 19 с.
2. Кухтій А. О. Організаційні основи розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні впродовж ХХ століття: Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту. - Львів, 2002. - 20 с.
3. Дорошенко Е. Ю. Теорія і практика фізичного виховання молоді у вітчизняній педагогіці другої половини ХІХ – початку ХХ століття: Дис... канд. пед. наук. - Луганськ, 2001. - 186 с.
4. Окопний А. М. Фізичне виховання в спадщині українських педагогів (друга пол. ХІХ - перша пол. ХХ століття): Автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання та спорту. - Львів, 2001. - 19 с.
5. Томашевський В. В. Історія і тенденції розвитку програми сучасних Олімпійських ігор: Автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання і спорту. - К., 2002. – 19 с.
6. Дорошенко Е.Ю., Потапова Л.В. Розвиток фізичної культури в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): навчальний посібник. – Запоріжжя, 2003. – 104 с.
7. М.Платен. Новый способ лѣченія: Настольная книга для здоровыхъ и больныхъ. Полный переводъ О.О.Каврайскаго подъ редакцией доктора медицины А.П.Зеленкова. - С.-Петербургъ. Типографія Книгоиздательскаго Т-ва “Просвъ Ђшеніе”. - 1902.- 647 с.

Надійшла до редакції 20.01.2004р.

ВИКОРИСТАННЯ МАЛИХ ГЕТЕРОГЕННИХ ВИБІРОК У ДОСЛІДЖЕННЯХ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Єдинак Г.А.

Проблемна науково-дослідна лабораторія Кам'янець-Подільського державного університету

Анотація. Вивчався стан питання щодо наявності математико-статистичного апарату для порівняння вибірових середніх значень малих гетерогенних груп у дослідженнях контингенту осіб з обмеженими фізичними можливостями. Запропоновано математичний апарат, що дозволяє розв'язати задачу за умови нормального закону розподілу значень у кожній з двох вибірок.

Ключові слова: малі гетерогенні вибірки, особи з обмеженими фізичними можливостями внаслідок церебрального паралічу, порівняння вибірових середніх значень, практичні розрахунки.

Аннотация. Єдинак Г.А. Использование малых гетерогенных выборок в исследованиях по физической реабилитации. Изучалось состояние вопроса о наличии математико-статистического аппарата для сравнения выборочных средних значений малых гетерогенных групп в исследованиях контингента лиц с ограниченными физическими возможностями. Предложен математический аппарат, позволяющий решить эту задачу при условии нормального закона распределения значений в каждой из двух выборок.

Ключевые слова: малые гетерогенные выборки, лица с ограниченными физическими возможностями вследствие церебрального паралича, сравнение выборочных средних значений, практические расчеты.

Annotation. Yedynak Y.A. Usage of small heterogeneous extracts in physical rehabilitation research. The article investigates the availability of the mathematical-statistical device for comparison of average meanings of small rehabilitation extracts in research of a number of people with limited potentialities. The author suggested mathematical apparatus, allowing the solution of this question, but only on condition of ordinary distribution of meanings in every of two extracts.

Key words: small heterogeneous extracts, people with limited potentialities in consequence of cerebral palsy, comparison of average meanings, practical calculations.

Постановка проблеми. Сьогодні, у зв'язку із зростанням кількості дітей, які відносяться до категорії з обмеженими фізичними можливостями і, зокрема внаслідок захворювання на церебральний параліч, проблема їх психофізичної реабілітації та адаптації належить до рангу стратегічних загальнодержавних пріоритетів [20, 22].

Зазначене стимулювало до суттєвого збільшення досліджень з розв'язання цієї проблеми, у тому числі засобами фізичного виховання [2, 21]. Переважна більшість цих досліджень ґрунтується на емпіричних даних (соціологічних, медико-біологічних, педагогічних, тощо), що потребують відповідного математико-статистичного аналізу. Використання таких методів, а тим більше інтерпретація отриманих результатів

та їх узагальнення на генеральну сукупність повинні бути метрологічно коректними [19].

Як зазначалось нами раніше [5], базовою у науково-дослідних роботах в галузі фізичної культури і спорту (у тому числі представників з обмеженими фізичними можливостями внаслідок церебрального паралічу – надалі ОФМ, *прим. автора*) є теорія вибіркового дослідження з відповідними вимогами: отримання інформації про вибірку досліджуваних; виходячи з умов проведення досліджень, вибір відповідної методики спостереження; формулювання статистичного висновку на підставі отриманих у перших двох розрахунках даних; на підставі такого висновку підбір відповідного математичного апарату та проведення статистичної обробки даних [16, 19].

Аналіз більшості досліджень, що виконані у цьому напрямку [1, 6, 9, 12, 13, 17, 18] свідчить про наявність єдиної для всіх випадків проблеми – формування однорідних вибірок з достатньою кількістю досліджуваних: у більшості з них така кількість не відповідає метрологічним вимогам щодо репрезентативності ($n \geq 30$), а тому потребує використання інших математико-статистичних підходів [14, 19].

Робота виконується згідно плану проблемної науково-дослідної лабораторії Кам'янець-Подільського державного університету на 2002-2006 р.р., Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001-2005 р.р. Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України за темою 2.2.3. “Психофізична реабілітація неповносправних дітей засобами фізичного виховання”, номер державної реєстрації 0102U002646, у відповідності до Міжгалузевої комплексної програми “Здоров’я нації” на 2002-2011 р.р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальновідомо, що гомогенними можуть вважатись вибірки представників з ОМ, сформовані з урахуванням щонайменше трьох ознак: однакового віку, статі та форми захворювання на церебральний параліч. Проведений у зв’язку з цим аналіз досліджень, здійснених на контингенті таких осіб [1, 6, 9, 12, 13, 17, 18] свідчить, що практично у більшості випадків ці умови не виконувались. Винятком є роботи О.В.Гузій [3], С.П.Демчук [4], М.В.Ковінько [8], О.А.Мерзликіної [15], в яких були виконані дві з трьох вимог. При цьому, учні з різними формами ОМ були об’єднані в одну групу, оскільки за параметрами показників, що вивчались, виявилась відсутність достовірних відмінностей. Проте, експериментальні методики, що перевірялись на ефективність, могли по-різному вплинути на учнів з різними формами церебрального паралічу. Тому, більш коректним було би урахування цих форм під час досліджень. Але у такому випадку змен-

шується чисельність вибірки, що унеможливило використання загальноприйнятого математичного апарату.

Проведений у зв'язку з цим аналіз науково-методичної літератури з математичної статистики, що використовується дослідниками галузі [7, 10, 11, 14, 16, 19] свідчить про відсутність в них посилань на математико-статистичний апарат, що дозволяє вивчати малі вибірки (з обсягом до 10 осіб).

Зазначене і обумовило проведення наших досліджень.

Мета роботи полягала у дослідженні шляхів розв'язання проблеми, що пов'язана з ситуацією, коли однорідна вибірка не відповідає загальноприйнятим вимогам репрезентативності.

Методи дослідження. З використанням результатів відповідних наукових досліджень здійснювався пошук математичного апарату, що дозволяє здійснити перевірку гіпотези про рівність вибірових середніх значень двох малих груп з нормальним законом розподілу значень в обох групах.

У цьому контексті розглядались два види статистик: перший вид – одностороння статистика, коли заздалегідь відомо, що певний фактор (фізичне навантаження, експериментальна методика, тощо) впливає на зміну результатів однієї вибірки у порівнянні з іншою вибіркою; другий вид статистики – двостороння, визначається у випадку, коли немає заздалегідь відомих даних щодо факторів, які обумовили різницю результатів у кожній з двох вибірок [10].

Результати дослідження. Проведені дослідження були здійснені для визначення достовірності різниці між двома вибірками, що мають малий обсяг, – від 3 до 9 осіб у кожній. Така кількість, на думку деяких дослідників [28], є зручною для апроксимації отриманих результатів на генеральну сукупність; більші за кількісним складом вибірки можна розглядати аналогічним чином.

Працями B.L. Welch [27, 28] було започатковано вивчення проблеми, пов'язаної із різнорідною різницею у розподілі значень двох малих вибірок. Автором був запропонований відповідний математичний апарат для вибірок з обсягом більше 3 осіб, до складу якого були введені критерії u^2 , v^2 та z^2 .

Дослідженнями U.Chend [23], G.D.C.Gronov [24] були з'ясовані деякі властивості критеріїв u і v , запропоновані значення величини і потужності цих критеріїв для окремих випадків.

B.L. Welch [27] для визначення достовірності різниці двох вибірок (нульова гіпотеза – H_0 відхиляється, якщо $Y(r_1; r_2) > I$) запропонував генеральний критерій $Y(r_1, r_2)$, де: Y – генеральний критерій; $r_1; r_2$

– константи, відповідно для першої і другої вибірки та формулу для перевірки гіпотези про достовірність різниці двох вибірок з кількістю ступенів свободи (f) вигляду $n-1$.

В основу розробки математичного апарату для перевірки H_0 S. McCullough із співавторами [25] була покладена теорія В.Л. Welch [27], але із використанням неповної бета-функції $I_x(a, b)$, запропонованої К.Е. Pearson [26] для розрахунку критичного значення α двостороннього t -критерію Стьюдента. Таким чином були визначені розміри критичних областей та оптимальні значення односторонніх і двосторонніх статистик для усіх можливих варіантів при обсягах вибірок від 3 до 9 (за умови $n-1$).

Отже, на підставі розглянутого вище математичного апарату можна запропонувати процедуру перевірки гіпотези про рівність двох вибірок з малим обсягом досліджуваних, але в яких значення підпорядковуються закону Гауса (про нормальний розподіл) та $\sigma_1 > \sigma_2$.

У дослідженнях з фізичного виховання часто отримуються дані, що можуть характеризуватись як позитивними, так і негативними результатами. У такому випадку користуються двостороннім t -критерієм Стьюдента.

Приклад 1. Розглянемо процедуру визначення достовірності відмінностей між двома непов'язаними вибірками при рівні значущості $\alpha = 0,05$. Нехай кількість досліджуваних у першій групі становить 5, у другій – 9 осіб ($n_1=5$; $n_2=9$).

1 крок. Визначаємо середнє арифметичне \bar{X} за загальноприйнятою методикою для кожної вибірки (\bar{X}_1 та \bar{X}_2).

2 крок. Визначаємо дисперсію S_x для кожної вибірки (S_{x_1} та S_{x_2}) за загально прийнятою методикою.

3 крок. Розраховуємо для кожної групи константу (r_1 і r_2) за формулами:

$$r_1 = \frac{\left(t_{f_1}^{\alpha}\right)^2}{n_1 f_1} ; \quad r_2 = \frac{\left(t_{f_2}^{\alpha}\right)^2}{n_2 f_2} ,$$

де: t_f^{α} – значення t -критерію Ст'юдента при $\alpha = 0,05$ і кількості ступенів свободи $f_1 = n_1 - 1$; $f_2 = n_2 - 1$.

4 крок. Розраховуємо критерій Y для перевірки гіпотези H_0 за формулою:

$$Y(r_1; r_2) = \frac{(\bar{X}_1 - \bar{X}_2)^2}{r_1 S_{x_1} + r_2 S_{x_2}} .$$

У разі $Y(r_1; r_2) \leq 1$ нульова гіпотеза не відхиляється, тобто вибіркові середні значення двох груп достовірно не відрізняються між собою і, навпаки, – при $Y(r_1; r_2) > 1$, вибіркові середні значення двох груп відрізняються між собою на рівні значущості $\alpha = 0,05$.

Приклад 2. Під час розрахунків односторонньої статистики використовується відповідний (односторонній) t-критерій Стьюдента. Нехай кількість досліджуваних у вибірках буде такою самою, як у першому прикладі.

1 крок. Визначаємо середнє арифметичне \bar{X} за загальноприйнятою методикою для кожної групи (\bar{X}_1 та \bar{X}_2).

2 крок. Визначаємо дисперсію S_x для кожної групи (S_{x_1} та S_{x_2}) за загально прийнятою методикою.

3 крок. Розраховуємо константу r_1 для першої вибірки за формулою:

$$r_1 = \frac{(t_{f_1}^{\alpha})^2}{n_1 f_1}$$

4 крок. Розраховуємо константу r_2 для другої вибірки за формулою:

$$r_2 = \frac{\phi}{n_2 f_2},$$

де: ϕ – функція, що міститься у таблиці 1.

Таблиця 1

Значення функції ϕ для константи r_2 при різних критичних межах α (для односторонніх статистик)

В а р і а н т и ф у н к ц і ї		ш д л я к о н с т а н т и r_2	
f_1	f_2	$\bar{\alpha} = 0,05$	$\bar{\alpha} = 0,01$
2	2	2,327	2,682
2	4	1,644	1,836
2	6	1,444	1,597
2	8	1,395	1,477
4	2	5,468	9,600
4	4	3,337	4,886
4	6	2,849	3,953
4	8	2,630	2,630
6	2	7,668	17,976
6	4	4,304	7,360
6	6	3,607	5,733
6	8	3,309	5,068
8	2	9,222	26,040
8	4	4,910	9,374
8	6	4,029	7,568
8	8	3,719	6,089

Висновки.

1. Результати переважної більшості робіт, спрямованих на реабілітацію і соціальну адаптацію осіб з ОМ внаслідок хвороби на церебральний параліч засобами фізичної культури були б більш об'єктивними у разі використання математичного апарату для вивчення малих за обсягом вибірок.

2. Наявна наукова література з математико-статистичних методів дослідження у фізичному вихованні і спорті не розглядає відповідного апарату для випадків, коли дослідження ґрунтуються на аналізі результатів малих за обсягом вибірок.

3. Запропонований у нашій роботі математичний апарат задовольняє усім метрологічним вимогам і може використовуватися у відповідних дослідженнях.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на отримання фактологічного матеріалу з використанням запропонованого математичного апарату, порівняння його з уже наявним і формування на цій підставі остаточних висновків.

Література

1. Ганзина Н.В. Система рекреативно-восстановительных мероприятий в социальной адаптации инвалидов с последствиями детского церебрального паралича: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04.–М., 1997.–22 с.
2. Гросс Н.А., Гросс Ю.А., Горбунова Е.А. Реабилитация детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата средствами физической культуры / Физическая реабилитация детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата. – М.: Советский спорт, 2000. – Гл. 4. – С. 71-111.
3. Гузій О.В. Комплексна фізична реабілітація учнів 13-15 років з церебральним паралічем другої групи важкості захворювання: Автореф. дис... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. – Львів, 2002. – 18 с.
4. Демчук С.П. Зміст фізичного виховання в соціальній інтеграції та реабілітації школярів 15-16 років із церебральним паралічем: Автореф. дис... канд. наук з фіз. вихов. і спорту. – Рівне, 2003. – 20 с.
5. Єдинак Г.А. Статистичні аспекти репрезентативності вибірок в дослідженнях осіб з обмеженими можливостями внаслідок церебрального паралічу // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць. – Харків, 2003. – №17. – С.114-122.
6. Жбиковский Я. Физкультура и спорт как средство социальной интеграции и адаптации инвалидов: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – М., 1994. – 21 с.
7. Иванов В.С. Основы математической статистики.: Уч. пособ. ин-тов физ.культуры. – М.: ФизС, 1990. – 176 с.
8. Ковінько М.С. Професійно-прикладна фізична підготовка учнів з церебральним паралічем в професійно-технічних закладах освіти: Автореф. дис... канд. наук з фіз. вихов. і спорту: 24.00.02. – Львів, 2002. – 18 с.
9. Кожевникова В.Т. Эффективность физических методов коррекции двигательных нарушений при детском церебральном параличе в форме спастической диплегии в

- поздней резидуальной стадии: Автореф. дис...канд. мед. наук – М.: НИЦД РАМН, 1999. – 21 с.
10. Конет І.М. Теорія ймовірностей та математична статистика в прикладах і задачах. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 220 с.
 11. Костюкевич В.М. Спортивна метрологія: Навч. пос. для студ. факульт. фіз. вихов. педагог. ун-тів. – Вінниця: ДОВ «Вінниця», ВДПУ, 2001. – 183 с.
 12. Ли Ен Сан. Социально-педагогические аспекты и модифицированные методические приемы оздоровления инвалидов с последствиями заболевания детским церебральным параличом средствами физической культуры: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04. – М.: ВНИИФК, 1997. – 18 с.
 13. Малука М.В. Физиологические изменения у детей с церебральным параличом в процессе реабилитации: Автореф. дис...канд. биол. наук. –Кубань: ГАФК, 1997.– 20 с.
 14. Масальгин Н.А. Математико-статистические методы в спорте. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – 151 с.
 15. Мерзлікіна О.А. Корекція фізичних вад підлітків 15-17 років з церебральним паралічем засобами фізичного виховання: Дис...канд. наук з фіз. вихов. і спорту: 24.00.02. – Вінниця, 2002. – 193 с.
 16. Начинская С.В. Основы спортивной статистики. –Киев: Выща школа, 1987.–253 с.
 17. Преображенская И.Г. Физиологический анализ моторной асимметрии в норме, при детском церебральном параличе и в ходе коррекции двигательных расстройств приемами функционального биоуправления: Автореф. дис...канд. биол. наук. – М.: НИИЭМ РАМН, 1994. – 23 с.
 18. Соловьева А.А. Коррекция нарушений двигательных функций у больных детским церебральным параличом в форме спастической диплегии: Автореф. дис...канд. мед. наук. – К.: ГИУВ, 1992. – 24 с.
 19. Спортивная метрология: Уч. для ин-тов физ. культ. / Под ред. В.М.Зациорского. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 256 с.
 20. Стан здоров'я населення України та результати діяльності закладів охорони здоров'я: 2000 рік.Щорічна доповідь (заг. ред. В.Ф.Москаленка)– К., 2001. –34 с.
 21. Теория и организация адаптивной физической культуры . Физическая культура и спорт инвалидов и лиц с отклонениями в состоянии здоровья: Учебник в 2-х т. / Введение в специальность. История и общая характеристика адаптивной физической культуры / Под общ. ред. С.П.Евсеева. – М., 2002. – Т.1. – 448 с.
 22. Abstracts of the International conference on cerebral palsy. Quebec city, Canada; april-may, 2003 // Dev. Med. Child. Neurol., Suppl. – 2003. – vol. 94. – 1620 p.
 23. Chend U. Distributions related to comparison of two means and two regression coefficients // Ann. Math. Statist. – 1950. – № 21. – P. 507-522.
 24. Gronov G.D.C. Test for the significance of the difference between means in two normal populations having unequal variances // Biometrika.– 1951.–№ 38.– P. 252-256.
 25. McCullough S., Gurland J., Rosenberg L. Small sample behaviour of certain tests of the hypothesis of equal means under variance heterogeneity // Biometrika. – 1960. – №47. – P. 345-353.
 26. Pearson K.E. Tables of the Incomplete Beta Function. – Cambridge: Cambridge university press. – 1934. – 69 p.
 27. Welch B.L. The significance of the difference between two means when the population having variances are unequal // Biometrika. – 1937. – № 29. – P. 350-362.
 28. Welch B.L. The generalization of Student's problem when several different population

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЦИКЛУ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН НА РУБЕЖІ 20-Х-30-Х РОКІВ

Окса М.М.

Мелітопольський педагогічний університет

Анотація. Розглядаються особливості вивчення циклу загальнопедагогічних дисциплін у вузах України на рубежі 20-х-30-х років.

Ключові слова: політехнічна підготовка студентів, менталітет, загальнопедагогічні дисципліни.

Аннотация. Окса Н.Н. Психолого-педагогические особенности изучения цикла общепедагогических дисциплин на рубеже 20-х –30-х годов. Рассматриваются особенности изучения цикла общепедагогических дисциплин в вузах Украины на рубеже 20-х-30-х годов.

Ключевые слова: политехническая подготовка студентов, менталитет, общепедагогические дисциплины.

Annotation. Oksa N.N. Psychological and pedagogical features of general pedagogical disciplines studying that are on a boundary from 20 to 30 years. The features of a cycle of general pedagogical disciplines studying that are on a boundary from 20 to 30 years in high schools of Ukraine are considered here.

Keywords: polytechnical preparation of the students, mentality, general pedagogical discipline.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень публікацій. Реконструкція народного господарства, індустріалізація країни вимагали від школи більш високої політехнічної підготовки випускників. Це, в свою чергу, передбачало і відповідну політехнічну грамотність педагогів на основі як промислової, так і сільськогосподарської праці. Відповідно до таких вимог необхідно було удосконалювати і зміст загальнопедагогічних предметів, що знаходить відображення в постанові ЦК ВКП(б) “Про підготовку викладачів в педвузах і педтехнікумах та перепідготовки вчителів” від 8 березня 1929 р. В цій постанові акцентувалась увага на залежності знань майбутнього педагога від правильної постановки в педвузі вивчення питань трудового і суспільного виховання. Ця постанова примітна тим, що є ніби своєрідним рубежем: 20-ті роки були періодом активних пошуків у визначенні підготовки вчителя. Цією постановою ніби показано, що в удосконаленні підготовки учительських кадрів педагогічні знання мають суттєве значення, вони необхідні вчителю не тільки для передачі знань, але і для організації активної виховної роботи, навички якої відпрацьовуються в безперервній

практиці; вказувалось на необхідність надати практиці безперервний характер. Вказана постанова слугувала стимулом для удосконалення фахової підготовки вчителя, яка мала такі недоліки:

- педагогічні дисципліни не відтворюють питань і завдань майбутньої педагогічної роботи студентів;
- навчальні плани перенасичені багатопредметністю, програми, в тому числі з предметів педагогічного циклу, містять в собі багато паралелізму і повторень;
- в педвузах немає належної педагогічної атмосфери: студенти слабо пов'язані зі школою, повільно втягуються в суспільно-педагогічну діяльність [1, 418-419].

Робота виконана згідно загального плану науково-дослідної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету та практичних завдань кафедри загальної педагогіки з підготовки вчителя.

Мета статті полягає у висвітленні питань удосконалення процесу вивчення загальнопедагогічних дисциплін на рубежі 20-х-30-х років у вузах України.

Результати дослідження. Характерною особливістю кінця 20-х – початку 30-х років є розпочата уніфікація планів і програм загальнопедагогічних дисциплін. В резолюції ЦК КП(б)У від 30 серпня 1928 р. “Положення вузів України” вказувалось на необхідність встановити єдині навчальні плани і програми, забезпечити єдність окремих циклів дисциплін. В ці роки в Україні функціонували педагогічні комісії, які працювали над складанням програм, і в 1928/1929 навчальному році виходить збірник програм з предметів педагогічного циклу. Серед трьох видів практики – виробнича (політехнічна), політико-освітня і педагогічна, остання займала найбільш питому вагу, хоча виробнича практика значно впливала на неї. Вся практика цього періоду спрямована не тільки на оволодіння педагогічним умінням, але і на вивчення і удосконалення оточуючого суспільного та педагогічного середовища. З метою удосконалення вивчення циклу загальнопедагогічних дисциплін вводиться єдиний систематизований курс педагогіки, що об'єднав “Дидактику” і “Школознавство”, функціонують студії, гуртки, педагогічні кабінети, музеї та ін., робота в яких спрямована на формування педагогічної майстерності, вивчення передового педагогічного досвіду. Починає створюватись система допрофесійної педагогічної підготовки та профорієнтації.

На початку 30-х рр. здійснюється уніфікація системи народної освіти. Розгортання сітки середніх спеціальних навчальних закладів і вищої педагогічної освіти все більше вимагало поліпшення навчальної підготовки в загальноосвітніх школах, а в зв'язку з цим - і серйозних

змін у підготовці вчителів. Згідно постанови ЦВК і РНК від 11 вересня 1929 року “Про встановлення єдиної системи індустріально-технічної освіти” передбачалось введення єдиної загальноосвітньої школи – десятирічки, яка повинна була стати базою для вищої освіти. Технікуми перетворились в середні професійні навчальні заклади. З цією метою була проведена і реорганізація системи педагогічної освіти на основі постанови РНК від 11 серпня 1930 року “Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти”. Згідно цієї постанови і рішення листопадового пленуму ЦК ВКП(б) розпочалась роздрібненість існуючих інститутів народної освіти на споріднені близькі, але повністю самостійні галузеві інститути вузького профілю.

Постановою уряду України від 11 серпня 1930 року ІНО були ліквідовані як єдині вузи. На їх базі утворювались самостійні педагогічні інститути: інститути соціального виховання (ІСВ), педагогічні інститути професійної освіти (ПППО), фізико-хіміко-математичні інститути (ФХМІ). Інститути соцвиху, фізхімматематинститути і педінститути профосу були “чисто” навчальними закладами. Науково-дослідницькі підрозділи університетів і ІНО у 1929 році реорганізувались в самостійні науково-дослідні інститути. Реорганізація супроводжувалась цілим рядом недоліків. Це і непродуманість цільової установки, недостатня чіткість їх профілю і слабка організація процесу, не на достатньо високому рівні знаходилась науково-дослідна робота, зустрічались недоліки і в навчальному процесі тощо.

Перелом у розвитку університетської освіти наступив у вересні 1932 року, після опублікування постанови ЦВК СРСР “Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах”. Подією у розвитку університетської системи стало відтворення університетів в Україні.

У постанові РНК УРСР від 10 березня 1933 року “Про організацію в Україні державних університетів” відзначалось: “Рада народних комісарів постановила: 1. Організувати в Україні у відомстві Народного комісаріату освіти УРСР державні університети як вищі навчальні заклади, які готують висококваліфікованих спеціалістів загальнонаукових дисциплін і викладачів середніх навчальних закладів. 2. Відкрити університети в Харкові, Києві, Одесі і Дніпропетровську 1 вересня 1932 року, організуючі їх на базі фізико-хімічних інститутів профтехосвіти, які є в усіх місцях”.

За короткий час університети стали науковими і освітніми центрами України. У середині 30-х років розширилась підготовка педагогічних кадрів в університетах України за рахунок створення вечірніх закладів, що стало позитивним результатом реорганізації вищої освіти.

Позитивне значення в цей період мала Постанова РНК СРСР від 26 серпня 1938 року “Про вищу заочну освіту”, згідно якої в університетах України створюються заочні відділи, які відкрили шлях для одержання університетської освіти без відриву від роботи. До початку 1939 року в Україні склалась відповідна система університетської педагогічної освіти [2, 82-87].

Саме з цього часу виникла можливість теоретично-методологічного осмислення феномену загальнопедагогічної підготовки (змісту, мети та методів і форм) взагалі і проблеми вивчення цих дисциплін зокрема. Всі ці тенденції, хоча й небезпроблемно існуючі, проглядаються в педагогічній освіті, яка була пов’язана з завданнями підготовки політехнічно грамотних фахівців. Причому, однією з головних задач у викладанні навчальних предметів педагогічного циклу є формування вміння застосувати отримані знання до аналізу сучасної педагогічної дійсності з використанням різноманітних методологічних підходів, а також розвиток методологічної педагогічної культури майбутніх вчителів. Педагогічна дійсність виступає в двох видах: педагогічна практика і педагогічна думка. Під педагогічною практикою ми розуміємо виховно-освітню практику, педагогічна думка – це сукупність загальних уявлень про виховання і освіту [3, 97]. Вивчення педагогічної практики минулого і сучасності успішно здійснюється в синтезі відомих і добре розроблених підходів педагогічного дослідження: формаційному, цивілізаційному, культурологічному, аксіологічному. Їх системне застосування в навчальному процесі дозволяє “здійснювати перехід від всезагального через загальне і особливе до одиничного і зворотного, що сприяє суворій науковій класифікації і типологізації педагогічних систем, знаходженню загальних точок розвитку” [4, 23] і закономірностей педагогічного процесу в цілому.

Великі труднощі викликає у студентів з’ясування основних категорій і понять педагогічної науки, вміння розбиратися у формах існування педагогічної теорії, розуміння логіки розвитку педагогічної думки і причин зміни педагогічних парадигм. Педагогічна думка з початку свого виникнення існує на різних рівнях і у різноманітних формах. Генеза розвитку педагогічної думки послідовно проходить слідує стадії, що є наявними і співіснують в даний час: будення практична свідомість; емпіричне осмислення фактів і явищ педагогічної практики; теоретична педагогічна думка в межах релігійних, філософських, політичних, етичних та інших вчень; самостійна педагогічна наука. Студенти повинні вміти розмежовувати поняття “теорія” і “наука” та бачити їх діалектичний взаємозв’язок.

Наукове знання теоретично з самого початку є обґрунтованим на мисленні, що спирається на судження і поняття з певних законів логіки. Існування науки, в тому числі педагогічної, визначається такими критеріями: наявністю власного предмета дослідження; відкриттям законів чи закономірностей діючих в сфері реальності, що вивчається; розробленістю категоріально-понятійного апарату і спеціальних методів дослідження. Перехід від емпіричної стадії науки, яка обмежується класифікацією і узагальненням дослідних даних, до теоретичної стадії здійснюється через низку проміжних форм теоретизування. У цілому смислі теорія – не просто сума знань, а певний механізм побудови знань, внутрішній розвиток теоретичного змісту. Теорія у власному строгому смислі цього слова з'являється на достатньо високих етапах розвитку науки. В сучасній методології науки прийнято виділяти наступні основні компоненти теорії:

- 1) вихідну емпіричну основу, яка включає множину зафіксованих в даній галузі знань фактів, досягнутих в ході експериментальних досліджень і вимагаючих теоретичного пояснення;
- 2) вихідну теоретичну основу, яка представляє собою множину постулатів, аксіом, загальних законів в сукупності описуючих ідеалізований об'єкт теорії;
- 3) логіку – множину допустимих в рамках теорії правил логічного висновку і доведення;
- 4) сукупність виведених в теорії тверджень з їх доведеннями, складаючими основний масив знань.

Побудова теорії здійснюється в специфічних для різних галузей знань формах. Сама теорія як форма особливого засвоєння світу функціонує в тісному взаємозв'язку з іншими формами пізнання і практикою і завжди пов'язана з певними світоглядно-філософськими установками. Для пояснення ступені розвитку педагогічної теорії та її взаємозв'язку з практикою, а також відображення формальної організації педагогічного знання вводяться поняття: педагогічна система, педагогічна концепція, педагогічні погляди і гіпотези. В сучасній науці однозначна уявлення про структуру і функції цих форм кінцево ще не склалось, найбільш вдалими для процесу навчання, на наш погляд, є визначення цих форм, дане С.У. Гончаренко, дозволяюче виявити їх взаємозалежність і доступно представити студентам [5, 70, 179, 304]. Такий логічний хід розвитку теоретичної думки і педагогічної науки. Однак в навчальному процесі студентам необхідно показати вектор цього розвитку, і вони повинні зрозуміти його рушійні сили і джерела. Таку можливість надає використання поняття “менталітет”, а також застосування парадигмального і ант-

ропологічного підходів, які дають уяву про закономірності розвитку духовної сфери суспільства, суспільної свідомості і розуміння механізму формування педагогічної науки.

Менталітет формується в залежності від традицій культури, соціальної структури і всього середовища проживання людини, сам виступає джерелом культурно-історичної динаміки, поєднуючи воедино загальнолюдське і етнічне. В понятті менталітету пов“язуються високорационалізовані форми свідомості з неусвідомленими кодами, визнаючи образ цілісної людини, задаючи ціль педагогічного впливу. Менталітет змінюється повільніше, ніж матеріальні і соціальні явища, що дає можливість вибудовувати модель взаємодії соціальних, економічних і психологічних факторів розвитку людини, сприяють використанню методів міждисциплінарного синтезу і дозволяє уясненню основного вектора розвитку теоретичного педагогічного знання від релігійно-філософської педагогіки до науково-технократичної і сучасної, яка становиться в даний час.

Але ці конструкції занадто громіздкі і не відтворюють всього багатоманіття педагогічної науки. Структурувати розвиток педагогічної науки, виявити закономірності і причини її змін, простежити процес формування чисельних, часто взаємовиключаючих одна одну теорій дозволяє парадигмальних підхід, озброюючий студентів методами аналізу педагогічної теорії. Поняття “парадигма” на сучасному етапі використовується для характеристики формування наукових дисциплін, опису різних етапів розвитку наукового знання, воно ширше поняття теорії і передує йому, що дозволяє говорити про допарадигмальний і парадигмальний етапи розвитку, прогнозувати наступні зміни і виділити основні парадигми педагогічної думки: авторитарна педагогіка, гуманістична педагогіка і педагогіка вільного виховання. Доповнений антропологічним підходом, який дає можливість виявити людинознавчий фундамент педагогіки, парадигмальний підхід типологізує педагогічну думку шляхом поняття “педагогічний напрямок” як сукупність педагогічних течій і шкіл, які при розбіжності одна з одною, відстоюють деякі загальні, базові принципи. Ці найбільш крупні і значні утворення історико-педагогічному процесі, які існують на протязі досить великого історичного періоду і дозволяють класифікувати все різноманіття педагогічної думки за трьома напрямками: біологізаторська педагогіка, соціологізаторська педагогіка і педагогічна антропологія. Застосування цих підходів і робота з основними поняттями дозволяє студентам систематизувати процес розвитку педагогічної теорії і практики, а також орієнтуватися в майбутній спеціальності.

Систематизації вивчення циклу загальнопедагогічних дисциплін, ліквідації багатопредметності, оптимізації кількості годин, відведених на загальнопедагогічні дисципліни, сприяла постанова ЦВК “Про навчальні програми та режим у вищій школі і технікумах” (1932 р.). Поступово разом з практичним посилюються теоретичний аспект педагогічних дисциплін. Зроблений значний крок на досягнення єдності педагогічної теорії і практики, тобто їх співвідношення як 1:1, про це свідчить вихід у 1931 р. типових навчальних планів і програм дисциплін педагогічного циклу, в тому числі єдиної програми курсу “Історія педагогіки”, а пізніше - більш систематизованих програм 1932/1933 навчального року, в яких чітко відображено прагнення до закріплення органічної єдності педагогічної теорії і практики.

В 1929/1930 навчальному році педвузи одержали програми з педагогіки для 2-го курсу. Вона включала 4 частини: 1. Вступ до педагогіки. 2. Питання загальної педагогіки. 3. Питання педагогіки дитини. 4. Питання педагогіки дорослого. Особливістю було те, що програма відтворювала зміст найважливіших педагогічних дискусій того часу. Це заклало основи для розвитку творчого мислення студентів, породжувало у майбутніх учителів прагнення мати свою думку, сприяло виникненню альтернативних поглядів. В нових типових навчальних планах була зроблена спроба органічно ув’язати теорію з практикою [6, 8].

В 1930 році в Україні також проводилась реорганізація вищої педагогічної освіти, в результаті якої були організовані інститути соціального виховання і професійної освіти. Педтехнікуми вже не вважались вищими навчальними закладами. Проекти навчальних планів інститутів соціального виховання за змістом загальнопедагогічної підготовки практично не відрізнялись від планів факсоцвихів ІНО на 1929/1930 навчальний рік. Предмети педагогічного характеру входили в цикл «Загальні дисципліни», продовжувалась ліквідація багатопредметності. Як показує вивчення навчальних планів Нікопольського, Вінницького єврейського, Коростишевського [6, 19], Артемівського [7, 1-6] педтехнікумів педагогічний цикл характеризується такою основною тріадою предметів: педагогіка, дидактика, педологія. Решта предметів загальнопедагогічних дисциплін планувалась за розсудом кожного педтехнікуму. На початку 30-х років продовжувалась робота по створенню єдиних програм з педагогіки та інших педагогічних дисциплін для педвузів. В проекті програми з педагогіки розробленого в Україні науково-дослідним інститутом педагогіки, була розроблена спроба пов’язати цей курс з соціалістичним будівництвом. 15-20 лютого 1931 р. відбулася дискусійна сесія УНДІПу з участю всіх працівників інституту, Харківського

науково-педагогічного активу, представників з деяких інших науководослідних інститутів Харкова, представників науково-педагогічних шкіл Києва, Одеси, Луганська та інших міст України. Було заслухано доповіді: Ю.Горбенка - огляд сучасного педагогічного фронту; І Соколянського - основні проблеми вчення про колектив. «Порядком критики й самокритики перевірено тут теоретично-педагогічну продукцію на Україні як на перших етапах її розвитку, так і особливо за останні два-три роки, - говорилося в редакційній статті «На повороті», вміщеній у журналі “Радянська освіта”. – Перевірка ця показала, що наша науково-педагогічна теоретична праця йшла глибоко невірними шляхами. По-перше, наша науково-педагогічна думка дуже мало опрацьовувала або й зовсім не взяла до уваги тих пекучих завдань сучасності, що ними вона мусила цікавитися в першу чергу, по-друге, ті проблеми, що вона їх розв’язувала, - опрацьовувала вона, раз у раз ухиляючись у бік від основних засад науки Маркса і Леніна, попадаючи в обійми механістичних, ідеалістичних концепцій тощо” [8, 3].

Першу групу хиб викрив Нарком освіти УСРР М.О.Скрипник у виступі “Педагогіка мусить стати знаряддям соціалістичної перебудови” він наголосив, що “основна теза, основна вісь дискусії ... є проблема, що таке педагогіка, яке її співвідношення з природознавчими науками, яке її місце між спорідненими науками й що таке є педагогічний процес” і що компас теоретичної педагогічної праці треба скерувати не на абстрактні теоретичні академічні теми про те, що таке педагогіка і на чому вона ґрунтується, а на розробку конкретних проблем, що стоять у соціалістичній перебудові країни [9, 117-122].

Яскраво розкрили другу групу хиб у своїх доповідях І.П.Соколянський та О.С.Залужний. Вони самокритично засудили свої помилки і збочення. В зазначений вище передмові підкреслювалося: ”Дрібнобуржуазна теорія педоцентризму, що намагалася розквітнути на перших етапах розвитку нашої педагогічної теорії, та подекуди іноді виявляється ще й дотепер (в питаннях дитячої літератури тощо); біологізація педагогіки (розуміння педагогіки як біологічної науки), що призводить до цілком механістичних тлумачень педагогічних проблем що, по суті, становить яскравий вияв механістичного світогляду; механістичне розуміння поведінки та дуалістична теорія чинників поведінки (соціальні та біологічні); ідеалістичні визначення колективу в його абстрактній “незалежності” від науки Леніна про партію й диктатуру робітничого класу; повторення помилок правоопортуністичної калашниковщини та “лівачького” шульгінізму в окремих педагогів; недостатня боротьба (а подекуди й повна відсутність її) проти відверто контрреволюційної педа-

гогіки (СВУ, Головківський тощо) та проти псевдо радянських, по суті, буржуазних “теорійок” та окремих праць деяких периферійних педагогів (Манжос, Федорівський та ін), - ось далеко неповний перелік хиб, дефектів і проривів, що їх викрила критика й самокритика на сесії, - всього того “бруду, що налип на нашої науково-педагогічній теоретичній думці в результаті її безпардонного відставання від темпів соціалістичного будівництва, від животворного процесу боротьби робітничої класи” [8, 3].

У резолюції дискусійної сесії, затвердженій 1 березня 1931 року Президією УНДІПу, педагогіка різко критикувалася за те, що “заглибилась в абстрактні шукання предмета педагогіки, відірвавшись від революційної практики в педагогіці” [9, 8], що недостатньо спиралася на вчення класиків марксизму-ленінізму, мирилася з проявами буржуазних педагогічних теорій, недостатньо вивчила передовий педагогічний досвід.

Як бачимо, тижнева дискусія проходила в стилі погромів, характерних для початку 30-х років. Але згодом цю сесію заступник Наркома освіти І.А.Хайт назве “кукульною комедією” за те, що вона не досить рішуче розвінчала “Харківську педагогічну школу”, яка “з ловкістю незаурядного шулера скористувалась “самокритикою” для того, щоб сховати своє справжнє обличчя, зберегти свої позиції, змінити свій стан” [10, 8].

Висновки.

Підводячи підсумки сказаному слід відзначити що:

1. Програми з загальнопедагогічних дисциплін продовжували удосконалюватись в зв'язку з прийняттям ЦК ВКП(б) в 1931 р. Постанови “Про початкову і середню школу”, яка розкрила серйозні недоліки шкільної роботи.
2. Названа постанова і рішення Всеросійської конференції з педагогічної освіти 1931р. [11, 148] слугували основою для розробки нових типових навчальних планів педвузів, випущених в 1931р. В них підкреслювалась необхідність органічного зв'язку з практикою у співвідношенні 1:1.
3. Як показує аналіз навчальних планів Київського, Вінницького [12, 28-35] та інших інститутів соціального виховання на 1931-1932 навчальний рік, теоретичну частину загальнопедагогічних дисциплін становили: марксистсько-ленінська педагогіка, основи марксистської психології, педологія, комуністичний дитячий рух, соціальна гігієна, тональне та образотворче мистецтво.
4. Курс педагогіки об'єднав ряд дисциплін, котрі раніше входили в на-

вчальний план, як окремі його розділи.

5. Дослідження програми з педології, позашкільному вихованню дітей, соціальної гігієни з санітарною педагогікою та інших на 1930-1931 та 1931-1932 навчальні роки показало, що кожна з них складалась з двох частин: перша висвітлювала теорію і методологію предмету, у другій частині розглядалися питання практичної підготовки з даного курсу.

Подальшого дослідження потребують системи розвитку і удосконалення вивчення загальнопедагогічних дисциплін на різних етапах розвитку нашого суспільства, педагогічної теорії і практики в антропологічному вимірі.

Література:

1. О подготовке преподавателей в педвузах и педтехникумах и переподготовка учителей. Постановление ЦК ВКП(б) 8 марта 1929г. // Народное образование в СССР. Сб. документов (1917-1973гг.). - М., 1974.- С. 418-419.
2. Гмурман В. Е., Королев Ф. Ф. Возникновение и развитие педагогической теории / / Общие основы педагогики / Под ред. Ф. Ф. Королева, В. Е. Гмурмана. - М.: Просвещение. 1967. - С. 5-91.
3. Днепров Э. Д. Советская историография дореволюционной отечественной школы и педагогики (1918-1977): Проблемы, тенденции, перспективы. - М., 1981.- 90 с.
4. Беспалько В. П. Некоторые вопросы педагогики высшего образования.- Рига. - 1972. - 304 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997. - 376 с.
6. Типовые учебные планы для педагогических вузов. - М.- Л.: Госиздат, 1930.- 38 с.
7. ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп.6. – Од. зб. 10302. Матеріали про проходження практики і стажування студентами педагогічних вищих і середніх учбових закладів. 2 червня – 13 жовтня 1928 р. – 490 арк.
8. На повороті // Радянська освіта. – 1931. - №3-4. – 3 с.
9. Выготский Л. С. Собрание сочинений. – М.: Педагогика, 1991.- В 4т. – Т.1./ Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика - Песс. 1996. – 536 с.
10. Хаїт І. За більшовиєстську чистку на фронті педагогічної теорії.- Харків: Радянська школа, 1934.- 47 с.
11. Шатунов М. К унификации системы педобразования // Путь просвещения. - 1929.- №4.- С. 122-134.
12. ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп.15. – Од. зб. 3374. Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1961 – 1962 навч. рік. – 116 арк.

Надійшла до редакції 24.01.2004р.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСІТИ (НА МАТЕРІАЛІ ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ім. Г.С. СКОВОРОДИ)

Прокопенко А.І.

Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Анотація. Досліджено проблему модернізації вищої педагогічної освіти. Проаналізовано засоби перспективного управління на рівні університету, факультету, кафедри.

Ключові слова: освіта, рівні управління, програма, перспективні напрями модернізації.

Аннотация. Прокопенко А.И. Перспективные направления модернизации высшего педагогического образования (на материале Харьковского государственного педагогического университета им. Г.С. Сковороды). Исследовано проблему модернизации высшего педагогического образования. Проанализированы средства перспективного управления на уровне университета, факультета, кафедры. Ключевые слова: образование, уровни управления, программа, перспективные направления модернизации.

Annotation. Prokopenko A.I. Perspective directions of modernization of higher pedagogical education (on a material of the Kharkiv state pedagogical university named by G.S. Skovoroda). It has been investigated the problem of modernization of higher pedagogical education. The means of perspective management at a level of university, faculty, department are analyzed.

Keywords: education, levels of management, program, perspective directions of modernization.

Постановка проблеми. Теоретичні засади модернізації національної системи освіти, проголошеної II Всеукраїнським з'їздом працівників галузі, є не до кінця визначеними в педагогічній теорії та практиці. Мета державної політики полягає у створенні умов для розвитку особистості, творчої самореалізації кожного громадянина України і на цій основі – зміцненні суверенної держави як невід'ємної складової європейської та світової спільноти.

Дослідження виконано у відповідності до плану наукових робіт інституту педагогіки та психології Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пріоритетні напрями модернізації освіти, обумовлені Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, полягають в її особистісній орієнтації, постійному підвищенні якості, оновленні змісту, форм організації педагогічного процесу [1]. Завдання модернізації освіти, сформульовані в державних документах, мають стати підґрунтям планів і програм мо-

дернізації кожного навчально-виховного закладу. У виступах делегатів з'їзду працівників освіти (М.В. Багрова, І.Ф. Прокопенка) мова йшла про необхідність розробки регіональних програм, в яких окрім загальнодержавних має бути присутнім регіональне замовлення. Це дає можливість кожному освітньому закладу розробити власну програму майбутнього розвитку [2].

Формулювання мети роботи. Мета нашої роботи полягає в аналізі педагогічної системи університету, засобів перспективного управління функціонуванням системи на прикладі Заходів і Програм, створених на всіх рівнях управління для виконання завдань, поставлених II Всеукраїнським з'їздом працівників освіти.

Результати дослідження. Педагогічна система університету характеризується ієрархічною структурою. На функціонування системи впливає соціальне і педагогічне управління навчанням та вихованням студентів. Суб'єктами соціального управління є ректор, проректори, декани, завідувачі кафедрами. Суб'єкти педагогічного управління, що безпосередньо здійснюють навчання, виховання, є викладачі. Соціальне й педагогічне управління мають бути взаємопов'язаними між собою, а також з громадсько-державним управлінням освітою. Ми вважаємо, що всі типи управління в педагогічній системі університету є спрямованими не тільки на вирішення завдань сьогодення, але й на майбутнє, на перспективу. Ось чому соціальне й педагогічне управління розглядається в педагогічній науці як вид інновацій.

Ректоратом Харківського державного педагогічного університету було розроблено Заходи з виконання завдань і пропозицій, сформульованих II Всеукраїнським з'їздом працівників освіти. До їх складу увійшли завдання, пов'язані з вивченням матеріалів Національної доктрини і програми "Учитель", розробкою відповідних програм на факультетах і кафедрах, щорічною звітністю щодо їх виконання, розробкою планів видання навчально-методичної літератури з використанням нових педагогічних технологій, впровадженням 12-бальної системи оцінювання навчальних досягнень студентів, підвищенням рівня підготовки студентів до професійної діяльності через упровадження нових навчальних планів і програм дисциплін, ліцензування нових спеціальностей, застосування засобів діагностики для перевірки рівня готовності майбутніх учителів до здійснення професійної діяльності, упровадження нових інформаційних технологій, у тому числі – дистанційного навчання. Заходи спрямовують деканати і кафедри на реалізацію особистісно-орієнтованого навчання і виховання студентів університету, в тому числі в роботі зі студентами сиротами та інвалідами. Інші пункти Заходів передбачають

удосконалення володіння студентами і викладачами державною мовою, підвищення рівня післядипломної педагогічної освіти, застосування передового зарубіжного досвіду при підготовці навчальних матеріалів, розробку кваліфікаційних характеристик педагогічних працівників III-IV освітнього рівнів тощо.

Важливим є пункт Заходів, пов'язаний з визначенням перспективної потреби регіону в педагогічних працівниках різних спеціальностей університету, визначенням обсягів прийому студентів з подальшим забезпеченням роботою всіх випускників.

Аналіз Заходів модернізації вищої педагогічної освіти, розроблених ректоратом ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, показав, їх підґрунтям є стратегічні напрями, визначені програмою “Вчитель”, “Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті”, і вони мають перспективний характер. У відповідності до Заходів, на усіх факультетах університету було розроблено програми використання матеріалів II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. Так, на факультеті психології та соціології вивчення матеріалів з'їзду викладачами та співробітниками було здійснено через обговорення на засіданнях Ради факультету, кафедр практичної психології, політології та соціології, соціальної педагогіки. В академічних групах студенти вивчали матеріали на кураторських годинах, на лекціях викладачів з різних дисциплін. До програм навчальних дисциплін, завдань з самостійної роботи, екзаменаційних білетів було введено матеріали з'їзду.

Особливої уваги було приділено таким питанням:

1. Оволодіння студентами, викладачами і співробітниками комп'ютерною технікою: всі випускники мають отримати посвідчення користувачів персонального комп'ютера.
2. Організація педагогічного процесу на основі проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента через індивідуальні графіки, проведення тижнів психології та соціології, залучення студентів до науково-дослідницької діяльності, організацію огляду студентських наукових робіт, олімпіад тощо.
3. Педагогізація та психологізація навколишнього середовища через реалізацію зв'язків із закладами освіти м. Харкова та області.

Пріоритетними на факультеті психології та соціології є питання національного і громадянського виховання, реалізації мовної політики через використання української мови як засобу комунікації.

Державна програма “Учитель” була вивчена й обговорена на засіданнях кафедр і Ради факультету [3]. За результатами обговорення було складено план заходів з її реалізації, в основу якого покладено кон-

цепцію підготовки спеціалістів на факультеті. Згідно з п. 3. 1 програми “Учитель, протягом 2002-2005 рр. здійснюється аналіз та прогнозування державної потреби у педагогічних кадрах, у тому числі з психології, педагогіки, соціальної педагогіки за допомогою соціологічних досліджень, вивчення професійно значимих якостей педагога і психолога, професійних інтересів тощо.

Довгострокова профорієнтаційна робота на факультеті має місце через виконання програми практики студентами 4 і 5 курсів, науково-дослідницьку роботу студентів, відбір для навчання талановитої, добре підготовленої молоді.

Робота з удосконалення змісту освіти і форм навчально-методичної роботи на факультеті ведеться постійно, в основному, через завдувачів кафедр і викладачів. Вона складається із:

- оновлення робочих програм з навчальних дисциплін, розробки спецкурсів і спецсемініарів;
- впровадження концепції особистісно-орієнтованого навчання й виховання через підготовку курсових і дипломних робіт, наукові дослідження, розв’язання перспективних наукових проблем, внесення до навчального плану варіативної частини, розширення міжпредметних і міжциклових зв’язків, створення інтегрованих дисциплін.

Згідно з пунктом 3.4 програми “Учитель” на факультеті розробляються рекомендації стосовно поєднання спеціальностей “Соціологія” та “Інформатика”. Відповідно до пункту 3.5 Програми, здійснюється науково-методичне забезпечення навчального процесу через власні видання, придбання нової літератури, підвищення кваліфікації викладачів, вдосконалення матеріальної бази (читальні зали, комп’ютерний клас).

Кафедра соціальної педагогіки входить до складу факультету психології та соціології. Вона забезпечує вивчення студентами дисциплін “Соціальна педагогіка”, “Соціальна педагогіка та соціальна робота”, які є обов’язковими у підготовці майбутнього вчителя. Концепція функціонування кафедри ґрунтується на загальнофакультетській концепції, що передбачає здійснення особистісно-орієнтованої освіти, поступовий перехід від знаннєвої парадигми до культурологічної, участь в педагогізації навколишнього середовища.

Концепція особистісно-орієнтованої освіти здійснюється в такій педагогічній системі, де існує перспективне управління навчальною діяльністю студентів. Це означає, що цілі педагогічної системи є діагностичними, перспективними й особистісно-орієнтованими. З точки зору об’єктивного фактору, цілі мають відображати необхідність розв’язання протиріч, що існують у даний момент, а також тих, які будуть діяти в

майбутньому. Для здійснення цілепокладання в режимі співуправління (спільної продуктивної діяльності) викладачам та студентам як суб'єктам діяльності необхідно розуміти хід розвитку науки, проблеми, що постають перед дослідниками на цей час, способи їх вирішення, необхідні засоби, а також ті питання, які виникнуть у майбутньому. З точки зору особистісного фактору, цілі кожного студента мають відображати їхню зацікавленість вивченням дисципліни, наявність мотивації, перспективних планів і програм. З точки зору людського фактору, студент має можливість зробити власний вибір і прийняти відповідне рішення. Викладачам необхідно допомогти студентам реалізувати свій вибір. Для цього на кафедрі соціальної педагогіки запроваджені такі перспективні заходи:

- студенти можуть вільно вибрати тему курсової роботи із наданого списку, або ж запропонувати свою тему;
- в читальній залі кафедри зібрано певну кількість найновішої літератури з соціальної педагогіки і соціальної роботи, а співробітники можуть порадижити кожному студенту необхідну літературу з проблеми, що його цікавить;
- викладачі кафедри проводять одне семінарське заняття з питань підготовки курсової роботи: розробки апарату дослідження (актуальність, ступінь вивченості теми, протиріччя, проблема, об'єкт і предмет, мета, гіпотеза, завдання, теоретико-методологічна основа, новизна роботи), а також теоретичної й експериментальної частин;
- вибір тематики проходить завчасно, перед виходом студентів на педагогічну практику в школу, де вони можуть здійснити експериментальне дослідження проблеми;
- застосування викладачами кафедри різних видів лекцій і семінарських занять (вступна, бінарна, аукціон ідей, мозковий штурм, ділова гра, конференція тощо) дозволяють кожному студенту взяти активну участь і виступити з доповіддю на цікаву для нього тему, запропонувати і захистити свою власну ідею, висловити альтернативні думки тощо.

Висновки

1. Заходи ХДПУ ім. Г.С. Сковороди спрямовані на виконання стратегічних завдань, сформульованих у матеріалах II Всеукраїнського з'їзду робітників освіти. Факультетські програми, створені на основі Заходів, є засобами перспективного управління діяльністю факультету і кафедр.
2. На факультеті психології та соціології особливої уваги приділено

оволодінню викладачами, співробітниками і студентами комп'ютерною технікою, організації педагогічного процесу на основі проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента, педагогізації та психологізації навколишнього середовища.

3. Виконання факультетом завдань, сформульованих у програмі “Вчитель”, пов'язано з проведенням довгострокової профорієнтаційної роботи, аналізом та прогнозуванням державної потреби у педагогічних кадрах, удосконаленням змісту освіти, форм навчально-методичної роботи, впровадженням концепції особистісно-орієнтованого навчання і виховання.
4. Кафедра соціальної педагогіки працює на основі концепції, що передбачає здійснення поступового переходу від знаннєвої парадигми до культурологічної, участь у педагогізації навколишнього середовища, підвищенні ефективності педагогічного процесу через досягнення особистісної орієнтації всіх компонентів педагогічної системи: цілей, змісту, методів, форм спільної діяльності викладачів і студентів.
5. Сучасний університет є складною багаторівневою системою, в якій діє соціальне і педагогічне управління. Засобами соціального управління є Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, програма “Вчитель”, інші матеріали II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. Аналіз показав, що їх застосування на всіх рівнях педагогічної системи університету (ректорат, деканат, кафедри), веде до здійснення перспективного управління процесами навчання, виховання, розвитку і соціалізації студентів.

Подальше дослідження з даної проблеми будуть спрямовані на виявлення ефективності засобів перспективного управління процесом модернізації вищої педагогічної освіти.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти / Матеріали Всеукраїнського з'їзду працівників освіти 7-9 жовтня 2001 року. – Київ, 2001. – С. 137-156.
2. Матеріали Всеукраїнського з'їзду працівників освіти 7-9 жовтня 2001 року. – Київ, 2001. – С. 99-107.
3. Державна програма “Вчитель” / Матеріали II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти 7-9 жовтня 2001 року. – Київ, 2001. – С. 175-201.

Надійшла до редакції 21.01.2004р.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЗУЛЬТАТУ В ЗМАГАЛЬНИХ ВПРАВАХ З ПОКАЗНИКАМИ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ, ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ, ПСИХОМОТОРНИМИ ПОКАЗНИКАМИ СПОРТСМЕНІВ ПАВЕРЛІФТЕРІВ

Тетяна Дідик

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. Розглядається взаємозв'язок між показниками в змагальних вправах і показниками фізичного розвитку, фізичної підготовленості, психомоторними показниками спортсменів паверліфтерів різної спортивної кваліфікації.

Ключові слова: змагальна вправа, фізичний розвиток, фізична підготовленість, психомоторні показники.

Аннотация. Дидык Т.Н. Взаимосвязь результата в соревновательных упражнениях с показателями физического развития, физической подготовленности, психомоторными показателями спортсменов пауэрлифтеров. В статье рассматривается взаимосвязь между показателями в соревновательных упражнениях и показателями физического развития, физической подготовленности и психомоторики спортсменов пауэрлифтеров различной спортивной квалификации.

Ключевые слова: соревновательное упражнение, физическое развитие, физическая подготовленность, показатели психомоторики.

Annotation. Didyk T. N. Correlation of a result in competitive exercises with parameters of physical development, physical efficiency, psychomotor parameters of the sportsmen power lifters. Correlation competition exercise and physical development, physical preparation, psychomotor supplying data of different qualification power lifters are considered in the article.

Keywords: competition exercise, physical development, physical preparation, psychomotor supplying.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок основних властивостей нервової системи з основними властивостями психіки спортсменів відіграє вирішальну роль у підготовці спортсменів і змагальній діяльності. Значну роль відіграють індивідуально-типологічні властивості нервової системи при підготовці спортсменів високого класу. Особливо на це звертають увагу на різних етапах спортивного добору. Встановлено вплив тренувальних навантажень на ріст результатів і прояву властивостей нервової системи, що розрізняються по типологічним, особливостям [1-5].

Робота виконана за планом НДР Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Метою нашої роботи є визначення взаємозв'язку між показниками в змагальних вправах і фізичними і психомоторними показниками спортсменів паверліфтерів різної спортивної кваліфікації. Нами були

сформульовані завдання дослідження:

1. Вивчити взаємозв'язок між результатом у сумі триборства і фізичними і психомоторними показниками паверліфтерів;
2. Визначити залежність кожної змагальної вправи з показниками фізичної підготовленості спортсменів паверліфтерів різної спортивної кваліфікації.

Результати досліджень. Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи дослідження: вивчення й аналіз літературних джерел, група методів педагогічних досліджень, математико-статистичне опрацювання результатів дослідження.

В нашому дослідженні приймали участь 35 спортсменів паверліфтерів різної спортивної кваліфікації, що були поділені на три групи в залежності від рівня спортивної кваліфікації.

Для вивчення нами проведено кореляційний аналіз, який показав, що є високий рівень взаємозв'язку окремих психомоторних показників і результатів у сумі триборства паверліфтерів різної спортивної кваліфікації (таблиця 1).

Таблиця 1

Кореляційний взаємозв'язок між результатом у сумі триборства і фізичними, психомоторними показниками

Показники	МСМК МС n=10	КМС I розряд n=10	Масові розряди n=15
	Сума триборства		
Стрибок з місця, см	0,88	0,79	0,70
Підтягування, кількість разів	0,21	0,18	0,15
Станова динамометрія кг	0,91	0,90	0,80
D максимальна, кг	0,66	0,64	0,49
ВОД, с	-0,29	-0,19	-0,23
БЕП, ум. один.	0,70	0,21	-0,09
ВЛПВ, см	0,09	-0,39	0,25
Т-т максимальний, кількість разів	0,56	0,11	-0,49

Встановлено найбільш міцний взаємозв'язок між показниками суми триборства і такими психофізичними показниками паверліфтерів:

- стрибок у довжину з місця см ($r=0,70-0,88$);
- станова динамометрія ($r=0,80-0,91$);
- кистьова динамометрія ($r=0,49-0,66$);
- Т-т (max) ($r=0,11-0,56$).

Показники БЕП мають міцний взаємозв'язок зі спортивним результатом тільки у спортсменів високої спортивної кваліфікації (МСМК

і МС), що підтверджує емоційну стійкість спортсменів високого класу.

При проведенні аналізу кореляційної залежності між показниками фізичної підготовленості з кожною із трьох змагальних вправ, ми встановили, що рівень спортивних результатів знаходиться у взаємозв'язку різної сили з фізичними показниками. Так, для 1 групи (МСМК і МС) показники стрибка у довжину з місця, станової і кистьової динамометрії мають достовірний взаємозв'язок зі спортивним результатом трьох змагальних вправ ($r=0,63-0,89$), в той час як показники підтягування не мають такого зв'язку з жодною вправою паверліфтингу (таблиця 2).

Таблиця 2

Кореляційна залежність кожної змагальної вправи з показниками фізичної підготовленості спортсменів 1 групи (МСМК і МС)

Показники	Стрибок у довжину з місця, см	Підтягування	Станова динамометрія	Кистьова динамометрія
Присідання	0,8967	- 0,285	0,8393	0,6352
Жим лежачи	0,7498	- 0,006	0,8828	0,3554
Тяга	0,8842	- 0,277	0,8279	0,7808
Сума	0,8888	- 0,216	0,8809	0,6415
спортсмени 2 групи (КМС і I розряд)				
Присідання	0,5356	0,2947	0,2375	0,0525
Жим лежачи	0,8115	- 0,326	0,705	0,6881
Тяга	0,6438	0,1349	0,3481	0,2503
Сума	0,6983	0,1073	0,4192	0,293
спортсмени 3 групи (масові розряди)				
Присідання	0,5967	0,2844	0,8219	0,5478
Жим лежачи	0,7172	0,1754	0,8448	0,5379
Тяга	0,7041	0,0306	0,9298	0,9298
Сума	0,7042	0,1599	0,9045	0,5411

Аналогічну картину ми встановили при аналізі кореляційного взаємозв'язку даних показників у 2 групі спортсменів ($r=0,55-0,81$). Не виявлено, як і в 1 групі взаємозв'язку між показниками в підтягуванні і змагальними вправами.

При проведенні кореляційного аналізу результатів у спортсменів 3 групи встановлено дещо інший взаємозв'язок. В цій групі найбільш достовірний і високий взаємозв'язок зі змагальними вправами має показник станової динамометрії ($r=0,82-0,92$), а показник в підтягуванні має більш тісний взаємозв'язок, ніж у спортсменів першої і другої груп. На нашу думку, це пов'язано з тим, що спортсмени масових розрядів не відрізняються тонкою диференціацією м'язових зусиль, тому, при вико-

нанні змагальних вправ до роботи залучається більша кількість м'язових груп, ніж у висококваліфікованих спортсменів. Цей висновок враховувався нами в подальшій роботі.

Висновки. Практична значимість дослідження полягає в тому, що отримані дані можуть бути використані для удосконалення методів оцінки підготовленості спортсменів та корекції тренувального процесу.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення взаємозв'язку результату в змагальних вправах з показниками фізичного розвитку, фізичної підготовленості, психомоторними показниками спортсменів паверліфтерів.

Література

1. Ашмарин Б.А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. – Москва: Физкультура и спорт, 1978. – 223 с.
2. Воробьев А.Н., Мульчин А.И., Анисимов В.А. Исследование корреляционной зависимости между морфологическими признаками, скоростно-силовыми качествами и спортивно-техническими показателями у тяжелоатлетов // Научные исследования в тяжелой атлетике. – М.:ГЦОЛИФК, 1967. Вып. 1, с.106-114.
3. Евдокимов Б.С. Оценка уровня специальной физической подготовленности тяжелоатлета. Тяжелая атлетика. – М.: Физкультура и спорт, 1971, с. 118-123.
4. Задиорский В.М. Основы спортивной метрологии. – Москва: Физкультура и спорт, 1979. – 150 с.
5. Кузнецов В.В. Силовая подготовка спортсменов высших разрядов. – М.: Физкультура и спорт, 1970. – 208 с.
6. Медведев А.С. Зависимость между тренировочной нагрузкой и спортивным результатом в многолетней тренировке сильнейших тяжелоатлетов. Материалы третьей конференции молодых ученых. – М.: ГЦОЛИФК, 1965, с.148-150.

Надійшла до редакції 11.01.2004р.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ”

Сергій Матвеев, Ольга Борисова

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. В роботі проаналізовані організаційно-методичні основи викладання навчальної дисципліни «Професійний спорт» в НУФВСУ, проблеми та перспективи її розвитку.

Ключові слова: система знань, структура підготовленості фахівців, професійний спорт.

Аннотация. Матвеев С.Ф., Борисова О.В. Организационно-методические основы преподавания учебной дисциплины “Профессиональный спорт”. В работе проанализированы организационно-методические основы преподавания учебной дисциплины «Профессиональный спорт» в НУФВСУ, проблемы и перспективы ее развития.

Ключевые слова: система знаний, структура подготовленности специалистов,

профессиональный спорт.

Annotation. Manveev S.F., Borisova O.V. Organizational methodical fundamentals of teaching of educational discipline “ Professional sports ”. Organization and systematic basis of teaching discipline “Professional sport”, problems and perspectives of it development were analyzed in this work.

Key words: system of knowledge, structure of specialists' preparation, professional sport.

Постановка проблеми. На протязі багатьох десятиріч панування в СРСР адміністративно-командних методів керування державою про появу і тим більше розвиток професійного спорту в країні не могло бути мови. Ідеологічна спрямованість олімпійського руху разом з традиційними блискучими перемогами радянських спортсменів на Іграх Олімпіад і зимових Олімпійських Іграх унеможлилювали виникнення в країні професійного спорту [2-4,8,9].

Ослаблення ідеологічних і адміністративних обмежень у СРСР наприкінці 80-х і, практично повне їхнє зникнення у 90-і роки ХХ століття, супроводжувалося бурхливим підвищенням суспільної зацікавленості до проблем професійного спорту – одного з найбільш популярних і найпоширеніх у сучасному світі напрямів спортивного руху. Тому сьогодні у країнах СНД, що сформовані на теренах СРСР, спорт має виражені поліфункціональні властивості. У ньому достатньо автономно співіснують окремі типові напрями, серед яких професійний посідає особливе місце у спортивному житті незалежних країн, що суттєво розширює, у порівнянні з діяльністю тренера, царину фахових обов'язків працівників нашої галузі.

Робота виконана за планом НДР Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження системи спеціальної фізкультурної освіти, проведені рядом авторів, були присвячені загальним проблемам її викладання у вузах [1,5-7]. В області навчальної дисципліни “Професійний спорт” вони не носили комплексного характеру.

Метою роботи є визначення організаційно-методичних основ викладання навчальної дисципліни “Професійний спорт”.

Виклад основного матеріалу. Суттєві зміни, що відбуваються у суспільстві, зокрема у сфері фізичної культури та спорту, знайшли своє відображення у процесах формування системи освіти України. Саме тому, у 1994 році у Національному університеті фізичного виховання та спорту України (НУФВСУ) була введена у навчальний процес студентів

дисципліна “Професійний спорт”, мета якої полягає у наданні майбутнім фахівцям необхідних знань з професійного спорту. Введення спеціальної дисципліни обумовлено проблемами галузі фізичної культури та спорту, а саме тим, що випускник вузу повинен володіти достатніми знаннями, вміннями та навичками, що дозволили б йому ефективно працювати. Формування об’єктивної системи знань, всебічне відображення процесів та явищ, що відбуваються у фізичній культурі та спорті вищих досягнень – сферах практичного застосування знань, що отримані студентами під час навчання у вузі, є важливим при підготовці спеціалістів.

Предметною областю дисципліни “Професійний спорт” є вивчення історії виникнення та розвитку професійного спорту, його вплив на особистість та суспільство; виявлення впливу соціально-економічного стану суспільства на розвиток професійного спорту; встановлення взаємозв’язку професійного спорту з іншими сферами суспільної діяльності; характеристика видів професійного спорту; визначення оптимальної організаційної структури професійного спорту та його економічних і правових основ; обґрунтування ефективних методів відбору та підготовки спортсменів; аналіз стану та перспектив розвитку професійного спорту в світі, в тому числі в Росії та Україні [9]. Для викладання дисципліни розроблений і реалізований спеціальний комплекс організаційного і науково-методичного супроводження процесу підготовки студентів.

Згідно навчальної програми на викладання дисципліни “Професійний спорт” на четвертому році навчання (4 курс, 7 семестр) на факультетах денного відділення університету відведено 54 години. Соціальна атмосфера, що склалася в Україні, дозволяє ширше поглянути на виховне та освітнє значення вивчення історії й розвитку спорту, його ідеалів і принципів, місця у системі явищ сучасного суспільного життя, організаційно-правових та економічних основ, особливостей системи підготовки спортсменів в професійному спорті. Це обумовило введення до змісту навчальної програми дисципліни 9 розділів (табл. 1). Відповідно об’єму інформації та складності матеріалу для опанування знань за розділами програмою передбачено виділення різної кількості навчальних годин. Дисципліна “Професійний спорт” у скорочених варіантах включена в навчальні плани факультетів фізичної реабілітації, спортивного, заочного навчання. Для студентів магістратури також передбачені навчальні години за цією дисципліною. Таким чином, усі студенти, що навчаються в НУФВСУ, отримують комплексні знання про професійний спорт.

Таблиця 1.

Приблизний розподіл годин за розділами навчальної програми дисципліни «Професійний спорт»

№ п/п	Назва розділів	Кількість навчальних годин
1	Передумови виникнення, мета, завдання, зміст та функції професійного спорту	4 години
2	Становлення та розвиток професійного спорту в світі	4 години
3	Організаційні основи професійного спорту	6 години
4	Соціально-економічні аспекти розвитку професійного спорту	6 години
5	Правові аспекти та основи трудових взаємовідносин в професійному спорті	4 години
6	Актуальні проблеми сучасного професійного спорту	6 години
7	Стан та перспективи розвитку професійного спорту в Україні	4 години
8	Відбір й підготовка в різних видах професійного спорту	6 години
9	Система змагань в різних видах професійного спорту	6 години

Концептуальні засади розвитку фізкультурної освіти нерозривно пов'язані з визначенням стратегічних цілей та оперативних завдань, розробкою технології соціально-педагогічного проектування і дидактичного моделювання, гуманізацією освітньої практики [5]. У наш час втрачають перспективність традиційні моделі освіти, що спрямовані в основному на реалізацію репродуктивних методів навчання. До пріоритетних слід віднести методи, що спрямовані на створення сприятливих умов для максимальної реалізації творчих здібностей студентів. Сьогодні постає потреба змінити стратегічні цілі освіти, перемістити акцент з процесу набуття сукупності окремих знань на формування особистісних якостей, які постають водночас і як мета, і як засіб підготовки до майбутньої професійної діяльності. Внаслідок цього цілями сучасної системи освіти є розвиток творчих здібностей спеціаліста, а також формування особистих якостей людини, які визначають не лише її суто професійні характеристики, а й стиль мислення, рівень культури та інтелектуальний розвиток.

Як компонент системи спеціальної освіти навчальна програма дисципліни «Професійний спорт» суттєво відбивається на процесі підготовки майбутніх фахівців. Вона дозволяє істотно розширити обсяг і якість знань у професійній діяльності а, отже, і можливості практичного застосування у непростій для нашої країни період переходу від адміністративно-командної системи до цивілізованих ринкових відносин. На рис.

1 показаний зв'язок змісту навчальної програми дисципліни «Професійний спорт» зі структурою підготовленості фахівців нашої галузі.

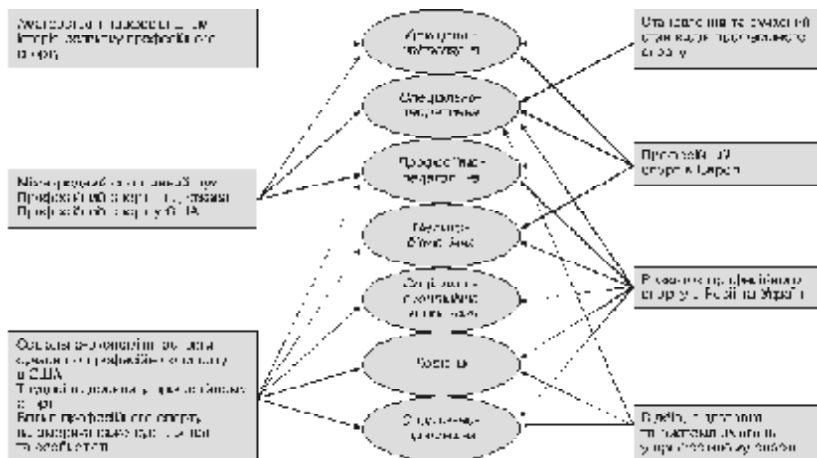

Рис. 1. Зв'язок розділів дисципліни «Професійний спорт» зі структурою підготовленості кадрів

Як показує передовий досвід (світовий і в країнах СНД), ефективність системи освіти відіграє значну роль в успішній трудовій діяльності спеціалістів на ринку послуг. Тому перебудова цієї системи у НУФ-ВСУ заздалегідь передбачала реалізацію тісного зв'язку між спрямуванням мети і пріоритетів спеціальної освіти із визначенням конкурентної стратегії фізкультурно-спортивної сфери у цілому.

Удосконалення фахової освіти у нашому університеті дозволило сформувати цілісну, багаторівневу систему, що динамічно розвивається, і може давати інтегративний народногосподарський і соціальний ефект. Разом з тим, слід зазначити, що сучасна спортивна практика і механізм її функціонування також не стоять на місці. Істотне розширення діапазону фізкультурно-спортивних потреб населення і, лавиноподібне збільшення кількості напівпрофесійних і професійних структур, що спрямовані на їх задоволення, призводить до гострого дефіциту кваліфікованих кадрів. Наприклад, кількість фахівців, що працюють у професійних спортивних організаціях і мають вищу фахову освіту, дуже незначна і не перевищує 10% від загального їх складу. Впровадження змін у системі фахової освіти дозволяє істотно впливати на вирішення кадрових проблем. Так, тільки за період з 1994 по 2002 р. спеціальні знання і

необхідні навички, передбачені змістом навчальної дисципліни «Професійний спорт», отримали 5714 студентів (табл. 2).

Таблиця 2

Випускники НУФВСУ, що підготовлені за програмою навчальної дисципліни «Професійний спорт»

Роки	Кількість випускників		
	Стаціонар	ФЗО	Усього
1994	322	297	619
1995	383	286	669
1996	364	273	637
1997	376	314	690
1998	446	277	723
1999	423	278	701
2000	398	215	613
2001	396	140	536
2002	397	129	526
Усього	3505	2209	5714

Аналіз практики професійного спорту у провідних країнах світу (США, Англії, Німеччині, Іспанії, Італії та ін.), а також аналогічного досвіду на теренах СНД, дозволяє стверджувати, що сьогодні на якість трудової діяльності спеціаліста, що працює у професійному спорті, впливають різні негативні чинники. До них варто віднести шість основних: рольовий конфлікт, робоче перевантаження; специфічну психологічну атмосферу; особливості прийняття управлінських рішень при гострому ліміті часу; особистісну перемінну; рівень самооцінки професійної діяльності. Ці чинники, що є критичними детермінантами специфічного «вигорання» фахівця, можуть призводити до непередбачених наслідків.

Являючи собою структурний елемент системи академічної освіти, спеціальна фізкультурна освіта у НУФВСУ має системні властивості, що проявляються у зв'язках між педагогічною технологією, інформаційним і ресурсним забезпеченням навчального процесу [1]. Процес подальшого удосконалення спеціальної освіти, що спрямований на генерацію розвитку цих зв'язків буде сприяти активізації продуктивних сил суспільства у цілому. В наслідок цього, серед проблем викладання навчальної дисципліни «Професійний спорт» виділяються як загальні, так і часткові. Так, до загальних проблем відносяться: формування об'єктивної системи знань в галузі професійного спорту; надання комплексних знань з проблем професійного спорту; інтеграція знань з дисципліни зі

знаннями з інших навчальних дисциплін; взаємозв'язок навчального матеріалу з наукою та практикою; проблемний підхід викладання матеріалу; практичне застосування набутих знань; розвиток індивідуальних творчих здібностей студентів; проведення наукових досліджень в галузі професійного спорту; підвищення професійної кваліфікації викладачів. Частковими проблемами є: удосконалення науково-методичного забезпечення дисципліни; комп'ютерне та наочне (відеофільми, слайди та ін.) забезпечення дисципліни; оволодіння студентами психолого-педагогічними закономірностями та технологією навчально-пізнавальної діяльності (сприйняття, осмислення, повторення, закріплення вивчаємого матеріалу); регламентація самостійної та самоосвітньої роботи студентів з розширення та поглиблення знань; поточний контроль за якістю засвоєння знань; формування наукових інтересів студентів. Виходячи з вищесказаного, основними напрямками вдосконалення навчальної дисципліни "Професійний спорт" є: удосконалення науково-методичного та технічного забезпечення дисципліни з урахуванням новітніх даних та сучасних наукових розробок; активізація пізнавальної діяльності та формування наукових інтересів студентів; підвищення педагогічної майстерності викладачів; проведення наукових досліджень в галузі професійного спорту; проведення науково-методичних конференцій, засідань круглого столу, семінарів-нарад з проблем професійного спорту; активізація зв'язків між навчальними закладами, федераціями з видів спорту та структурами професійного спорту.

Сьогодні основу структури підготовленості фахівців, що змінюється під тиском потреб життя, складають специфічні здібності, що забезпечують ефективну професійну діяльність у жорстких умовах ринку. Тому підготовка студентів університету, на прикладі викладання навчальної дисципліни «Професійний спорт», активно спрямовується на формуванні у них вкрай необхідних для сучасної практики професійних здібностей, що логічно впливають із загальної структури підготовленості фахівців. До них належать: застосування техніки та методики ділового спілкування, адміністрування, управління та ораторської майстерності; вміння впроваджувати основи рекламної справи і підприємницької діяльності у сфері фізичної культури та спорту, вміння працювати в умовах ринку; виконання обов'язків спортивного маркетолога; володіння специфічними якостями психолога; вміння застосовувати основи трудового, господарського права та економічних методів ціноутворення; адаптація до динамічних умов сучасної професійної діяльності у сфері спорту (рис. 2).

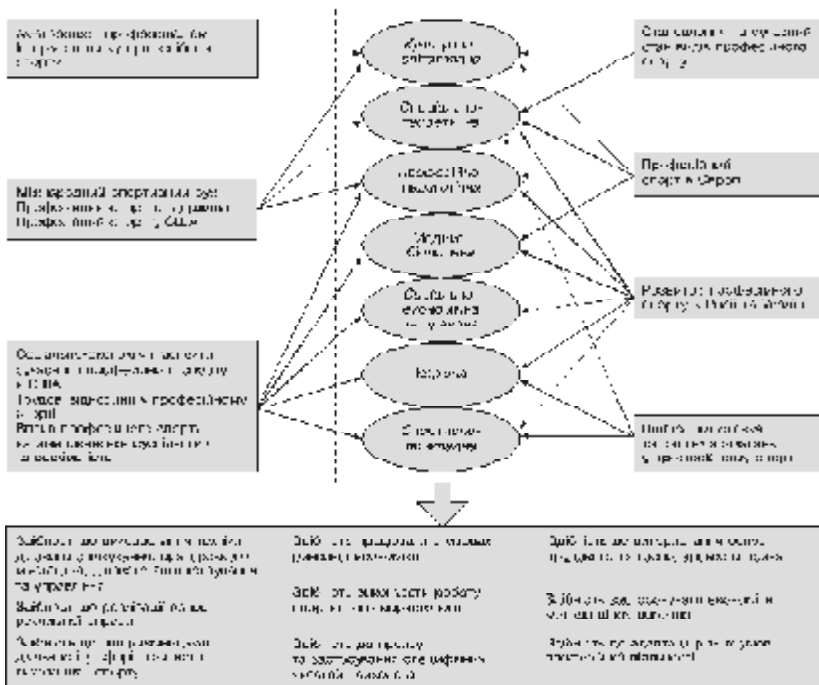

Рис. 2. Зв'язок специфічних здібностей студентів з розділами дисципліни «Професійний спорт»

Доцільність формування у студентів комплексу стрижневих для сучасної трудової діяльності здібностей, що обумовлені динамікою вимог до майбутнього спеціаліста, диктуються реаліями становлення професійного спорту у нашій країні і процесом подальшого удосконалення системи фахової освіти, істотним елементом якої є навчальна дисципліна «Професійний спорт». Розроблений алгоритм, що пройшов позитивну апробацію в навчальному процесі передбачає реалізацію п'яти основних методичних положень: розробку й застосування модельних характеристик діяльності фахівців; використання ситуаційного підходу під час моделювання управлінських завдань; організацію процесу навчання за модульним принципом; формування у студентів способу мислення, що сприяє реалізації сучасних досягнень у різних галузях науки та практики – здібності до переходу від екстенсивних (кількісних) до інтенсивних (якісних) управлінських рішень; удосконалення системи контролю професійної придатності майбутніх фахівців у навчальному

процесі.

Висновки.

1. Механізм функціонування професійного спорту принципово відрізняється від олімпійського, що диктує особливі вимоги до структури підготовки фахівців і спонукає до безперервного удосконалення системи фахової освіти студентів, істотним компонентом якої є навчальна дисципліна «Професійний спорт».

2. На діяльність фахівців, що працюють у сфері професійного спорту у сучасних соціально-економічних умовах України впливають різні за силою негативні чинники, основними з яких є: рольовий конфлікт; робоче перевантаження; специфічну психологічну атмосферу; особливості прийняття управлінських рішень при ліміті часу; особистісну перемінну; рівень самооцінки професійної діяльності.

3. Головною вимогою практики професійного спорту до випускників спеціалізованих вузів, є готовність ефективно працювати у жорстких умовах ринку, яка забезпечується цілеспрямованим формуванням у майбутніх фахівців комплексу здібностей, що складають сучасну структуру професійної підготовки. До основних здібностей, що необхідні спеціалісту, належать: застосування техніки та методики ділового спілкування, ораторської майстерності адміністрування, та управління; реалізації основ рекламної справи, здійснення підприємницької діяльності у сфері фізичного виховання і спорту; робота в умовах ринку; робота спортивного маркетолога; виявлення специфічних якостей психолога; застосування основ трудового, господарського права та економічних методів ціноутворення; адаптація до динамічних умов професійної діяльності.

4. Основними методичними положеннями, що реалізуються у процесі викладання навчальної дисципліни «Професійний спорт» і забезпечують формування у студентів комплексу необхідних для майбутньої трудової діяльності здібностей належать: проблемний підхід викладання матеріалу, тісний зв'язок навчальної програми з наукою та практикою, наочне забезпечення занять, проведення дискусій, розвиток творчих здібностей та підвищення активності студентів; формування вміння формулювати і відстоювати свої думки, розв'язання ситуаційних завдань та проведення рольових ігор.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення інших проблем організаційно-методичних основ викладання навчальної дисципліни «Професійний спорт».

Література.

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Підручник.- К.: Либідь, 1998.-

560 с.

2. Борисова О.В. Становлення і розвиток професіонального тенісу у світовій практиці спорту // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: 36. наук.пр.під ред. Єрмакова С.С. — Харків: ХХІІІ, 2000. — №14. — С.3—9.
3. Борисова О.В. Перспективи розвитку професіонального тенісу в Україні // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. Научных трудов под ред. Єрмакова С.С. — Харьков: ХХПІ, 2000. — №3. — С.34—37.
4. Борисова О.В., Матвеев С.Ф., Томашевский В.В. Особенности развития профессионального спорта в Украине. // Тезисы Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы здорового образа жизни в современном обществе». — Минск, 2003. — с.110.
5. Концепція розвитку галузі фізичного виховання та спорту в Україні: Збірка наукових праць Рівненського економіко-гуманітарного інституту / Міністерство освіти України, Державний комітет України з фізичної культури і спорту. — Рівне: Ліста, 1999.-360 с.
6. Лігоцький А.О. Стратегія розвитку професійної освіти в Україні: Навчально-методичний посібник / Нац. акад. внутр. справ України. — К., 1997.- 48 с.
7. Платонов В.Н., Петровский В.В. Олимпийский спорт как система знаний и сфера деятельности // Наука в олимпийском спорте.-1995.- №2.- С.31-36.
8. Платонов В. Н., Гуськов С. И. Олимпийский спорт: Учебник в 2 кн. — К.: Олимпийская литература, 1994. — 496 с.
9. Профессиональный спорт / Под общ.ред. С.Гуськова, В.Платонова.- К.: Олимпийская литература.- 2000.- 392 с.

Надійшла до редакції 30.01.2004р.

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Носко М.О.

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

Анотація. В статті представлені дані теоретичного аналізу впливу фізичних вправ на розвиток дітей дошкільного віку. При проведенні занять з фізичної культури особлива увага приділяється урахуванню анатомо-фізіологічних особливостей розвитку як окремих органів і систем, так і всього організму в цілому.

Ключові слова: фізичне виховання, фізичний розвиток, дошкільнята.

Аннотация. Носко Н.А. Влияние занятий физической культурой на развитие детей дошкольного возраста. В статье представлены данные теоретического анализа влияния физических упражнений на развитие детей дошкольного возраста. При проведении занятий физической культуры особое внимание уделяется учету анатомо-физиологических особенностей развития как отдельных органов и систем, так и всего организма в целом.

Ключевые слова: физическое воспитание, физическое развитие, дошкольники.

Annotation. Nosko M.O. The influence of physical training on children's development of preschool age. In article the results of the theoretical analysis of physical exercises' influence on the development of preschool children are submitted. While carrying out

physical training the special attention is given to the account of anatomy-physiological features of the development both of separate bodies and systems, and all organism as a whole.

Key words: physical training, physical development, preschool children.

Постановка проблеми. У нових соціально-економічних умовах актуальною стає проблема формування активної особистості, здатної самостійно зробити вибір, ставити і реалізовувати мету, що виходить за межі стандартних вимог, усвідомлено оцінювати свою діяльність на основі аналізу.

Вирішенню цієї мети сприяє фізичне виховання дітей та молоді, яке реалізується через фізкультурну освіту, фізичну підготовку, спортивне тренування, самостійні заняття, а також участь у масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходах [3].

Відомо, що загальний рівень здоров'я різних соціальних груп населення значною мірою залежить від фізичної підготовки [2]. Отже, за допомогою фізичного виховання можна керувати процесом фізичного розвитку. Тож не можна залишати поза увагою фізкультурну освіту школярів, а особливо дітей дошкільного віку.

У перші шість років життя фізичне виховання є основою всебічного розвитку дитини. У цей період закладаються основи здоров'я, повноцінного фізичного розвитку та виховуються основні риси особистості людини.

Робота виконана за планом НДР Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останній час майже відсутні дослідження пов'язані з вивченням фізичного розвитку дітей дошкільного віку. Так дослідження ведучого фахівця з фізичного виховання дітей у дошкільному закладі Вільчовського Е.С. в основному висвітлюють методику навчання основним рухам, розвитку рухових якостей, проведення рухливих ігор тощо. А дані впливу від занять фізичними вправами на фізичний розвиток дошкільнят відсутні або застаріли.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи було вивчення розвитку основних систем організму та фізичних якостей дітей дошкільного віку при заняттях фізичною культурою.

Результати дослідження.

Фізичне виховання школярів бере початок в дошкільному віці. Фізичне виховання дітей дошкільного віку представляє собою єдину, цілісну систему виховних, оздоровчих заходів в режимі дня. Це щоденне проведення ранкової гімнастики, організація обов'язкових фізкуль-

турних занять, рухливих ігор і спортивних розваг на свіжому повітрі під керівництвом вихователя. Систематичні заняття фізичними вправами направлені на те, щоб навчити дитину керувати своїм тілом, допомогти їй своєчасно оволодіти життєво важливими видами рухів – ходьбою (9000-10500 кроків на добу), бігом, стрибками, метанням, лазінням. У відповідності з програмними вимогами слід послідовно давати різні види ходьби і бігу, які допомагають дітям в міру засвоєння орієнтуватися у просторі, рухатися у заданому напрямку, діяти спільно.

Вправи в рівновазі, пов'язані з засвоєнням ходьби і бігу на зменшеній і піднятій від землі площі опори, виховують у малечі сміливість, рішучість. Діти навчаються впевнено діяти при зміні обставин.

Навчання стрибкам проходить від простих вправ у підстрибуванні на місці до більш складних – зістрибування, стрибків у довжину з місця і з просуванням вперед.

Ігри і вправи з м'ячем хоч і важкі для маленьких дітей, але захоплюють їх. Тут також потрібна послідовність у навчанні – прокатування м'яча, кидки його об землю, в ціль, на дальність. Усі вправи з м'ячем потребують спритності, швидкої реакції, точної координації рухів. Ці якості у молодших дошкільнят розвинуті ще слабо. Тому основна умова – вправи повинні бути посилені й доступні.

Вправи в лазінні виховують спритність, координацію рухів, а також зміцнюють різні групи м'язів. Нескладні вправи в повзанні, підлізанні, переповзанні замінюють більш складними завданнями – забратися на гімнастичну стінку, драбинку. Підбір основних видів рухової діяльності для фізкультурних занять має велике значення, оскільки дітлахи поступово й поетапно оволодівають необхідними фізичними якостями і руховими навичками. Методично правильно організовані фізкультурні заняття повинні задовольняти природну потребу дітей в рухах і сприяти своєчасному оволодінню ними руховими навичками й уміннями.

Сучасна організація фізичного виховання дітей можлива, якщо враховуються анатомо-фізіологічні особливості розвитку як окремих органів і систем, так і всього організму в цілому. Відомо, що кожний віковий період дітей дошкільного віку має свою специфіку розвитку, особливо це помітно на четвертому році життя. Характерними показниками фізичного розвитку дітей можна вважати: довжину та масу тіла, окружність грудей, стан кісткової і м'язової систем, внутрішніх органів.

Темп зросту на четвертому році життя трохи уповільнюється відносно перших трьох років. Так, якщо до двох років зріст дітей збільшу-

вався в середньому на 10-12 см, до трьох – на 9-10 см, то до чотирьох років – всього на 6-7 см. Зріст 3-річних хлопчиків дорівнює $92,7 \pm 1,5$ см, дівчаток – $91,6 \pm 2,1$ см, відповідно, у 4-чотирирічних – $99,3 \pm 1,9$ см і $98,7 \pm 2,3$ см, тобто показники зросту майже однакові. Зріст дітей четвертого року життя знаходиться у певному (позитивному) взаємозв'язку з основними видами рухів – стрибками, бігом, метанням, рівновагою. Діти високого зросту порівняно з однолітками швидко бігають, діти невисокого зросту роблять відносно дрібні кроки, але доповнюють їх високим темпом пересування. Здібність до бігу визначається також іншими індивідуальними особливостями й координаційними можливостями, які в зазначеній віковій групі ще не визначені.

У віці від трьох до шести років річні збільшення у вазі також приблизно однакові для дітей як чоловічої, так і жіночої статі. Збільшення у вазі складає в середньому 1,5-2 кг. У три роки вага хлопчиків – $14,6 \pm 1,2$ кг, а дівчаток – $14,1 \pm 1,3$ кг. У чотири роки це співвідношення змінюється, відповідно, $16,1 \pm 1,4$ і $15,8 \pm 1,2$ кг. Окружність грудей збільшується, але різниця між хлопчиками і дівчатками за цим показником незначна. У три роки ця величина складає $52,6 \pm 3,1$ см (хлопчики) і $52,0 \pm 2,8$ см (дівчатка), у чотири роки – $53,9 \pm 2,9$ см і $53,2 \pm 3,2$ см.

Загальною закономірністю розвитку опорно-рухового апарату в ранні періоди дитинства є його гнучкість та еластичність. Із зростанням дитини зростають окремі кістки черепа та відбувається їх остаточне формування. У 3-4 роки завершується зростання потиличної кістки, набуває своєї форми і кістка скроні, завершується формування міжкісткових швів. Об'єм черепа продовжує збільшуватися, досягаючи до трьох років 80 % об'єму черепа дорослої людини. У 2-3-річних дітей закінчується прорізування молочних зубів, кількість яких сягає 20.

Здоров'я дітей, їх розвиток значною мірою залежать від харчування. Так, 3-4-річна в середньому витрачає 1000-1800 калорій. В раціон входять білки, жири, вуглеводи, мінеральні солі, вітаміни, вода. Для формування кісток скелету й зубів особливо необхідні кальцій та фосфор. Дитина за добу з молочними, рибними та іншими стравами повинна отримати 1 г кальцію, 1,5-2,0 г фосфору, 15-20 мг заліза. До 1,5 річного віку хребет дитини росте рівномірно. Потім трохи уповільнюється ріст шийних і верхніх грудних хребців. У 5 років знову всі відділи хребта починають рости рівномірно. Гнучкість і рухомість хребта забезпечуються наявністю значного відсотка хрящової тканини. Фізіологічні зміни хребта у 3-4 роки нестійкі, кістки і суглоби легко піддаються деформації під впливом несприятливих умов. Наприклад, якщо малюк часто ліпить

із дуже твердого пластиліну, суглоби пальців можуть деформуватися. Негативно впливає на розвиток опорно-рухового апарату зайва вага тіла. Неправильні пози (зведення плечей, опускання одного плеча, опущена голова) можуть стати звичними, що веде до порушення постави. А це в свою чергу негативно відображається на функції кровообігу, дихання.

Фізичні вправи повинні підбиратися з таким розрахунком, щоб навантаження розподілялось рівномірно на всі частини тіла. При проведенні загальноорозвиваючих вправ слід використовувати різні вихідні положення – лежачи, сидячи, на спині, животі тощо. Стомлює дитину і негативно відображається на стані й розвитку опорно-рухового апарату тривале перебування в статичній позі. Якщо вихователь перед вправою тривалий час вирівнює дітей, багатослівно пояснюючи завдання, витрачаючи 1,5-2 хв., то це не тільки знижує рухову активність, але й негативно відображається на поставі дітей, їх увазі й наступному виконанні вправ. Тривалість пояснення не повинна перевищувати 30-35 с.

При навчанні основним видам рухів – рівновазі, стрибкам бажано використовувати поточний метод організації дітей, у вправах з м'ячами (катання, перекидання, кидки і ловіння м'яча) звичайно використовують фронтальний спосіб організації, що підвищує рухову активність дітей і підвищує моторну щільність занять загалом. Необхідно дотримуватись також і точного дозування фізичних вправ. Кількість загальноорозвиваючих вправ не повинна перевищувати 4-5, повторюється кожна 5-6 разів. Темп проведення вправ залежить від підготовленості дітей кожної конкретної групи. Ріст і розвиток кісток в значній мірі пов'язані з роботою м'язів. М'язовий тонус (пружність) у дитини ще недостатній. При розвитку м'язів виділяють кілька вузлових вікових періодів. Один із них у 3-4 роки. В цей період діаметр м'язів збільшується у 2-2,5 рази, проходить диференціація м'язових волокон. Будова м'язів характерна для дітей 4 року, зберігається без суттєвих змін до 6-річного віку. Мускулатура у відношенні до загальної маси тіла і м'язова сила у дитини 3-4 років не достатньо розвинута. Так, кистьова динамометрія (права рука) у 4-річних хлопчиків складає всього $4,1 \pm 0,4$ кг, а у дівчаток – $3,8 \pm 0,3$ кг. Велика мускулатура у своєму розвитку має перевагу над малою. Тому дітям легше даються рухи всією рукою (прокотити м'яч, машинку тощо). Але поступово в будівельних дидактичних іграх, в ізодіяльності удосконалюються рухи кінцівкою, пальцями. Діти засвоюють складання башт, кубиків, пірамідок тощо.

Вправи в підніманні рук угору, в сторони, нахили, покачування, повороти, присідання виховують навичку володіння тілом. Але для пра-

вильного впливу на ту чи іншу групу м'язів необхідні певні вихідні положення. У цьому віці діти спроможні сприйняти поставлене перед ними завдання – стати, ноги на ширині плечей. Вихователь виконує вправу разом з дітьми, показуючи і пояснюючи її. Нахили і присідання педагог виконує 2-3 рази, чим задає темп виконання вправи. Далі діти виконують самостійно, прислуховуючись до вказівок вихователя по ходу руху.

Особливості будови дихальних шляхів у дітей дошкільного віку (вузькі просвіти трахеї, бронхів, ніжна слизова оболонка) створюють умови до запальних захворювань органів дихання. Ріст легень з віком проходить за рахунок збільшення кількості альвеол і їх об'єму, що дуже важливо для процесів газообміну. Життєва ємність легень в середньому дорівнює 800-1100 мл. У ранньому віці головним дихальним м'язом є діафрагма, а тому в більшості з них переважно черевний тип дихання. 3-4-річна дитина не може свідомо регулювати дихання, узгоджуючи його з рухом. Важливо привчити дітей дихати носом природно й без затримки. При виконанні вправ звертати увагу на момент видиху, а не вдиху. Якщо під часу бігу чи стрибків діти починають дихати через рот, то це вже сигнал до того, щоб знизити дозування виконуваних завдань. Вправи з бігу не повинні перевищувати 15-20 с (з повторенням). Для малечі дуже корисні вправи, які потребують посиленого видиху: ігри з пір'їнками, легкими паперовими виробами. Приміщення, де знаходяться діти, необхідно провітрювати приблизно 5-6 разів на день (кожного разу по 10-15 хв.). Температура повітря у груповому приміщенні повинна бути + 18-20° (влітку) і + 20-22° (взимку). Відносна вологість – 40-60 %. Для контролю за зміною температури повітря термометр у приміщенні підвішують на рівні зросту дитини.

Для дітей 3-4 років бажано створити певну систему мір загартовування. Загартовування повітрям включає перебування дітей у приміщенні з нормальним температурним режимом у двощаровому одязі з оголеними руками і ногами. У приміщенні проводяться також повітряні ванни тривалістю приблизно до 5 хв. під час ранкової гімнастики і після денного сну. Серед мір загартовування водою, окрім умивання обличчя, шиї і рук до ліктя прохолодною водою, найбільш зручне й ефективне контрастне обливання ніг. Влітку, якщо немає умов для повного обливання, його проводять перед обідом, а взимку після денного сну, в міру пробудження дітей. Обливають ступні і 2/3 гомілки поперемінно водою контрастних температур. Починають обливання завжди з теплої води (+35°). Далі схема обливання диференціюється: I група (здорові діти): вода + 35°, 18°, 35°, 18° (закінчується обливання холодною водою). II

група (незагартовані, часто хворіють): + 35°, 25°, 35° (закінчується обливання теплою водою). Час впливу прохолодної води – 3–4 с, а теплої 5–6 с. Витрачання води на одне обливання 1/2 л. Посуд з водою тримають близько (на відстані 4–5 см від ніг дитини). Показником позитивного впливу водних процедур загартовування є реакція шкіри. Якщо з початку охолодження вона на деякий час блідне, а потім червоніє, то це свідчить про позитивний ефект. Діяльність фізіологічних терморегуляторних механізмів відповідає ситуації. Якщо реакція шкіри виражена слабо, помітні поблідіння і почервоніння шкіри відсутні, то це означає недостатність впливу. Необхідно трохи знизити температуру води чи збільшити тривалість процедури. Різке поблідіння шкіри, синюшність, відчуття сильного ознобу, тремтіння свідчать про несприятливий ефект, вони сигналізують про переохолодження. Треба чи підвищити температуру води, чи скоротити тривалість процедури, чи те й інше разом.

Температура шкіри людини на різних ділянках тіла різна. Найбільш висока температура відмічена на шкірі шиї, а найнижча – на шкірі пальців рук. Топографія температури шкіри у людини має важливе пристосувальне значення. Суть її у тому, що вона забезпечує мінімізацію різниці між температурою шкіри і температурою оточуючого середовища; на закритих одягом ділянках шкіри температура вища ніж на звичайно відкритих. У дітей топографія температури шкіри виражена слабше і проявляється з віком. Цей процес може бути прискорений при умові науково обґрунтованого загартовування дітей [1].

Про реакцію організму на навантаження, особливо на фізичне, судять за зовнішніми ознаками стомлення: неуважність, загальна слабкість, задишка, бліде чи почервоніле обличчя, порушення координації рухів. Для більш об'єктивного і точного визначення фізичного навантаження підраховують пульс дитини під час занять і визначають моторну й загальну щільність заняття. При цьому слід враховувати деякі зміни фізіологічних показників під впливом різних умов. Так, напруженість фізіологічних функцій спостерігається у дітей, які відвідують дитячий садок у кінці тижня. І, навпаки, частота пульсу і дихання трохи зменшується після денного сну. При виконанні фізичних вправ, споживання кисню організмом збільшується. Після підготовчої частини фізкультурного заняття пульс не повинен збільшуватися більше ніж на 15–20 %, а після основної частини на –40 %. Після заняття пульс наближується до вихідного через 1–2 хв. Достатньою, у другій молодшій групі, вважається загальна щільність заняття у межах 60–70 %.

Розвиток вищої нервової діяльності, особливо на ранніх етапах,

у багатьох випадках залежить від морфологічного розвитку кори великих півкуль. У дошкільному віці здійснюється подальше як морфологічне, так і функціональне удосконалення центральної нервової системи. У 3-річної дитини досить розвинута здібність до аналізу, синтезу і диференціації (розрізнювання) подразників оточуючого середовища. У цих процесах значна роль належить безпосередньому сприйняттю і мові, за допомогою якої у дитини узагальнюються отримані враження. Слід наголосити, що у 3-4-річних малюків увага нестійка й вона легко порушується при зміні оточуючих обставин, під впливом виникаючого на ці зміни орієнтованого рефлексу. Якщо під час пояснення вправи до залу зайшов дорослий, діти миттєво відвертаються. Вихователю потрібно вміло переключити увагу дітей на навчальне завдання з мінімальною втратою часу. При проведенні вправ слід враховувати, що рухливі вміння, сформовані у дітей, неміцні й потребують багаторазових повторень, навіть якщо вони за своєю структурою нескладні.

Процеси збудження та гальмування в корі головного мозку легко поширюються. Зовнішньо це виражається в тому, що діти роблять багато зайвих рухів, стають метушливими, багато розмовляють, або, навпаки, замовкають. Стан оптимального збудження часто порушується в сторону підвищення. Все це призводить до легкого стомлення дітей. Зазначимо, що у дітей 3-3,5 років взаємодія сигнальних систем також недосконала. Тому важливо правильно сполучати безпосередні й словесні впливи на дітей. Наприклад, спочатку вихователь 2-3 рази виконує вправу разом з дітьми, пояснюючи її. Потім слідкує, як вони самі справляються з завданням, дає їм вказівки, допомагає. Це привчає дітей до самостійності й формує у них початкові елементи усвідомлення своїх дій. Під час виконання вправ діти не завжди розуміють вказівки вихователя, тому потрібно надати безпосередню допомогу дитині (наприклад, повернути її тулуб, надати руці потрібного положення тощо). Набуті вміння повинні потім реалізовуватися не тільки на фізкультурних заняттях, але й у різноманітній життєво важливій самостійній руховій діяльності дітей.

Висновки.

Таким чином, на заняттях з фізичної культури вирішуються різноманітні завдання: розвиваються фізичні якості, засвоюються певні рухові вміння та удосконалюються складні рухові навички у дітей дошкільного віку.

Вивчення закономірностей розвитку фізичних здібностей дає можливість визначитись в спрямованості системи педагогічних впливів,

його методах та засобах в залежності від віку, статі, індивідуальних відмінностей.

Кожен викладач фізичної культури в дошкільному закладі, враховуючи зібрані і опрацьовані матеріали, може поповнити свої знання, внести певні зміни у зміст та методику проведення занять, поліпшити керування педагогічним процесом, а також вміло керувати діями дітей під час занять.

Перспективи подальших досліджень. Планується проводити більш глибокі дослідження впливу занять фізичними вправами на організм дітей дошкільного, а також шкільного віку. Завданням є розробка оптимальної методики навчання фізичним вправам даного контингенту досліджуваних не тільки в навчальних закладах але й поза ними.

Література

1. Абрамовский И.Н. Весоростовые индексы // Всесоюзная научная конференция по проблемам олимпийского спорта. – Челябинск, 23-26 мая 1991. – М., 1991. – 72 с.
2. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Фізичне виховання дітей у дошкільному закладі. – К, 2001. – 216 с.
3. Носко Н.А. Педагогические основы обучения молодежи и взрослых движениям со сложной биомеханической структурой. – К.: Наук. світ, 2000. – 336 с.

Надійшла до редакції 29.01.2004р.

ОЦЕНКА БИОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗРАСТА ШКОЛЬНИЦ

Андреева Е.В., Брайко Н.И.

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. На основе проведенных исследований выявлена взаимосвязь между показателями физического здоровья и биологического возраста девочек среднего школьного возраста.

Ключевые слова: биологический возраст, здоровье, девочки-подростки, программирование, физкультурно-оздоровительные занятия.

Анотація. Андреева Є.В., Брайко Н.І. Оцінка біологічного віку школьниць. На основі проведених досліджень виявлено взаємозв'язок між показниками фізичного здоров'я та біологічного віку дівчат середнього шкільного віку.

Ключові слова: біологічний вік, здоров'я, дівчата-підлітки, програмування, фізкультурно-оздоровчі заняття.

Annotation. Andreeva O.V., Brajko N.I. Evaluation of biological age of girl-teenagers. The correlation between the indices of health and values of biological age was revealed for girl-teenagers.

Keywords: health, teen-age girls, programming, physical fitness.

Постановка проблемы. При выборе управляющего влияния и составлении физкультурно-оздоровительных программ необходимо учитывать особенности использования средств, методов и форм организации занятий в разные возрастные периоды, связанные с закономерностями развития в онтогенезе и индивидуальными характеристиками организма детей, которые могут варьировать в диапазоне одного возрастного периода и зависеть от наследственных факторов, условий окружающей среды, в которой воспитывается ребенок, типологических свойств нервной системы, уровня его функционального состояния, а также влиять на биологический возраст, который не всегда совпадает с паспортным.

Анализ последних исследований и публикаций. Многочисленные публикации по данной проблеме либо противоречивы, либо затрагивают частные аспекты [4,5]. Причем оценка их результатов носит фрагментарный характер, а многие вопросы изучены недостаточно. Так, наряду с многочисленными данными о воздействии физических упражнений на организм занимающихся, недостаточно разработаны аспекты регламентации двигательной активности в зависимости от биологического возраста занимающихся [1,3]. И, что весьма существенно, в литературе практически отсутствует информация о взаимосвязи этих параметров с показателями заболеваемости [2]. Эти данные имеют большое значение для практики физкультурно-оздоровительной работы и физического воспитания, поскольку эффективность занятий зависит от того,

насколько адекватна биологическим возможностям организма, предъявляемая ему система физкультурно-оздоровительных и тренировочных занятий.

Исследования проводились на основании Сводного плана научно-исследовательской работы в сфере физической культуры и спорта на 2001-2005 гг. 2.1.11. «Усовершенствование системы государственных тестов и нормативов физической подготовленности школьников и учащейся молодежи».

Цель – определить взаимосвязь между показателями биологического возраста и уровнем здоровья школьников 12-13 лет

Методы и организация исследования. В работе использовались следующие методы исследования: анализ и обобщение литературных источников, антропометрические методы, определение уровня физического здоровья, оценки биологического возраста, методы математической статистики. В исследованиях приняли участие 205 девочек 6-7 классов общеобразовательных школ г. Киева, не занимающихся спортом.

Результаты исследования. Данные возрастной анатомии и физиологии показывают, что дети одного возраста и пола не составляют однородной группы. Процессу биологического развития присуща гетерохронность, крайние степени, которой проявляются или в ускорении, или в его замедлении относительно средних значений, характерных для определенного возраста. Гетерохронность развития проявляется в значительной вариабельности размеров тела, показателей физических способностей, что наиболее выражено у школьников средних классов. Вопрос о соотношении между календарным и биологическим возрастом учащихся имеет большое значение для практики физкультурно-оздоровительной работы и физического воспитания, поскольку эффективность занятий зависит от того, насколько адекватна биологическим возможностям организма, предъявляемая ему система физкультурно-оздоровительных и тренировочных занятий. Неадекватность применяемых средств и методов фактическому уровню развития детей может иметь для них отрицательные последствия – уменьшаются возможности оздоровительного влияния занятий физическими упражнениями. Поскольку выявление этого несоответствия и дифференцированный подход к таким детям в процессе обучения и воспитания может значительно повысить эффективность педагогических и оздоровительных мероприятий, нами были проведены исследования по определению биологического возраста школьников 12-13 лет.

Определение биологического возраста в совокупности с показателями физического развития позволило более точно оценить уровень

функциональных возможностей основных систем растущего организма, и в какой-то мере – уровень его здоровья.

Степень биологического развития девочек-подростков определяли согласно разработанной нами модифицированной методики оценки [1,2], которая включала оценку физического развития, расчет индекса гетерохронности, половую формулу.

Среди исследуемых школьниц выявлено, что у 48% – биологический возраст соответствует среднему, у 19% – опережает средний и у 33% – отстает (рис. 1).

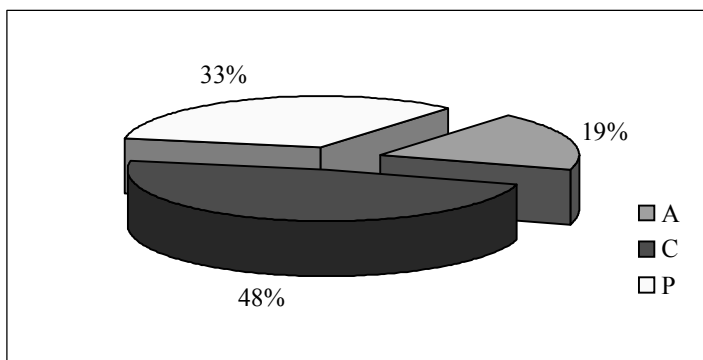

Рис. 1. Распределение исследуемых школьниц 12-13 лет по степени биологического развития.

Уровень полового созревания исследуемых девочек-подростков характеризуется следующими показателями. Степень развития грудной железы у 67% девочек-подростков соответствует средневозрастному развитию, т.е. околососковый кружок возвышается над кожей груди, образуя конусовидное возвышение на ограниченном участке; у 27% исследуемых школьниц – грудь имеет форму уплощенного полушария, околососковый кружок пигментирован слабо, начинающееся формирование соска и 6% – имеет маленький слабопигментированный околососковый кружок, сосок едва возвышается.

Хотя, согласно литературным данным возраст начала менархе 11-13,5 лет [3,4], среди исследуемых школьниц 12-13 лет только 4% имеют менструальный цикл. Возможно позднее начало менархе связано с плохими социальными условиями жизни девочек-подростков и недостаточным питанием, о чем свидетельствуют результаты анкетного опроса. Полученные данные, однако, не выходят за верхнюю границу нормы, поскольку установлено, что в норме возможно наступление менархе к 15 годам. Школьницы с наступившим менархе были выделены нами в

отдельную группу исследуемых, с целью индивидуальной оценки уровня физической подготовленности, которая проводилась во вторую фазу менструального цикла.

Отмечено, что степень оволосения в подмышечной впадине у большинства исследуемых школьниц (77%) соответствует средневозрастным стандартам – хорошо выраженный волосяной покров, волосы более длинные, но еще не занимают всей подмышечной впадин

Половая формула учитывала также степень оволосения лобка. Среди исследуемых девочек-подростков 56% имеет хорошо выраженный волосяной покров, волосы более длинные, но еще не занимают всей поверхности лобка. 37% школьниц имеют единичные короткие волосы на лобке, что согласно данным А.М.Нагорной [5] также не выходит за границы средневозрастной нормы. И только 7% имеет степень оволосения лобка равную третьей стадии развития.

Проведенные исследования темпов биологического развития и уровня физического здоровья позволили определить соотношение этих показателей. Полученные нами результаты подтвердили данные о зависимости соответствующего уровня биологического развития и зрелости других систем организма детей и подростков. Так, соотношение уровней физического здоровья и биологического возраста исследуемого контингента показало (рис.2), что школьницы-ретарданты имеют более высокий уровень физического здоровья, чем девочки-акселераты.

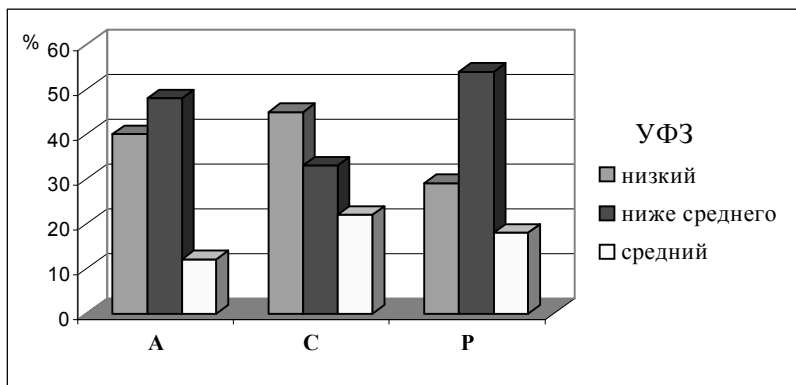

Рис.2. Процентное соотношение уровней физического здоровья и биологического возраста девочек-подростков: Условные обозначения: УФЗ – уровень физического здоровья, Р – ретардант; С – биологический возраст соответствует хронологическому; А – акселерат.

Среди школьниц с низким и ниже среднего уровнем физического

здоровья преобладают девочки, чей биологический возраст опережает паспортный (88%). Высокий уровень биологического развития не всегда согласуется с функциональными возможностями кардиореспираторной системы, не всегда сопровождается более эффективными реакциями кровообращения на нагрузку, в большинстве случаев не соответствует стабильному уровню здоровья.

Ускоренное соматическое созревание является также провоцирующим фактором заболеваемости. Расстройства здоровья у школьников, связанные с ускоренным или замедленным биологическим развитием, как правило, имеют функциональную природу и относятся к характерным для 2-й группы здоровья.

Школьницы со средними показателями биологического развития менее других подвержены заболеваемости. Об этом свидетельствует количество пропущенных по болезни дней в учебном году.

Выводы.

1. Различия между паспортным и биологическим возрастом может достигать в подростковом периоде до 4-5 лет, что вызывает необходимость дифференцировать методику проведения занятий по физическому воспитанию, подбирать средства и методы адекватные биологическому развитию, а не календарному возрасту детей.

2. Критерием биологического возраста могут быть морфологические показатели, диагностическая ценность которых меняется в зависимости от этапов постнатального онтогенеза.

3. Соотношение уровней физического здоровья и биологического возраста исследуемого контингента показало, что школьницы-ретарданты имеют более высокий уровень физического здоровья, чем девочки-акселераты.

Перспективы дальнейших исследований. Полученные результаты вызывают необходимость программирования физкультурно-оздоровительных занятий с учетом уровня физического развития для предупреждения функциональных расстройств у подростков. С другой стороны, требует дальнейших исследований вопрос о взаимосвязи уровня физического здоровья и биологического возраста в другие возрастные периоды

Литература

1. Ареф'єв В.Г., Андрєєва О.В., Круцевич Т.Ю. Сучасна методика оцінювання біологічного віку дівчат-підлітків. - //Фізична культура в школі. – 2000. - №1. – С.17-20.
2. Андрєєва О.В. Морфо-функціональний та руховий статус дівчат середнього шкільного віку // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: Олімпійська література, 2000. – №1. – С.71-76.
3. Круцевич Т.Ю. Методи дослідження індивідуального здоров'я дітей і подрост-

ков в процессе физического воспитания. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 232с.

4. Литвинов В.Н. Аэробная продуктивность, физическая подготовленность, биологический и функциональный возраст индивидуума как показатели уровня его здоровья / Зб. наук. матеріалів міжнар. симпозиуму «Фізична підготовленість та здоров'я населення». Одеса. 1998. -С.107-111.
5. Нагорная А.М., Хижняк Н.М., Оснач А.В. Оценки физического развития детей отдельных регионов Украины в возрасте от 1 до 14 лет. – К.: Лыбидь, 1991. – С.1-56.

Поступила в редакцию 27.01.2004г.

СВЯЗЬ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДВИГАТЕЛЬНОЙ ФУНКЦИИ СО СПЕЦИАЛЬНОЙ РАБОТОСПОСОБНОСТЬЮ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛИЗАЦИИ «ФУТБОЛ»

Бондарев Д.В.

Севастопольский национальный технический университет

Аннотация. В статье дается количественная оценка влияния уровня проявления специальной физической работоспособности на показатели двигательной функции студентов специализации футбол, оцениваемой с помощью гостестов.

Ключевые слова: специальная работоспособность футболистов, студенты, тестирование.

Анотація. Бондарев Д.В. Зв'язок показників рухової функції зі спеціальною фізичною працездатністю студентів спеціалізації футбол. У статті дається кількісна характеристика впливу рівня проявлення спеціальної фізичної працездатності на показники рухової функції студентів спеціалізації футбол, котра визначається за допомогою державних тестів.

Ключові слова: спеціальна працездатність футболістів, студенти, тестування.

Annotation. Bondarev D.V. The connection between indexes of the motor function and special physical fitness of the students footballers. This paper gives the quantitative assessment of the influence of the special physical fitness level on footballers motor function indexes which are estimated with the help of state tests.

Key words: special physical fitness of football players, students, testing.

Постановка проблемы. При построении рационального учебно-тренировочного процесса по физвоспитанию в вузе со студентами специализации «футбол» необходимо знать и учитывать показатели состояния двигательных качеств и связь этих показателей со специальной работоспособностью и морфо-функциональными данными. Результаты показателей двигательных возможностей студентов могут иметь различные взаимосвязи с уровнем проявления специальной работоспособности. Учитывая то, что студенты Севастопольского национального технического университета занимаются физвоспитанием по принципу специализации и одной из них является футбол, необходимо дать количественную оценку влияния уровня проявления специальной физической

кой работоспособности на показатели двигательной функции студентов, оцениваемой с помощью государственных тестов.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализ научной и методической литературы показывает, что вопрос специальной физической подготовки футболистов разработан на примере игры высококвалифицированных игроков или рассматривается при подготовке спортивного резерва и команд ДЮСШ [1, 2, 4, 5, 6, 7 и др.]. Вопросы, касающиеся подготовки студентов специализации «футбол», не освещены должным образом, хотя очевидно, что в силу различных морфо-функциональных, психологических, физических, технических возможностей они будут значительно отличаться от показателей высококвалифицированных игроков. Задачи учебно-тренировочных занятий со студентами также отличаются от задач, решаемых со спортсменами в ДЮСШ. Таким образом, актуальным является вопрос определения связи показателей двигательной функции со специальной работоспособностью студентов специализации «футбол». Специалисты по футболу рекомендуют использовать для контроля специальной физической работоспособности футболистов, различной квалификации, полевой тест «челночный бег 7х50 м» где в качестве критерия оценки специальной работоспособности используется время пробегания данной дистанции и время восстановления ЧСС (адаптация организма к интенсивной нагрузке). Различные модификации данного теста (7х50м, 5х30м, 7х60м) применяются в тестировании как юных футболистов [12], так и спортсменов других возрастных групп [8, 9, 10, 12]. На основании этих данных мы использовали для контроля специальной физической работоспособности студентов тест «челночный бег 7х50м».

Работа выполнена по плану НИР Севастопольского национального технического университета.

Цель работы. Учитывая высокую информативность теста «челночный бег 7х50 м», разработанного для контроля специальной выносливости футболистов [7, 8, 9, 11], нами была поставлена задача изучения возможности его использования при оценке специальной физической работоспособности студентов специализации футбол.

Результаты исследования. В исследовании принимало участие 86 студентов специализации футбол Севастопольского национального технического университета. Тестирование проводилось два раза за учебный год, в конце каждого семестра. Также было проведено исходное тестирование. Изменялись показатели в двигательных тестах предусмотренных базовой программой по физвоспитанию в вузе [3], показатели, характеризующие общую работоспособность организма PWC₁₇₀

росто-весовые показатели и связь этих показателей с тестом, характеризующим специальную работоспособность футболистов «челночный бег 7х50 м». Полученные данные обрабатывались на ЭВМ по специально составленной программе с помощью пакета статистических функций, встроенных в систему MATLAB [10]. Эти данные представлены в таблице 1.

Таблица 1

Связь показателей в двигательных тестах со специальной работоспособностью

Факторы	Показатели	Коэффициент корреляции
Морфо-функциональные показатели	PWC ₁₇₀	<u>0,611</u>
	Росто-весовой индекс Quitlet	<u>0,652</u>
	Индекс Скибински	<u>0,682</u>
Взрывная сила	Прыжок в длину с места.	<u>0,475</u>
	Тройной прыжок	<u>0,502</u>
	Прыжок вверх	0,422
	Метание мяча двумя руками из-за головы	0,304
Сила	Подтягивание на перекладине	<u>0,406</u>
	Сгибание и разгибание рук в упоре на брусьях	<u>0,344</u>
	Подъем туловища из положения лежа за 1 мин.	<u>0,508</u>
	Поднимание ног в висе на перекладине	<u>0,527</u>
Гибкость	Тест на гибкость	0,364
Ловкость	Челночный бег 4х9 м.	<u>0,622</u>
Быстрота	Бег на 100м.	<u>0,675</u>
	Бег на 30м.	<u>0,523</u>
Выносливость	Бег на 1000м	<u>0,564</u>
	Бег на 3000м.	<u>0,628</u>

Примечание: подчеркнутые значения коэффициента корреляции значимы при $p < 0,05$

Из таблицы 1 видно, что показатели в двигательных тестах ха-

рактируются различным уровнем взаимосвязи со специальной работоспособностью. Наиболее тесно со специальной работоспособностью связаны морфо-функциональные показатели (индекс Quitlet, PWC₁₇₀, индекс Скибински), и показатели выносливости (бег на 1000 и 3000 метров). Показатели коэффициента корреляции от 0,522 до 0,628. В то время как показатели силового фактора имеют более низкую взаимосвязь. Показатели коэффициента корреляции от 0,304 до 0,502. На основании приведенных данных можно сделать вывод, что студенты, имеющие более высокий уровень в физическом и функциональном развитии, имеют преимущество в проявлении качеств специальной работоспособности.

После второго года обучения на этой же группе студентов было проведено повторное исследование с выявлением следующих характерных закономерностей (таблица 2).

Таблица 2

Связь показателей в двигательных тестах со специальной работоспособностью

Факторы	Показатели	Коэффициент корреляции
Морфо-функциональные показатели	PWC ₁₇₀	<u>0,71</u>
	Росто-весовой индекс Quitlet	<u>0,495</u>
	Индекс Скибински	<u>0,692</u>
Взрывная сила	Прыжок в длину с места.	0,371
	Тройной прыжок	<u>0,489</u>
	Прыжок вверх	0,387
	Метание мяча двумя руками из-за головы	0,371
Сила	Подтягивание на перекладине	<u>0,486</u>
	Сгибание и разгибание рук в упоре на брусьях	<u>0,422</u>
	Подъем туловища из положения лежа за 1 мин.	0,526
	Поднимание ног в висе на перекладине	<u>0,512</u>
Гибкость	Тест на гибкость	0,436
Ловкость	Челночный бег 4х9 м.	<u>0,673</u>
Быстрота	Бег на 100м.	<u>0,654</u>
	Бег на 30м.	<u>0,571</u>
Выносливость	Бег на 1000м	<u>0,632</u>
	Бег на 3000м.	<u>0,768</u>

Примечание: подчеркнутые значения коэффициента корреляции значимы при $p < 0,05$

Морфо-функциональные показатели (индекс Quitlet, PWC_{170} , индекс Скибински) по-прежнему довольно тесно связаны с проявлением уровня специальной работоспособности. Однако в общей структуре факторов в этом случае преобладают функциональные показатели (PWC_{170} и индекс Скибински) и показатели выносливости, в то время как связь роста-весового индекса стала меньшей. Также возросла, хотя и незначительно, взаимосвязь специальной работоспособности с уровнем силовых способностей. Коэффициент корреляции 0,371 - 0,526.

На основании вышеизложенных данных, можно сделать следующие **выводы**: повышение в уровне специальной физической работоспособности, характерной для футболистов, положительно влияет (достоверно с $p < 0,05$ при критическом значении коэффициента корреляции 0,299) на показатели государственных тестов и общей работоспособности (PWC_{170}). Причем, если на начальном этапе обучения на уровень специальной работоспособности оказывал влияние в основном рост-весовой индекс, то при повторном тестировании показатели, характеризующие аэробные и функциональные способности организма, имели большую связь с проявлением специальной работоспособности. Полученные нами данные согласуются с данными других специалистов, в которых показано, что результат теста в «челночном беге 7x50 метров» во многом обеспечивается производительностью кислородного пути энергообеспечения мышечной деятельности, а также зависит и от скоростных возможностей организма.[7, 11]. Таким образом, результат в тесте «челночный бег 7x50 метров» может служить критерием оценки специальной работоспособности студентов специализации футбол, поскольку эффективность его линейно зависима от основных тестов применяемых в учебной программе по физвоспитанию в вузе. Добиваясь роста в специальной физической подготовленности студентов, посредством специализированных занятий футболом, мы соответственно улучшаем показатели в контрольных государственных тестах. Эти результаты достоверно улучшились после первого года занятий [6]. Полученные нами результаты могут быть использованы в учебно-тренировочном процессе студентов.

Дальнейшие исследования предполагается направить на изучение других проблем двигательной функции и специальной работоспособности студентов специализации «футбол».

Литература

1. Арестов Ю.М., Годик М.А. Подготовка футболистов высших разрядов: Учебн. пос.-М.:Фис.-1980.-213с.
2. Базилевич О.П., Зеленцов А.М. Моделирование тренировочных занятий футболистов // Управление процессами восстановления в спортивной тренировке. – К.:

Изд-во КГИФК.- 1973.- С. 101-108.

3. Базова навчальна програма з фізичного виховання для вищих закладів освіти України III і IV рівнів акредитації.-К.: Освіта, 1998.-35с.
4. Бутов С.Е. Соотношение средств общей физической подготовки в направленном воспитании физических способностей у юных футболистов на этапе начальной спортивной специализации: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04.- К., 1989.- 185 с.
5. Діму Донатос. Динаміка структури загальної та спеціальної фізичної підготовленості футболістів 14- 15 років у річному циклі тренування: Автореф. дис... канд. пед. наук: 24.00.01 / Український держ. ун-т фізичного виховання і спорту. — К., 1998. — 16с.
6. Бондарев Д. Динаміка рівня фізичної підготовленості студентів спеціалізації «Футбол» під впливом ігрових вправ // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Збірник наукових праць. Ч.1.- Редакційно - видавничий центр Міжнародного університету «РЕГ» імені академіка Степана Дем'янчука, 2003. - с. 131 - 135.
7. Иорданская Ф.А., Кузьмина В.Н., Муравьева Л.Ф. и др. Медико-биологический контроль работоспособности юных футболистов// Футбол: Ежегодник. М., 1986, с. 57-59.
8. Максименко И.Г. Исследование показателей структуры физической и технической подготовленности футболистов различной квалификации на протяжении годового цикла тренировки // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту:Зб.наук.пр.під ред Єрмакова С.С.- Харьков: ХХПИ, 2002.- №10.- с.54-59.
9. Максименко И.Г. Планирование и контроль тренировочного процесса в спортивных играх. - Луганск: Знание, 2000. - 276 с.
10. Потемкин В.Г. Система МАТЛАВ. Справочное пособие. - М.: ДИАЛОГ-МИФИ,1997.-350с.
11. Тюленьков С. Методика этапного контроля физической работоспособности футболистов // Теор. и практика физ.культ. №11 -2001 стр.45-47.
12. Футбол. Программа для спортивных школ. М.: 1977. - 68 с.

Поступила в редакцию 28.01.2004г.

АНАЛИЗ И ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАЩИТНЫХ ДЕЙСТВИЙ В ИГРЕ ВОЛЕЙБОЛ

Евтушенко Л.М., Маслов В.Н., Паткевич А.В., Назаров Я.С.

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. С целью совершенствования и повышения защитных действий квалифицированных волейболистов был проведен анализ литературы и педагогические наблюдения за их соревновательной деятельностью.

Ключевые слова: эффективность защитных действий, квалифицированные волейболисты, техника защиты, эффективность технических приёмов.

Анотація. Євтушенко Л.М., Маслов В.Н., Паткевич А.В., Назаров Я.С. Аналіз та шляхи підвищення ефективності захисних дій в грі волейбол. З метою удосконалення та підвищення захисних дій кваліфікованих волейболістів був проведений аналіз літератури та педагогічні спостереження за їх змагальною діяльністю.

Ключові слова: ефективність захисних дій, кваліфіковані волейболісти, техніка захисту, ефективність технічних прийомів.

Annotation. Evtushenko L.M. Maslov V.N., Patkevich A.V., Nazarov J.S. Special training and its influence on the capacity of competitive activities of qualified volleyball players. There have been taken place some special studies of high-level athletes, masters of sports, candidates to masters of sports and first-class athletes with the object of defining the influence of special training of high-level volleyball players on their competitive activities.

Key words. special training, intension, special training program, speed-power training, innovations to rules of the game.

Постановка проблемы. Решение проблемы повышения эффективности защитных действий в волейболе требует дальнейшего совершенствования учебно-тренировочного процесса с целью подготовки универсальных игроков высокой квалификации, умеющих в равной степени выполнять имеющиеся в арсенале волейболиста приёмы, как при нападающих, так и защитных действиях. Вместе с тем следует отметить, что в защитных действиях в современном волейболе имеются существенные недочёты.

Приём мяча – технический элемент защиты, позволяющий оттавить мяч в игре после нападающих действий соперника /Алексеев Е.В./ . При выполнении защитных действий происходит большое количество ошибок, о чём свидетельствуют приведённые в табл. 1. данные.

Следовательно, при подготовке волейбольных команд необходимо уделять серьёзное внимание выполнению защитных действий, так как количество ошибок при страховке и приёме мяча после нападающих ударов составляют 38 % /Гедминене Д.А./.

Таблица 1
*Соотношение ошибок при выполнении приёмов игры
в волейбол /Маслов В.Н./.*

Приём игры	Количество ошибок	%
Подача мяча	12	11,1
Приём подачи	20	18,5
Нападающий удар	12	11,1
Блокирование	15	13,8
Страховка	20	18,5
Защитные действия	21	19,5
Прочие	8	7,6
Всего	108	100

Анализ последних исследований и публикаций. Большой вклад в теоретическое изучение причин нарушения относительного рав-

новесия между защитными и нападающими действиями внесли В.А. Осколкова, М.С. Сунгуров, Ю.Д. Железняк. Целый ряд работ посвящён исследованию методов и средств повышения нападающего потенциала /Беляев А.В., Паткин В. и др./игру волейбол следует рассматривать как единое целое и решать вопросы подготовки волейболистов путём комплексного подхода, не умаляя при этом значения ни одного из компонентов подготовки. Решение любой проблемы в этой области невозможно без всестороннего изучения и анализа учебно-педагогической, физиологической, психологической сторон подготовки квалифицированных волейболистов.

В овладении приёмов игры в защите можно выделить два направления: сокращение латентного времени и совершенствование двигательной структуры действия – техники выполнения приёма /Келлер В.С./. Поэтому у волейболистов в процессе учебно-тренировочной работы должен создаваться определённый запас прочности в выполнении технических приёмов: нападающего удара – в 2 – 3 раза, подачи – в 8 – 10 раз, приёма нападающих ударов – в 6 – 8 раз, передачи – в 7 – 10 раз, блокирования – в 2 – 3 раза /Фидлер М./.

В целом под техникой игры в спорте понимают систему рациональных действий, направленных на достижение высоких спортивных показателей.

В волейболе техника игры рассматривается как комплекс специальных приёмов и способов, необходимых волейболисту для успешного участия в игре /Айрияц А.Г./. В условиях игровых ситуаций игроки выполняют разнообразные действия в обороне и нападении /Келлер В.С./. Так, только в волейболе существует 17 основных приёмов игры и множество способов их выполнения /Железняк Ю.Д./. В других видах спорта насчитывается большое количество специализированных действий: в футболе – 640; в вольной борьбе – более 200, классической – около 100 /Лисенчук Г.А., Матвеев С.Ф., Бойко В.Ф./При ведении ближнего боя боксёры применяют более 170 способов нанесения одиночных ударов и 30 приёмов вхождения в ближний бой в момент атаки противника /Келлер В.С./ Большой набор технических средств в игре волейбол при выполнении приёма мяча после нападающих ударов обуславливается применением различных направлений в совершенствовании защитных действий. Представители одного из направлений считают, что спортсмену достаточно овладеть ограниченным кругом приёмов игры, так как все приёмы изучить невозможно, да и нет в этом необходимости /Донской Д.Д./. Соревнования необходимо вести по заранее известным тактическим схемам /Амалин М.Е., Ивахин Е.И., Хомутов Н.И./.

Обучение узкому кругу двигательных навыков ведения состязаний, использование только заранее выработанных, преднамеренных ситуаций в условиях спортивной игры весьма прагматично /Железняк Ю.Д., Келлер В.С./.

Результаты многочисленных исследований свидетельствуют о целесообразности овладения возможно большим количеством разнообразнейших технических средств и способов, необходимости развивать способности и навыки действовать в конкретных соревновательных ситуациях, которые в данный момент наиболее приемлемы и эффективны /Айриянц А.Г., Дьячков В.М., Пименов М.П./.

Анализируя действия высококвалифицированных спортсменов, можно сделать вывод, что несколькими, даже заученными в совершенстве действиями нельзя достичь высоких результатов в спорте /Демчишин А.П., Железняк Ю.Д./.

Другое дело, когда имеется несколько излюбленных действий /Келлер В.С./ или комплекс приёмов, которыми приходится пользоваться в игре чаще /Гришко Н.Т., Клещёв Ю.Н., Годик М./.

При изучении отдельных приёмов игры используют линейный и фронтальный методы. Суть линейного метода состоит в том, что к овладению последующего приёма приступают после относительно твёрдого освоения предыдущего. При фронтальном методе отдельные приёмы изучаются одновременно /Клещёв Ю.Н., Фурманов А.Г./.

Кроме того, используются методы: целостного обучения; расчленённый; повторный; усложнения и затруднения заданий; выполнения упражнений с сопротивлением; сопряжённый; соревновательный /Айриянц А.Г., Портных Ю.И./.

Применяются также управление, распоряжение, световое и звуковое лидирование, зрительные и звуковые сигналы, зрительные ориентиры: методы срочной информации; круговая тренировка /Чехов О.С./; методы наглядности; выполнение приёмов игры на фоне утомления организма; игровой метод; анализ выполненных движений; специальные задания по технике в учебной игре /Айриянц А.Г., Железняк Ю.Д./.

Процесс технической подготовки проходит четыре этапа:

- ознакомление с разучиваемым приёмом;
- изучение приёма в упрощённых условиях;
- изучение приёма в усложнённых условиях;
- закрепление приёма в учебно-тренировочной игре /Портных Ю.И., Чехов О.С., Чумаков П.А./.

Работа выполнена согласно плана НИР Национального университета физического воспитания и спорта Украины.

Цель исследований. Изучение специальной литературы по волейболу с акцентом на тенденцию развития в игре защитных действий,

с учётом последних изменений в правилах игры.

Результаты исследований. Большой процент не принятых мячей из всего количества атак, проведенным нападающим ударом, отмечают в своих работах: А.В. Ивойлов – 54,5 %; Л.И. Гурович – 40,75 %; Б.С. Пилипчук, А.П. Демчишин – 37,7 %; М Фидлер – 42 % .

Различают следующие виды приёма мяча после нападающих ударов: приём мяча двумя руками снизу – около 28 %; приём мяча двумя руками снизу в падении – около 20%; приём мяча одной рукой снизу – около 10 %; приём мяча одной рукой снизу в падении – около 27,5 % от общего количества.

Верхнюю передачу применяют лишь как средство защиты игровой площадки /Фидлер М., Чехов О.С. и др./. Существует шесть способов передачи мяча, включая передачи мяча одной и двумя руками с перекатом на грудь, падением на руки.

Ю.Д. Железняк в своих исследованиях определил объём и эффективность используемых технических приёмов в соревнованиях волейболистов высокой квалификации (табл. 2.).

Ещё в 1961 г. в результате исследований Л.И. Гурович было установлено, время выхода к мячу различными способами: нижняя передача с приземлением на руки и перекатом на грудь – 0,49 с.; нижняя передача с резким выпадом – 0,51 с.; верхняя передача с падением и перекатом на спину – 0,58 с.; верхняя передача в низкой стойке – 0,61 с. Так как более быстрыми при выполнении являются нижние передачи одной и двумя руками в выпадах и падении с приземлением на руки, их можно рекомендовать при доставании далёких и быстро летящих мячей.

Таблица 2

Объём и эффективность технических приёмов в соревнованиях квалифицированных волейболистов /Ю.Д. Железняк/

Приём игры	Количество выполненных приёмов (всего)	в %	Проиграно	в %
Верхняя передача	786	43,2	13	1,7
Приём сверху	39	2,1	1	2,6
Приём снизу	929	50,8	84	9,0
Приём сверху с падением	2	0,1	1	50,0
Приём снизу с падением	71	3,8	46	64,8

Несмотря на то, что очень много противников приёма мяча двумя руками снизу, а также авторов, которые говорят о «злоупотребле-

нии» приёмом снизу /Алексеев Е.В., Чумаков П.А./, в современном волейболе чётко прослеживается тенденция к приёму мячей после выполненного удара двумя руками снизу, одной рукой снизу; не исключаются, конечно, применение передачи двумя руками сверху при меньшей скорости полёта мяча /Железняк Ю.Д., Носко Н.А. и др./, А.П. Демчишин и Б.С. Пилипчук рекомендуют выполнять приём мяча двумя руками снизу с небольшим отрывом от опоры после движения ногами на месте с отрывом ступней ног от пола на 1 – 2 см. Ряд авторов связывает трудность выполнения приёма мяча после нападающего удара с большой скоростью его полёта: В.В. Медведев – 30 м./с.; Ю.Н. Клещёв, А.Г. Фурманов 18 – 20 м./с. и указывает на зависимость эффективности приёма мяча от скорости и времени полёта мяча.

Ряд авторов, анализируя тенденцию развития волейбола, объясняют причины отставания защитных действий игроков. Хороший защитник думает на несколько шагов вперёд: «Необходима правильная стойка, хорошая координация движений и тогда игрок будет там, где он должен находиться.... Мы повторяем и повторяем, что в защите – главное внимательность, но, к сожалению, об этой элементарной забывают» /Саркисов М.С./.

Отмечается также, что «... основа успешной игры в защите заложена в точном и в своевременном выборе места, умении выбрать определённый способ приёма мяча» /Пименов М.П./.

Выводы. Действия игроков перед осуществлением приёма мяча от нападающего удара условно можно разделить на три фазы /Ивойлов А.В./:

1 фаза – игрок, находясь в исходном положении, ведёт наблюдение за началом развития атаки на стороне команды противника;

2 фаза – игрок продолжает наблюдение, оценивая игровую ситуацию, и в соответствии с этим перемещается;

3 фаза – игрок производит точный выбор места.

Во многих публикациях подчёркивается необходимость творческого подхода игрока к своим действиям. « В спортивных играх, где обстановка не всегда может быть заранее обусловлена, наиболее ценным будет тот игрок, который творчески находит нужный ход игры, а не тот, который механически применяет 2-3 комбинации...» /В.Н. Маслов/.

Дальнейшие исследования предполагается направить на изучение других проблем повышения эффективности защитных действий волейболистов.

Литература.

1. Беляев А.В. Исследование тренировочных и соревновательных нагрузок в волей-

- боле: Автореф. дис. канд. наук. М., 1983. – 20 с.
2. Железняк Ю.Д. К мастерству в волейболе.- М.: ФиС, 1978. – 248с.
 3. Железняк Ю.Д., Шулятьев В.А. Структура соревновательной игровой деятельности как основа построения тренировочного процесса волейболистов. //Теория и практика физической культуры.” 1988. - №6. – С. 34-38.
 4. Маслов В.Н. Педагогические наблюдения в процессе игровой деятельности волейболистов. /Республ. науч.-практ. конф. “Научные основы многолетнего планирования тренировочного процесса и подготовки олимпийского резерва.- Днепропетровск, 1983. – 142 с.
 5. Маслов В.Н., Носко А.В., Паткевич А.В., Милославский М.Б. Влияние уровня специальной подготовленности на эффективности соревновательной деятельности квалифицированных волейболистов. //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, ХДАДМ (XXIII). - 2003. - №2. – С. 48-53.
 6. Матвеев Л.П. Основы спортивной тренировки. – М.: Фи С.1977. – 280 с.
 7. Носко Н.А., Маслов В.Н., Дейкун Н.П. Физиологические закономерности и педагогические основы развития работоспособности спортсменов. //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, ХДАДМ (XXIII). - 2003. - №5. – С. 62-68.

Поступила в редакцию 23.01.2004г.

ОПТИМИЗИРОВАННАЯ МОДЕЛЬ СТРУКТУРЫ И ОРГАНИЗАЦИИ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В КИТАЕ

Ма Цзиньган

Харьковская государственная академия физической культуры

Аннотация. В статье представлены материалы по классификации туризма и его организационно-управленческой структуре, а также принципы развития и задачи туризма.

Ключевые слова: спортивно-оздоровительный туризм, система управления, Китай, федерация туризма.

Анотація. Ма Цзіньган. Оптимізована модель структури й організації спортивно-оздоровчого туризму в Китаї. В статті наведені матеріали з класифікації туризму та його організаційно-керівної структури, а також принципи розвитку та задачі спортивно-оздоровчого туризму.

Ключові слова: спортивно-оздоровчий туризм, система управління, Китай, федерація туризму.

Annotation. Ma Tsin-gang. The optimized model of frame and architecture is sports - improving of tourism in China. The article includes the data on classification of tourism and its organizational and managing structure wele as principles of the development and tasks of the sporting and recreational tourism.

Key words: sporting and recreational, management system, China, tourism federation

Постановка проблемы. Для решения вопросов организации и внедрения спортивно-оздоровительного туризма в Китае необходимо,

используя многолетний опыт по становлению всех видов спортивного туризма в странах Восточной Европы, разработать классификацию и приемлемую организационно-управленческую структуру для целенаправленного развития потенциально значимого вида спорта и активного отдыха, каким является спортивно-оздоровительный туризм.

Работа выполнена по плану НИР Харьковской государственной академии физической культуры.

Анализ последних исследований и публикаций. Спортивно-оздоровительный туризм – самостоятельная социально ориентированная сфера, образ жизни значительной прослойки общества; эффективное средство духовного и физического развития личности; воспитания бережного отношения к природе, взаимовоспитания и взаимоуважения между народами и нациями. Социальный спортивно-оздоровительный туризм, как приоритетная среда государственной поддержки, стал охватывать в странах Восточной Европы все более широкие социально незащищенные слои общества: людей с ограниченными жизненными возможностями, сирот, семей с низкими денежными доходами. Детско-юношеский, молодежный (студенческий), семейный и в целом спортивный туризм рассматривается как социально ориентированное массовое движение граждан.

В мировой практике развития туризма спортивно-оздоровительный туризм представляет собой уникальное общественное явление. Об этом свидетельствует то, что при минимальной поддержке государства, он успешно может существовать в сложных экономических условиях. Этому способствует высокая доступность, в том числе и материальная, спортивного туризма для всех категорий и возрастных групп населения, а также пригодность большей части территории многих стран для туристских мероприятий.

Самодетельный, спортивный, спортивно-оздоровительный туризм за десятки лет прошел долгий и трудный путь развития и становления в бывшем Советском Союзе. Организационная и управленческая системы постоянно совершенствовались. [1,9,11,13,14]

По мнению Абрамова В.В. [2] этапы развития туризма в странах Восточной Европы можно представить следующим образом:

1890-1917 г.г. 1 этап – зарождение отечественного туристского движения;

1917-1936 г.г. 2 этап – становление туристско-экскурсионного дела;

1936-1969 г.г. 3 этап – внедрение новых организационных форм

управления массовым туризмом;

1969-1985 г.г. 4 этап – совершенствование структуры управления туристско-экскурсионной системой;

1985-1991 г.г. 5 этап – период интенсивного развития туризма;

1991-1995 г.г. 6 этап – деструктуризация системы социального туризма;

с 1995 года – по настоящее время 7 этап – переходный период в создании национальной туристской индустрии.

Действующая в настоящее время модель классификации спортивно-оздоровительного туризма в странах Восточной Европы в качестве проекта и с учетом условий страны может быть принята за основу в Китае. (рис. 1)

Цель статьи. На основании анализа развития и совершенствования системы управления туризмом в странах Восточной Европы разработать для Китая проект организационно-управленческой структуры с целью внедрения и развития в стране спортивно-оздоровительного туризма.

Результаты исследования. Система организации и управления спортивно-оздоровительным туризмом является одним из важнейших факторов его развития и жизнеспособности. Особенно важен оптимальный выбор организационных форм для региона (провинции, города), где следует учитывать весь спектр местных особенностей.

В структуре Главного государственного управления Китая по физической культуре и спорту имеются департаменты и центры управления по видам спорта, куда входят федерации по видам спорта, в том числе и альпинизма, с разветвленной структурой (отделы, комиссии). Рис. 2.

На наш взгляд целесообразно создать федерацию спортивно-оздоровительного туризма, как руководящий, организационный и методический всекитайский центр этого перспективного вида спорта и отдыха и на определенном этапе развития ввести его в структуру Управления, так как ряд проблем развития спортивно-оздоровительного туризма следует решать на государственном уровне и с помощью государства.

Главными задачами федерации по развитию спортивно-оздоровительного туризма в Китае являются:

- разработка концепции (стратегии) развития спортивно-оздоровительного туризма, исходя из задачи его массовости и совершенствования организованности;

- разработка и внедрение новых прогрессивных форм развития туризма;
- развитие детского и юношеского туризма и подготовка педагогических кадров для выполнения этой задачи;
- разработка положений по решению социально-экономических проблем спортивно-оздоровительного туризма;
- создание туристских секций и клубов на предприятиях, в учреждениях, организациях; разработка современных форм и методов их работы;
- создание и постоянное совершенствование системы обучения в туризме;
- разработка программ для решения экологических аспектов туристской деятельности;
- обеспечение эффективной учебно-тренировочной работы на всех уровнях туристского движения;
- разработка и выпуск в достаточном количестве и ассортименте снаряжения, обеспечение картографическим материалом и специальной туристско-географической литературой, описанием маршрутов;
- организация и проведение массовых туристских мероприятий и спортивно-оздоровительных походов по видам туризма и категориям сложности, обеспечение их безопасности;
- налаживание деловых контактов со средствами массовой информации с целью пропаганды туризма;
- расширение и совершенствование международных связей в системе спортивно-оздоровительного туризма.

Для решения этих задач нами предлагается следующая оптимизированная модель организационной структуры федерации спортивно-оздоровительного туризма. Рис. 3.

Эффективность работы федерации во многом зависит от правильного распределения общественных и управленческих функций между членами президиума (совета) и его комиссиями. Комиссии ведут учет, производят оценку показателей по своим разделам работы и видам туризма, готовят вопросы для обсуждения на президиуме федерации и в вышестоящих организациях; выполняют также функции, соответствующие профилям комиссий.

Предлагаемые структура и распределение функций в президиуме федерации могут быть изменены в зависимости от конкретных условий и возможностей федерации. Количество комиссий может быть увеличено или уменьшено, некоторые могут быть объединены. В то же

время следует соблюдать главное – четкое распределение обязанностей, закрепление определенных поручений за конкретными исполнителями и создание условий для их активной деятельности. [4,5,8]

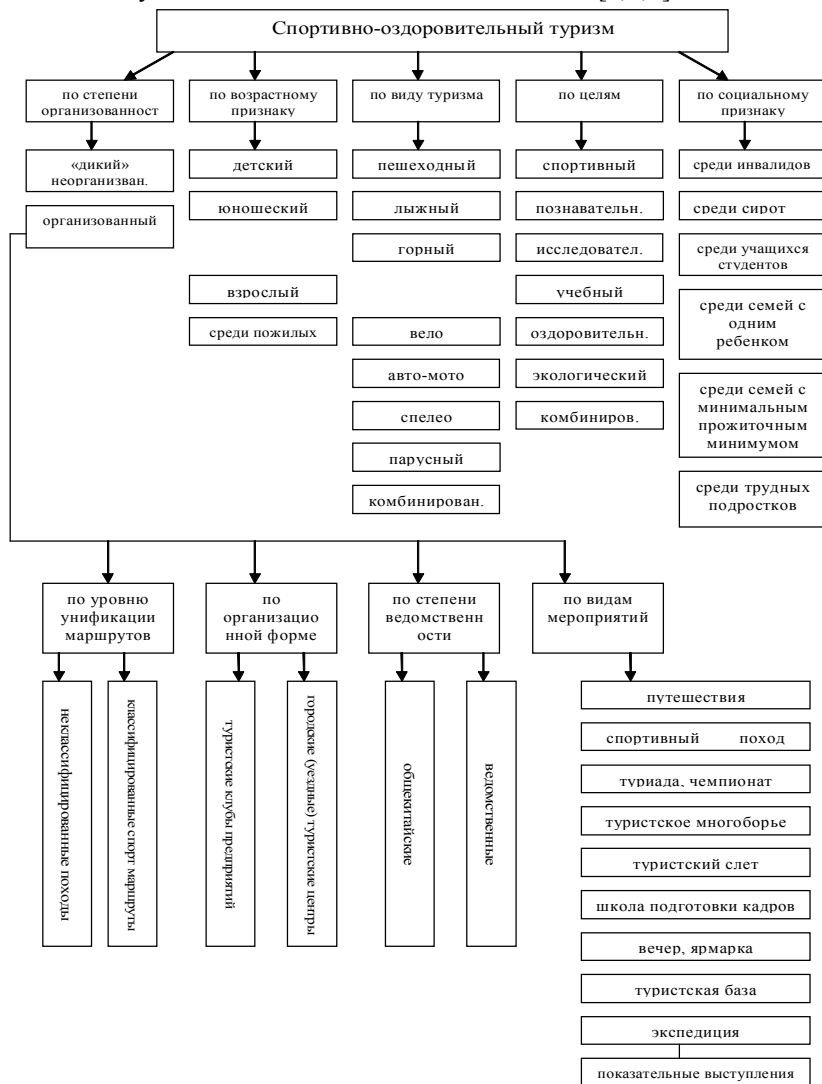

Рис. 1. Модель классификации спортивно-оздоровительного туризма в странах Восточной Европы.

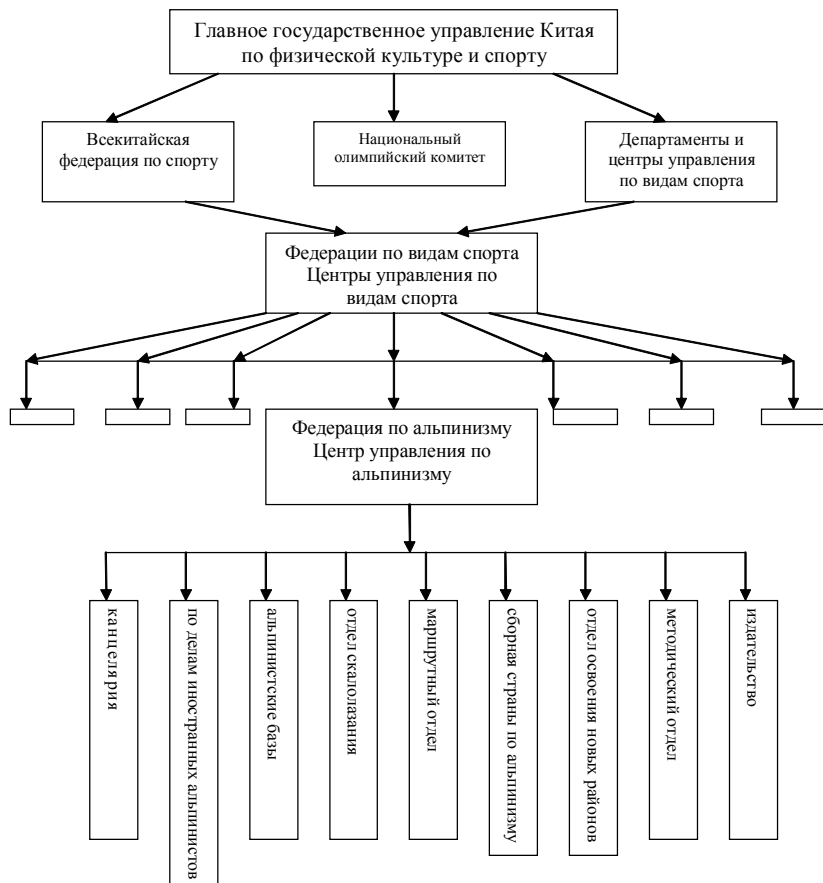

Рис. 2. Структура Главного государственного управления Китая по физической культуре и спорту.

Решение задачи по развитию и подъему массовости спортивно-оздоровительного туризма требует постоянного совершенствования деятельности во всех звеньях туристско-оздоровительной системы.

В каждом виде организационной деятельности применяются специальные формы и методы организационно-управленческих действий: изучение условий и возможностей, подготовка планов и технологии, обеспечение кадрами, создание руководящих органов, исполнительных подсистем.

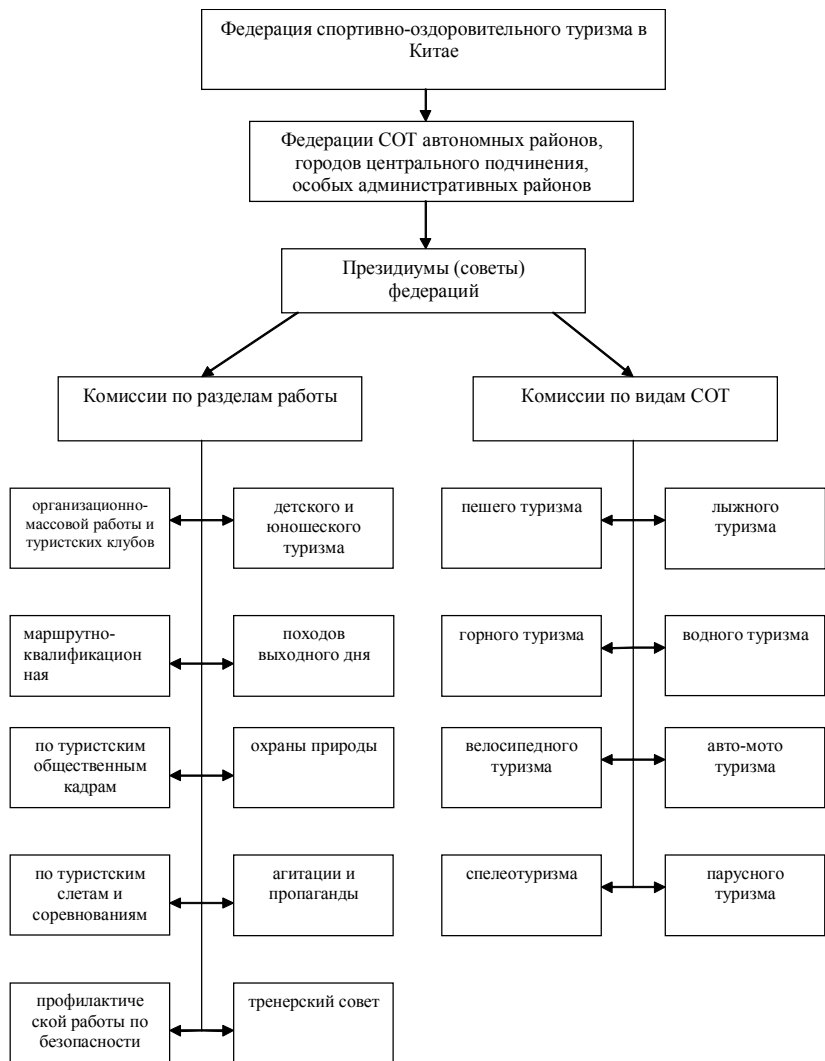

Рис. 3. Оптимизированная модель организационной структуры федерации спортивно-оздоровительного туризма

Организационно-массовая работа по спортивно-оздоровительному туризму направлена на дальнейшее развитие туризма среди широких слоев населения. Успешное ее проведение требует не только профессиональных навыков и умений, но и знания технологии

организационно-управленческой деятельности, а также рациональных методов решения различных практических задач. Профессиональный уровень организатора определяется его способностью найти для каждого вида деятельности оптимальный метод и умение практически его применить.

Основными принципами и направлениями развития спортивно-оздоровительного туризма в Китае должно стать:

- создание целостной системы взаимодействия человека и природной среды его обитания, позволяющей гармонично решать задачи оздоровления населения и сохранения природы средствами туризма;
- соответствие социальной значимости, эффективности и массовости движения, степени государственной поддержки в этой области и создание условий, обеспечивающих его быстрое развитие;
- выделение в первую очередь массовых туристских мероприятий походного и соревновательного характера для детей и молодежи, активно использующих природную среду наиболее доступных туристских регионов страны, какими являются провинции Северо-востока, Центральной и Юго-восточной части;
- межведомственный принцип управления и развития спортивно-оздоровительного туризма, позволяющий включить возрастные и социальные группы населения: детей, школьников, студентов, сирот, людей с ограниченными жизненными возможностями, а также семью в целом;
- оптимальное сочетание государственных, общественных и частных начал и интересов, реализованных, возможно, в форме смешанного соучредительства при создании материальной базы, системы подготовки кадров, реализации информационных систем;
- максимальный охват самого массового слоя потенциальных любителей путешествий по месту жительства, работы, отдыха.

Выводы. Жизнеспособность, дальнейшее совершенствование и практическая значимость оптимизированной системы управления спортивно-оздоровительным туризмом будет зависеть от того, насколько последовательно и целенаправленно будет проводиться всеми государственными и общественными структурами политика всяческого содействия и благоприятствования внедрению и развитию спортивно-оздоровительного туризма в стране.

Дальнейшие исследования предполагается направить на изучение других проблем организации спортивно-оздоровительного туризма в Китае.

Литература.

1. Булашев А.Я., Нечаев В.И., Ровный А.С. Спортивно-оздоровительный туризм. Учебное пособие. – Харьков, 2003, - 191 с.
2. Годы и тропы (К 50-летию Харьковского спортивного туризма). – Харьков: изд-во «Ра», 2000, - 332 с.
3. Истомин П.И., Симаков В.И. Организация массового самостоятельного туризма. Учебное пособие. – М.: ЦРИБ «Турист», 1986, - 55 с.
4. Официальные документы по самостоятельному туризму. – М.: ЦРИБ «Турист», 1979, - 47 с.
5. Организация работы федерации туризма. – М.: ЦРИБ «Турист», 1990, - 53 с.
6. Пасечный П.С., Фадеев Б.Г. Основы организации и управления самостоятельным туризмом. Учебное пособие. – М.: ЦРИБ «Турист», 1980, - 93 с.
7. Пасечный П.С. На туристской тропе. – М.: ФиС, 1986, - 95 с.
8. Руководящие материалы по самостоятельному туризму. – М.: ЦРИБ «Турист», 1977, - 52 с.
9. Русский турист. Нормативные акты по спортивно-оздоровительному туризму в России на 2001-2004 г.г., – М., 2001, вып. 7. - 92 с.
10. Спортивный туризм. Информационно-методичний збірник, – Київ, 2001, № 1, - 61 с.
11. Федотов Ю.Н., Востоков И.Е. Спортивно-оздоровительный туризм. Учебник. – М.: Советский спорт, 2002, - 364 с.
12. Физическая культура, спорт и туризм. Сб. официальных материалов. – М.: Профиздат, 1971, - 52 с.
13. Усыкин Г.С. Очерки истории российского туризма. – СПб.: изд-во Торговый дом «Герда», 2000, - 224 с.
14. Шаповал Г.Ф. История туризма. Учебное пособие. – Минск: ИП «Экоперспектива», 1999, - 301 с.

Поступила в редакции. 23.01.2004г.

ВЛИЯНИЕ ПРОГРАММЫ БЕГОВЫХ НАГРУЗОК НА ОРГАНИЗМ ДЕТЕЙ, ЧАСТО БОЛЕЮЩИХ ОРЗ

Мятыга Е.Н.

Харьковская государственная академия физической культуры

Аннотация. В статье отражена реабилитационная программа, проводимая круглогодично на свежем воздухе, с использованием дозированного бега, дыхательных упражнений и закаливающих процедур для детей, часто болеющих острыми респираторными заболеваниями.

Ключевые слова: физическая реабилитация, дошкольники, комплексная программа, физическое состояние.

Анотація. М'ятыга О.М. Вплив програми бігових навантажень на організм дітей, що часто хворіють ОРЗ. У статті розглянуто реабілітаційну програму, яка проводиться на протязі року на свіжому повітрі, з використанням дозованого бігу, дихальних вправ та заготовуючих процедур для дітей, що часто хворіють гострими респіраторними захворюваннями.

Ключові слова: фізична реабілітація, дошкільнята, комплексна програма, фізичний стан.

Annotation. Myatyga E.N. Influence of the program of racing loads to an organism of children often sick of common respiratory diseases. In the article the rehabilitation

program which is spent year-roundly on fresh air, with usage of dosed run, respiratory exercises and quenching procedures for children often sick by acute respiratory diseases is mirrored.

Keywords: physical rehabilitation, under school age children, complex programme, physical state.

Постановка проблемы. За последние 15 лет на Украине обнаружено, что только 20% детей школьного возраста здоровы, а 80% имеют те или иные заболевания. Отечественными и зарубежными учеными установлено, что на здоровье человека влияет ряд факторов [1,2,8]: окружающая среда; генетический фактор; система охраны здоровья; образ жизни человека. 50% здоровья каждого человека зависит от образа жизни и находится в руках каждого. Однако изменить образ жизни очень трудно, поэтому начинать заботиться о здоровье надо с детства в семье и школе [4,5,8,12].

Неблагоприятному воздействию негативных факторов окружающей среды наиболее подвержено детское население [1]. Наблюдаемый в настоящее время дефицит двигательной активности детей тормозит их нормальное физическое развитие, угрожает здоровью. Здоровый ребенок – главная проблема ближайшего и отдаленного будущего нашей страны, так как все перспективы социального и экономического развития, высокого уровня жизни, науки и культуры - все это является итогом уровня достигнутого здоровья детьми сегодня. Неблагоприятные сдвиги в состоянии здоровья детей и подростков наносят большой социальный и экономический ущерб.

В дошкольных учреждениях продолжает оставаться высокой заболеваемость острыми респираторными заболеваниями (ОРЗ). Известно, что рост и развитие детского организма стимулирует двигательная активность. По данным многих авторов [2,4,5,8,10], 75% времени пребывания в детском саду дети находятся в состоянии относительного покоя, который резко снижает их функциональные возможности, физическую подготовленность, сдерживает физическое развитие и оказывает содействие заболеваемости.

Данная проблема разрабатывается согласно теме сводного плана: «Разработка единой информационной среды обучения в высших спортивных учебных заведениях, как средство повышения эффективности учебно-тренировочного и учебно-оздоровительного процесса». Шифр темы: 2.1.15. Номер госрегистрации 0101U006467. Раздел: «Комплексный подход к физической реабилитации больных с хроническими заболеваниями сердечной, дыхательной, нервной и опорно-двигательной системы с использованием современных компьютерных техноло-

гий».

Анализ последних исследований и публикаций. Инфекционные заболевания респираторного тракта являются самой распространенной инфекционной патологией у детей. У ребенка, находящегося в организованном коллективе, ОРЗ возникают в среднем 8 раз на первом году посещения, 5-6 раз на втором, 3-4 раза на третьем году. У часто болеющих детей острые респираторные заболевания возникают, как правило, ежемесячно [2].

ОРЗ ребенок может болеть неоднократно. Если в течение года заболевание регистрируется 4 раза и более, то условно считается, что это часто болеющий ребенок. Количество таких детей в детских дошкольных учреждениях достигает 72,8% [3,10]. Причинами широкого распространения ОРЗ являются полиэтиологичность заболевания, воздушно-капельный путь передачи инфекции, нестойкость и строгая типоспецифичность иммунитета.

ОРЗ нередко осложняются пневмонией, отитом, синуситом, занимая среди причин детской смертности значительный удельный вес, поэтому борьба с данными инфекциями имеет социальное значение. Многие вирусы обладают иммунодепрессивной активностью, что проявляется кратковременным или продолжительным снижением клеточного или гуморального иммунитета при вирусных заболеваниях. Подавление вирусом специфического иммунитета может стать причиной не только затяжного течения процесса, но и развития хронической инфекции [3]. Частые ОРЗ способствуют формированию хронической бронхолегочной патологии, гайморита, тонзиллита, отита, благоприятствуют формированию аллергической патологии и задержке психомоторного и физического развития [12].

К числу основных причин, обуславливающих в настоящее время заболеваемость дошкольников, снижение их умственной и физической работоспособности и как следствие - нарушение учебно-воспитательного процесса, относятся острые респираторные заболевания (ОРЗ).

В связи с этим для предупреждения указанных заболеваний на первое место выдвигаются методы неспецифической защиты, направленные на оздоровление (соблюдение санитарно-гигиенических правил, режима дня, проветривание и уборка помещений, рациональное применение дезинфицирующих средств) и на повышение сопротивляемости организма ребенка (физическая культура и закаливание) [4,5,8,10,12].

Из вышеизложенного следует, что значимость ОРЗ в патологии детей определяется рядом факторов: легкостью распространения, значительной частотой, характером течения, нередким развитием ослож-

нений, снижением сопротивляемости организма, медленным восстановлением всех функций [2]. Между тем, практика свидетельствует, что после перенесенных ОРЗ дети допускаются в дошкольные учреждения непосредственно после нормализации температуры тела, исчезновения или уменьшения острых симптомов заболевания, улучшения общего самочувствия и несут в полном объеме учебную нагрузку, которая может в данный период оказать неблагоприятное влияние на растущий организм.

Поэтому реабилитация дошкольников, перенесших ОРЗ, является важной и актуальной проблемой, требующей тщательного изучения. Все это определило актуальность изучаемой проблемы и позволило сформулировать цель и задачи исследования.

Цель исследования. Ускорить восстановительную динамику показателей функции внешнего дыхания и повысить резистентность организма детей к простудным заболеваниям в детских дошкольных учреждениях.

Задачи исследования:

1. Изучить изменения функционального состояния систем организма и физической работоспособности детей, часто болеющих ОРЗ.
2. Разработать реабилитационную программу для детей часто болеющих ОРЗ, с использованием дозированного бега на свежем воздухе в сочетании с дыхательными упражнениями.
3. Оценить эффективность предложенной нами реабилитационной программы на основе изучения динамики показателей, которые характеризуют состояние кардиореспираторной, нервно-мышечной и иммунной систем организма у обследованного контингента детей.

Результаты исследований. Под нашим наблюдением находилось 120 детей дошкольного возраста старшей и подготовительной группы. Все дети были разделены на две группы: контрольную – 57 человек и экспериментальную группу – 63 человека. Группы детей были однородны по полу и возрасту, однако отличались частотой перенесших ОРЗ за год. Так, в экспериментальную группу были включены дети, часто болеющие ОРЗ (от 8 до 10 раз в год). Контрольную группу составили практически здоровые дети, которые в течение года перенесли острые респираторные заболевания не более 2–3 раз.

Для решения поставленных задач нами проводились врачебно-педагогические наблюдения за детьми обеих групп. С целью контроля, за эффективностью занятий использовались следующие методы исследований: пульсометрия, артериальная тонометрия, пневмотахометрия, спирометрия, спирография, электрокардиография, пробы с задержками

дыхания, определение физической работоспособности по степ-тесту, соматоскопия, антропометрия и сравнительный анализ учета посещаемости и заболеваемости ОРЗ детей обеих групп.

Дети контрольной группы занимались физическими упражнениями по государственной программе. В режиме дня для детей экспериментальной группы использовалась разработанная нами реабилитационная программа беговых нагрузок в сочетании с дыхательными упражнениями. Занятия проводились круглогодично на свежем воздухе, в весенне-летний период одежда детей состояла из шорт, футболок, кед, в весенне-зимний, при температуре до $-10-15^{\circ}\text{C}$, из тренировочных хлопчатобумажных или утепленных спортивных костюмов, шерстяных носков, кед, варежек, шерстяных шапочек. При более низкой температуре воздуха и неблагоприятных погодных условиях занятия проводились в зале при открытых фрамугах, в облегченной одежде.

Общей структурной единицей реабилитационной программы для часто болеющих простудными заболеваниями детей был определен годичный цикл занятий, который подразделялся на 4 этапа.

В недельный цикл входили 3-х разовые занятия дозированным бегом. На первом этапе, длительностью 2 месяца, проводилось обучение технике бега. Продолжительность бега у детей 6-го года жизни составляла 20 сек., 7-го года 25 сек. в темпе 70 шагов в минуту. Через каждые 2 занятия длительность бега увеличивалась на 10 сек. На II-м этапе проводилось наращивание беговой нагрузки - через каждое занятие увеличивалась продолжительность бега на 15 сек. К концу этапа, длительность которого составляла 4 месяца, продолжительность бега увеличивалась до 4-5 минут. III-й этап, длительностью 2 месяца, характеризовался стабилизацией продолжительности беговой нагрузки, при которой менялась лишь разновидность ее – непрерывный бег чередовался с эстафетным и интервальным. На IV-м этапе имело место снижение беговой нагрузки.

При изучении показателей физического развития и функции кардиореспираторной системы обследованных детей, полученные нами данные, характеризуют отставание детей экспериментальной группы практически по всем показателям от здоровых детей. При первичном обследовании, у детей экспериментальной группы, намечалась общая тенденция к уменьшению роста-весовых показателей, имелось отчетливое снижение показателей окружности грудной клетки (ОГК) и величины экскурсии грудной клетки (ЭГК).

При первичном обследовании мальчиков и девочек экспериментальной группы, имело место достоверное снижение показателей кис-

тевой силы правой и левой руки, относительно детей контрольной группы. Достоверных различий, по данным показателям, не наблюдалось только у мальчиков старшей группы, однако тенденция к снижению этих показателей у детей экспериментальной группы имеется.

Со стороны функции внешнего дыхания отмечалось некоторое снижение показателей величины жизненной емкости легких (ЖЕЛ), бронхиальной проходимости, на вдохе и выдохе, а также снижение показателей гипоксических проб (проба Штанге и Генчи). Так, показатели ЖЕЛ у девочек старшей группы, часто болеющих ОРЗ, достоверно отличались от результатов показателей практически здоровых детей: экспериментальная группа $-1,0 \pm 0,04$ л в контрольной группе $-1,22 \pm 0,02$ л ($p < 0,01$); максимальные скорости вдоха $-0,93 \pm 0,04$ л/сек, в контрольной $-1,18 \pm 0,05$ л/сек ($p < 0,05$) и выдоха составил в экспериментальной $-0,88 \pm 0,08$ л/сек, в контрольной $1,08 \pm 0,05$ л/сек ($p < 0,05$); проба Штанге $-16,13 \pm 1,04$ сек и $19,86 \pm 0,73$ сек ($p < 0,05$); проба Генчи $-9,46 \pm 0,56$ сек и $12,0 \pm 0,85$ сек ($p < 0,05$) соответственно.

Анализ первичного обследования детей обеих групп показал, что по всем показателям физического развития и состояния функции кардиореспираторной системы соответствуют возрастным нормам только показатели детей контрольной группы, а у детей экспериментальной группы вышеперечисленные показатели имеют тенденцию к значительному снижению и достоверно отличимы от показателей здоровых детей.

При повторном обследовании, у детей экспериментальной и контрольной группы, намечается общая тенденция к увеличению роста-весовых показателей. Только у детей 6-го года жизни остаются достоверные различия, относительно контрольной группы, при повторном исследовании: девочки старшей группы: рост $-115,80 \pm 1,55$ см и контрольная группа $-120,0 \pm 1,24$ ($p < 0,05$), и у мальчиков 6-го года жизни $-121,60 \pm 0,71$ см и $123,83 \pm 0,54$ см ($p < 0,05$), соответственно. Достоверных различий у детей подготовительной группы не наблюдается, однако показатели роста у детей экспериментальной группы немного ниже.

У детей экспериментальной и контрольной групп достоверных различий, при повторном обследовании, не наблюдалось по показателям окружности грудной клетки (ОГК) и величины экскурсии грудной клетки (ЭГК). Факт значительного увеличения показателей экскурсии грудной клетки у детей экспериментальной группы объясняется улучшением осанки и хорошей подвижностью мышц грудной клетки.

При повторном обследовании, детей контрольной и экспериментальной групп, достоверных различий по показателям кистевой силы

правой и левой руки, не наблюдается, однако, прирост силы мышц правой и левой руки у детей экспериментальной группы значительно выше, чем у детей контрольной группы, относительно первичного обследования.

Со стороны функции внешнего дыхания отмечалось значительное увеличение показателей величины жизненной емкости легких (ЖЕЛ), бронхиальной проходимости, на вдохе и выдохе, а также повышение показателей гипоксических проб (проба Штанге и Генчи), как у детей экспериментальной, так и у детей контрольной групп. Достоверные различия наблюдались только у девочек 6-го года жизни и у мальчиков 7-го года жизни экспериментальной группы, относительно контрольной. Однако, тенденция к приближению, по данным показателей здоровых детей, все же наблюдается. Так, показатели ЖЕЛ у девочек старшей группы: экспериментальная группа – $1,47 \pm 0,03$ л, контрольная группа – $1,53 \pm 0,02$ л (при $p < 0,05$). У мальчиков подготовительной группы достоверные различия также наблюдались у детей экспериментальной, относительно контрольной группы: так ЖЕЛ у мальчиков экспериментальной группы составила $1,90 \pm 0,02$ л и в контрольной – $1,95 \pm 0,02$ л (при $p < 0,05$), соответственно. По показателям пневмотахометрических и гипоксических проб достоверных различий не наблюдалось. Однако прирост этих показателей значительно выше у детей экспериментальной группы, относительно первичного исследования.

Таким образом, сравнительная оценка результатов исследования функционального состояния систем организма, на основании предложенной нами программы беговых нагрузок, в сочетании с дыхательными упражнениями и элементами закаливания, проводимой круглогодично на свежем воздухе, оказалась эффективна. Наша программа позволила улучшить физическое развитие, приблизить величины дыхательной и сердечно-сосудистой системы, часто болеющих ОРЗ детей, к величинам здоровых детей сопоставимого пола и возраста, преодолеть явления гиподинамии и адаптировать кардиореспираторную систему ослабленных детей к дозированным физическим нагрузкам.

Выводы:

1. Установлено, что у детей, часто болеющих ОРЗ, снижаются функции центральной нервной системы, сердечно-сосудистой, мышечной и других систем организма в значительно большей мере, чем у редко болеющих.
2. Профилактика ОРЗ у детей имеет большое значение и одним из средств профилактики является лечебная физическая культура.
3. Для повышения защитного потенциала, оптимального восстановления

ления нарушенных в процессе заболевания функций и повышения работоспособности детей в дошкольных учреждениях применяется комплекс лечебно-оздоровительных мероприятий с использованием физических упражнений и закаляющих процедур.

Дальнейшие исследования предполагается направить на изучение других проблем влияния программы беговых нагрузок на организм детей, часто болеющих ОРЗ.

Литература

1. Алябьева М.Н., Дубогай А.Д., Положинская Р.Е. Критерии оценки эффективности двигательных режимов, применяемых при профилактике и лечении острых респираторных и хронических неспецифических заболеваний легких //Мед. пробл. физ. культ. – 1978. - № 6. - С. 112-117.
2. Алямовская В.Т. Как воспитать здорового ребенка. Опыт создания авторской программы на базе дошкольного учреждения № 199 г. Н. Новгород.. — М.: ЛИНКА-ПРЕСС, 1993. — С. 3-64.
3. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я.– 1990. – 168 с.
4. Апанасенко Л. Г. Інформативність різних методів, оцінки рівня здоров'я дітей і підлітків //Л. Г Апанасенко, Ю. В. Бушуев, Л.М. Волина, М.В. Морозов. Стратегія формування здорового способу життя. Матеріали конф: К., 2000. – С. 152 – 155.
5. Апарин В.Е., Плачунова В.А., Попова Т.П. Лечебная физкультура в комплексном этапном лечении, реабилитации и профилактике заболеваний легких у детей. — М.: Медицина, 1983. — 170 с.
6. Аулик И.В. Определение физической работоспособности в клинике и спорте. – М.: Медицина, 1990. – 192с.
7. Бальсевич В.К., Королева М.Н., Майорова Л.Г. Развитие быстроты и координации движений у детей 4-6 лет //Теория и практика физической культуры. – 1986. – № 10 – С. 21-25.
8. Баранов В.М. В мире оздоровительной физкультуры. - Киев: Здоровья, 1987. - 130 с.
9. Велитченко В.К. Физкультура для ослабленных детей. – М.: 1987. – 187 с.
10. Кудрявцев В.Т. с соавт. Программа оздоровительно -развивающей работы с дошкольниками. – М.: 2000.-293 с.
11. Пешкова А. П. в соавторстве. Опыт и методика проведения занятий дозированным бегом в детском саду // «Теория и практика физической культуры». -1990. N 11. -С. 11-13.
12. Толкачев Б.С. Физкультурный заклон ОРЗ.– М.: ФиС, 1988.– 160 с.

Поступила в редакцию 22.01.2004г.

ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ

Текст обсягом **6 і більше** сторінок формату А4 (до **70** знаків у рядку, до **30** рядків на сторінку) на українській (російській) мові переслати електронною поштою в редакторі WORD. До статті можна включати графічні матеріали - рисунки, таблиці та ін. Шрифт - Times New Roman 14, поля 20 мм, орієнтація сторінки - книжкова, інтервал 1,5.

Структура статті: назва статті, прізвище та ініціали автора, назва організації, анотації і ключові слова (трьома мовами - укр., рос., англ., обсяг кожної анотації 4 рядки, ключових слів - 1 рядок), текст статті за структурою згідно Постанови ВАК України від 15.01.2003 N 7-05/1, література, авторська довідка.

Редакція на протязі місяця надішле за вказаною Вами адресою 1 прим. збірника.

Тел. (057) 706-15-66; 7-000-198; факс: 706-15-60; 61068, м.Харків-68, а/с 11135, Єрмаков Сергій Сидорович.

Листування з авторами виключно електронною поштою. Повідомлення про прийняття (або відхилення) статті до друку надсилається автору електронною поштою після рецензування її членами редколегії.

Умови щодо формування списку літературних джерел: при наявності посилань на збірники «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту» та «Физическое воспитание студентов творческих специальностей» редакційна колегія розглядає статтю першочергово.

Електронна пошта:

pedagogy@ic.kharkov.ua - огляд пошти щоденно;
pedagogy@mail.ru - огляд пошти 1 раз на тиждень;
pedagogy@yandex.ru - огляд пошти 1 раз на тиждень.

Web-сторінка:

www.pedagogy.narod.ru - загальна інформація;
www.nbuv.gov.ua/cb/khhipi.html - архів статей за 1996-2003рр.
<http://lib.spportedu.ru/books/xxpi> - російськомовна сторінка.

ВИТЯГ

з Постанови ВАК України від 15.01.2003 N 7-05/1 “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”

(бул. ВАК України, №1, 2003р.)

3. Редакційним колегіям організувати належне рецензування та ретельний відбір статей до друку. Зобов’язати їх приймати до друку у виданнях, що виходитимуть у 2003 році та у подальші роки, лише наукові статті, які мають такі необхідні елементи:

- **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- **формулювання цілей статті** (постановка завдання);
- **виклад основного матеріалу** дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- **висновки** з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

4. Спеціалізованим ученим радам при прийомі до захисту дисертаційних робіт зараховувати статті, подані до друку починаючи з лютого 2003 року, як фахові лише за умови дотримання вимог до них, викладених у п.3 даної постанови.

ЗМІСТ

Аносов І.П. Педагогічна антропологія в системі підготовки майбутнього вчителя	3
Буданова Л.Г. Порівняльний аналіз систем підготовки та оцінювання професійних досягнень фармацевтів за кордоном	14
Гайдаш І.С., Ляпин В.П. Зв'язок стану ІІа-системи лімфоцитів з частотою виникнення застудних захворювань у борців	18
Дорошенко Е.Ю. Засоби фізичного виховання та оздоровлення наприкінці ХІХ – початку ХХ століття (за М. Платеном “Новый способ льчення”)	26
Єдинак Г.А. Використання малих гетерогенних вибірок у дослідженнях з фізичної реабілітації	32
Окса М.М. Психолого-педагогічні особливості вивчення циклу загальнопедагогічних дисциплін на рубежі 20-х-30-х років	39
Прокопенко А.І. Перспективні напрями модернізації вищої педагогічної освіти (на матеріалі Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди)	49
Дідик Тетяна. Взаємозв'язок результату в змагальних вправах з показниками фізичного розвитку, фізичної підготовленості, психомоторними показниками спортсменів паверліфтерів	55
Матвєєв Сергій, Борисова Ольга. Організаційно-методичні основи викладання навчальної дисципліни “Професійний спорт”	58
Носко М.О. Вплив занять фізичною культурою на розвиток дітей дошкільного віку	67
Андрєєва Е.В., Брайко Н.И. Оценка биологического возраста школьников	76
Бондарев Д.В. Связь показателей двигательной функции со специальной работоспособностью студентов специализации «Футбол»	81
Евтушенко Л.М., Маслов В.Н., Паткевич А.В., Назаров Я.С. Анализ и пути повышения эффективности защитных действий в игре волейбол	86
Ма Цзиньган. Оптимизированная модель структуры и организации спортивно-оздоровительного туризма в Китае	92
Мятыга Е.Н. Влияние программы беговых нагрузок на организм детей, часто болеющих ОРЗ	100
ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ	108
ВИТЯГ з Постанови ВАК України від 15.01.2003 N 7-05/1 “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”	108

Наукове видання

Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного
виховання і спорту

Збірник наукових праць

Збірник видається за благодійні внески.

Банківські реквізити: рахунок №262085113 в Харківській обласній
дирекції АППБ «АВАЛЬ» МФО 350589, КОД 23321095.

Призначення платежу: перерахування коштів на о/р №ПІ07000308
Єрмакову С.С. на видання збірника.

Копію квитанції направляти за адресою: pedagogy@ic.kharkov.ua

Видання зареєстровано у Державному комітеті інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення України.
Свідоцтво: серія КВ №7111 від 25.03.2003р.

Свідоцтво про внесення до держ. реєстру суб'єкта видав. справи
ДК №860 від 20.03.2002р.

Оригінал-макет підготовлено в редакційно-видавничому відділі ХДАДМ
Коректор: Єрмакова Т. Комп'ютерна верстка: Єрмакова Т.
Підп. до друку 31.01.2004. Формат 60x80 1/16. Папір: друк. Друк: ризограф.
Ум. друк. арк. 7.00. Тираж 100 прим.
ХДАДМ, Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
Україна, 61002, Харків-2, вул. Червонопрапорна, 8.
Надруковано з оригінал-макету в типографії Фонду
61002, Харків-2, вул. Червонопрапорна, 8.